

T. C.

Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı

Hadis Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

HADİSLERE GÖRE GÜNAH VE CEZA

Sait YILDIZ

Iğdır 2019

T.C.
İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı
Hadis Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

HADİSLERE GÖRE GÜNAH VE CEZA

Hazırlayan
Sait YILDIZ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Musa ÇETİN

İğdır 2019

TAAHHÜTNAME

(Bilimsel Etiğe Uygunluk Metni)

Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Iğdır Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “HADİSLERE GÖRE GÜNAH VE CEZA” adlı çalışmanın kendi çalışma ve gayretim sonucunda meydana geldiğini, alıntılarını kaynak gösterdiğimi ve yürürlükteki tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, bu çalışmamın kâğıt ve elektronik kopyalarının Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirtilen koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri doğrultusunda gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin tamamının veya uygun görülen kısımlarının erişime açılması tamamen Sosyal Bilimler Enstitüsünün takdirindedir.
- Tezim sadece Iğdır Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ...yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2019

Sait YILDIZ

KABUL VE ONAY

SAİT YILDIZ tarafından hazırlanan **HADİSLERE GÖRE GÜNAH VE CEZA** adlı çalışma, **16/05/2019** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından **TEMEL İSLAM BİLİMLERİ** Anabilim Dalı, **HADİS** Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak **oybirliği/eyçokluğu** ile kabul edilmiştir.

(İmza)

Doç. Dr. Abdülkerim SEBER

(Başkan)

(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut SÖNMEZ

Üye

(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Musa ÇETİN

Danışman

ÖZET

Bu çalışmamda, hadislere göre günah ve ceza konusu incelenmektedir. Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde günah kavramı, hadislerde geçen günah kavramı ile yakın anlamlı kavramlar, sahabenin günah ve sevabı öğrenme metodu ele alınmıştır. İkinci bölümde, insanı günaha düşüren müessirler, sorumluluk ve ceza açısından günahlar, büyük ve küçük günahlar, günahkârlık, günahkârlığın insana tesiri, günahlardan sakınmak ve günahları affettirmek konularını ele aldık. Üçüncü bölümde ise hadislerde ceza kavramı ile yakın anlamlı kavramları işledik. Bunun yanında cezanın niteliği, verileceği mekân açısından gibi konuya dair meseleleri inceledik. Keza gönül dünyamızı kirleten bazı günahları, davranışları önleme, bunlardan kurtulma yollarını anlattık. Son bölümde de yaptıklarımızla başımıza gelenler arasındaki ilişkiyi ele aldık.

Anahtar Kelimeler

Günah, Ceza, Karşılık, Mükâfat.

ABSTRACT

In this study, "Sin and Punishment According to the Hadith" is examined. The study is divided into three main sections. In the first chapter of our study; sin concept, near-synonymous with sin-concept in hadiths, sin and mitzvah learning method of companions of prop Muhammad. Are discussed. In the second chapter; the factors that cause human to sin, sins in terms of responsibility and punishment, big sins and small sins, sinfulness, the effect of sinfulness on human, avoiding sins and forgiveness of sins are discussed. The third chapter; near-synonymous concepts with the punishment-concept in hadiths are discussed. On the other hand, nature of the punishments and the place where it will be given are mentioned. Likewise, in this study it is expressed to get rid of the ways of some sins which disrupting our inner peace the chapter it is dealt with whether there is any relationship between what we did and what will come true.

Keywords

Sin, Punishment, Provision, Reward.

ÖNSÖZ

Dünyamız çok büyük bir hızla değişim ve dönüşüm geçirmektedir. İnsanların rahata kavuşmuş olmalarına rağmen birlik beraberlik içerisinde, huzurla yaşayabilmeleri için, inançları gereği günah ve cezanın bilincinde olmalıdırlar. Çünkü Allah insanı yaratmış ama başıboş bırakmamıştır. “İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır!”¹ Cenab-ı Hak, yarattığı ilk insanı aynı zamanda ilk peygamber olarak göndermiştir. İnsanın başıboş olamayacağını mesajını vermiş, insanlara peygamberler vasıtasıyla doğru yolu göstermiştir. Rabbimiz, “Senden önce de kendilerine vahyettiğimiz kişilerden başkasını peygamber olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun”² buyurmuştur.

Hz. Peygamber Allah’tan aldığı emir ve yasaklara önce kendisi riayet etmiş sonra da insanlara anlatmıştır. İnsan zamanla asıl görevi olan kulluğu unutmuş, kendisine araç olan şeyleri ana gaye edinip ilahî vahiyden uzaklaşarak yaptıklarının bedelini dünyada ve ahirette ödemek zorunda kalmıştır. Şu ayetler bu gerçekleri dile getirmektedir: “Mutlak hükümler sahibi Allah, yüceler yücesidir ve O’nun her şeye gücü yeter. O ki, hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır. O, mutlak galiptir, çok bağışlayıcıdır. O ki, birbiri ile ahenkli yedi göğü yaratmıştır. Rahmân olan Allah’ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun? Sonra gözünü, tekrar tekrar çevir bak; göz âciz ve bitkin halde sana dönecektir.”³

Kişinin imtihanında başarılı olabilmesi, dünyaya gelme gayesine uygun sâlih ameller işlemesine ve kötülüklerden sakınmasına bağlıdır. Zaten yüce Rabbimiz de inanandan îmân edip iyi şeyler yapmasını, isyân etmekten ve çirkin işler yapmaktan uzak durmasını istemiştir. Güzel şeyler yapana sevap, isyan edip çirkin işler yapana da azap vereceğini bildirmiştir. Kulun yaşama arzusu, dünya hayatı boyunca sürüp gider.

¹ Kıyamet, 75/ 36.

² Nahl, 16/43.

³ Mülk, 67/2-3-4.

Bu arzusuna kavuşmak her insanın bu uğurda çalışmasına bağlıdır. Çünkü çalışılmadan hiçbir şeye sahip olunmaz.

İsyan edip kötü fiillerde bulunanın yaptıkları yanına kâr kalmaz. Çünkü o öldükten sonra âhirette karşılığını görecektir. İnsan, Elest Bezminde üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirmek mecburiyetindedir. Çünkü o sorumlu bir varlıktır; yaptığı her şeyin hesabını vermek mecburiyeti vardır. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Bu, sizin kuruntularınıza ve Kitap ehlinin kuruntularına göre değildir. Kim fenalık yaparsa cezasını görür, kendisine Allah’tan başka ne dost ve ne de yardımcı bulur. Erkek veya kadın, mümin olarak, kim yararlı işler işlerse işte onlar cennete girerler, kendilerine zerre kadar zulmedilmez.”⁴ Zaten yüce Rabbimiz de gönderdiği peygamberlerden bütün bu hakikatleri insanlara bildirmelerini istemiştir. Onlar da başta kendi yaşantılarıyla örnek olup tebliğ etmişlerdir.

Günah ve ceza, kıyamete kadar hayatın tamamını kapsayan çok önemli iki kavramdır. Bu nedenle insanoğlu bir taraftan dünya hayatını sürdürürken diğer taraftan ölümden sonraki hayatı da hesaba katarak hareket etmelidir. İnsanı yaratan Allah, göndermiş olduğu peygamberlerle ve indirmiş olduğu kitaplarla onlara yol göstermiştir. Bu çalışmamızda, Dünya ve Ahiret dengesini sağlamak için beyan edilen günah ve ceza kavramlarının mahiyetini Kur’ân ve sünnet perspektifinde ele almaya çalışacağız.

Bu çalışmanın amacı Kur’ân ve hadis çerçevesinde, işlenen günah ve cezaları incelemek, insanoğlunun başına gelenlerle fiilleri arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktır. Kötü bir akıbetle karşılaşmamak için yaptıklarımızı gözden geçirmeliyiz. Nelerin günah olduğunu öğrenip onlardan imtina etmezsek dünyada ve ahirette çeşitli cezalara müstahak olacağız.

Bu çalışmamızda yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer Öğretim Üyesi Dr. Musa ÇETİN hocama teşekkürü bir borç bilirim. Gayret bizden tevfiğ Allah’tan (c.c.) dır.

Sait YILDIZ

İğdır 2019

⁴ Nisa, 4/123-124.

İÇİNDEKİLER

Sh No:

TAAHHÜTNAME	6
ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
1. Çalışmanın Konusu ve Kapsamı	1
2. Çalışmanın Amacı ve Önemi	2
3. Çalışmanın Metodu ve Kaynakları.....	2
1. BÖLÜM	3
1. 1. GÜNAH KAVRAMI	3
1. 1. 1. Günahın Lügat Anlamı.....	3
1. 1. 2. Günahın İstilahî Anlamı.....	3
1. 1. 3. Sahabenin Günah ve Sevabı Öğrenme Metodu	4
1. 2. HADİS-İ ŞERİFLERDE GÜNAH KAVRAMI	5
1. 3. KUR'ÂN-I KERİM'DE GÜNAH KAVRAMI	11
1. 4. GÜNAH KAVRAMI İLE YAKIN ANLAMLI KAVRAMLAR.....	15
1. 4. 1. Cünah	15
1. 4. 2. İsm.....	16
1. 4. 3. Zenb	18
1. 4. 4. Vizr.....	20
1. 4. 5. Cürm.....	21
1. 4. 6. Seyyie	22
1. 4. 7. Dalalet	23
1. 4. 8. Habis	24
1. 4. 9. Hatâ	25
2. BÖLÜM	27

2. 1. İNSANI GÜNAHA DÜŞÜREN ETKENLER	27
2. 1. 1. İnsanın Günah İşleyebilecek Özellikte Olması	27
2. 1. 2. İnsanın Zayıf ve Aceleci Olması.....	28
2. 1. 3. İnsanın Cahil, Arzularına Düşkün ve Şeytanın Düşmanlığına Açık Olması	29
2. 1. 4. Dünya Hayatının Cazip Kılınması	31
2. 1. 5. İnsana Sorumluluk Verilmiş Olması	32
2. 1. 2. SORUMLULUK VE CEZA AÇISINDAN GÜNAHLAR.....	35
2. 1. 2. 1. Büyük (Kebair) Günahlar.....	37
2. 1. 2. 2. Allah'a Ortak Koşmak	40
2. 1. 2. 3. Zulüm	41
2. 1. 2. 4. Sihir ve Büyü	44
2. 1. 2. 5. Yetim Malı Yemek.....	45
2. 1. 2. 6. Zina İftirası Atmak.....	47
2. 1. 2. 7. Riba (Faiz) Yemek	48
2. 1. 2. 8. Cana Kıymak.....	51
2. 1. 2. 9. İntihar Etmek.....	52
2. 1. 2. 10. Kan Davası	54
2. 1. 3. Küçük (seğair) Günahlar	55
2. 1. 4. Günahkârlık.....	56
2. 1. 5. Günahların İnsana Etkisi	58
2. 1. 6. Günahlardan Sakınmak	59
2. 1. 7. Günahların Affı	61
3. BÖLÜM.....	64
3. 1. HADİSLERDE CEZA KAVRAMI	64
3. 1. 1. Cezanın Lügat Anlamı	64
3. 1. 2. Cezanın İstilahî Anlamı.....	64
3. 2. HADİSLERDE CEZA KAVRAMIYLA YAKIN ANLAMLI KELİMELER	66
3. 2. 1. Azâb	66
3. 2. 2. Keffaret	67
3. 2. 3. Belâ	68

3. 2. 4. İmtihan	69
3. 3. CEZA/İYİ VE KÖTÜ AMELİN KARŞILIĞI.....	72
3. 3. 1. İyi Amelin Karşılığı	72
3. 3. 2. Kötü Amelin Karşılığı.....	74
3. 4. CEZANIN TATBİK ALANLARI	76
3. 4. 1. Dünyada Ceza	76
3. 4. 2. Ahirette Ceza.....	78
3. 5. BAZI GÜNAHLAR VE CEZALARI.....	80
3. 5. 1. İnsanlara İftira ve Cezası.....	81
3. 5. 2. Suizan ve Cezası	83
3. 5. 3. Müslüman'ı Tekfir Etme ve Cezası	84
3. 5. 4. Yalan ve Cezası.....	84
3. 5. 5. Gıybet (Söz Taşımam)'in Cezası	87
3. 6. İÇ DÜNYAMIZI KİRLETEN DAVRANIŞLAR VE KURTULMA YOLLARI..	88
3. 6. 1. Tövbe	88
3. 6. 2. İstiğfâr	92
3. 6. 3. Salih Ameller	94
3. 6. 4. Sabır	95
3. 6. 5. Dua	97
3. 7. BAŞIMIZA GELENLERLE YAPTIKLARIMIZ ARASINDAKİ İLİŞKİ	100
SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA.....	106

KISALTMALAR

<i>age.</i>	Adı Geçen Eser
<i>b.</i>	İbn, bin, bint
<i>bkz.</i>	Bakınız
<i>c.c.</i>	Celle celâlüh
<i>Çev.</i>	Çeviren
<i>DİA</i>	Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
<i>DİB</i>	Diyanet İşleri Başkanlığı
<i>der.</i>	Derleyen
<i>ed.</i>	Editör
<i>h.</i>	Hicri
<i>haz.</i>	Hazırlayan
<i>Hz.</i>	Hazreti
<i>inc.</i>	İnceleyen
<i>SBE</i>	Sosyal Bilimler Enstitüsü
<i>r.a.</i>	Radıyallâhu anh
<i>s.</i>	Sayfa
<i>sad.</i>	Sadeleştiren
<i>s.a.s.</i>	Sallallâhu aleyhi ve sellem
<i>sy.</i>	Sayı
<i>TDV</i>	Türkiye Diyanet Vakfı
<i>Thk.</i>	Tahkik eden
<i>Trc.</i>	Tercüme eden
<i>tsz.</i>	Tarihsiz (Basım tarihi yok)
<i>ö.</i>	Ölüm tarihi
<i>vb.</i>	Ve benzeri, ve bunun gibi
<i>vd.</i>	Ve diğerleri
<i>vs.</i>	Vesaire
<i>yay.</i>	Yayınlar

GİRİŞ

Allah insanı akıl ve bilgi gibi cevherlerle süsleyerek eşrefi mahlûkat olarak var etmiştir. Allah Teâlâ, kâinattaki her şeyi insanlara hizmet etsin diye, insanları da Allah’a kulluk etsinler diye yaratmıştır. Allah’ın verdiği akıl nimeti ile diğer canlılardan ayrılan insan, aynı zamanda irade sahibidir. İnsan, Allah’ın (c.c.) verdiği iradeyle emirleri ve yasakları doğrultusunda kulluk yapabildiği gibi, yolunu şaşırıp günah işlemeye de meyilli bir yaratılışa sahiptir.

Kur’ân’da ve hadislerde insanın, yaratılışından bu zamana kadar ceza olarak değerlendirilebilecek çeşitli felâketlerle karşılaşacağı haber verilmektedir. Bunlar; deprem, kasırga, fırtına, hastalık, kuraklık, açlık, kıtlık gibi felaketler olabilir. Bunun için de insan geçmişte olanlara ibret gözüyle bakmalıdır. Bunlara bakıp ders alınmadığı takdirde geçmişte olduğu gibi günümüzde de benzerinin kendi başına gelebileceği anlatılmaktadır. Yüce Allah ve rehber olarak göndermiş olduğu Peygamber’i de bunları bize şu ayetlerle bildirmektedirler: “Gökleri, yeri ve ikisinde yaydığı canlıları yaratması varlığının delillerindedir. Başınıza gelen herhangi bir musibet ellerinizle işlediklerinizden ötürüdür. O, yine de çoğunu affeder.”⁵

Sonuçta, işlediğimiz amellerden ve yaptığımız işlerden sorumlu tutulacağız. Yaptıklarımızın karşılığı ceza ya da mükâfat olacaktır. Bu ceza ve mükâfatların karşılığı ya bu dünyada ya da ahirette verilecektir. Yani çift dünyalı olan insan hem bu dünyada hem de öldükten sonra yaptıklarının hesabını verecek şekilde kendisini hazırlamalıdır.

Özetle bu çalışmadaki amacımız, genelde hadisler ve özelde de Kur’ân ayetlerini temel alarak günah ve ceza kavramlarını birçok yönüyle ortaya koymaktır.

1. Çalışmanın Konusu ve Kapsamı

Araştırmanın konusu “Hadislere göre Günah ve Ceza”dır. Yüce yaratan insanı en güzel şekilde yaratıp en büyük nimet olan akıl ve iradeyi insana verip, her şeyi ona

⁵ Şura, 42/29-30.

musahhar kılmıştır. Vahiy ve risaletle, doğruyu, yanlışı; iyiyi, kötüyü; güzeli, çirkini; faydalıyı, zararlıyı; helali; haramı; hak ve batıl yolu gösterip iyi şeyler yaptığı takdirde sevap; kötülük yaptığı takdirde günah işleyeceğini bildirmiştir. Dolayısıyla başımıza gelenler yaptıklarımızın karşılığı olacaktır. Bu çalışmamızda yaptıklarımız ve işlediklerimizle ilişkili olan günah ve ceza kavramlarını inceleyip ortaya koymaya çalışacağız.

2. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Günah ve Ceza kavramları hadislerde çokça geçmektedir. Dolayısıyla çalışmamızda günah ve ceza kavramları ne anlama geliyor? Günah ve Ceza kavramlarıyla aynı anlama gelen kavramlar nelerdir? Günah ve Ceza kavramlarının hadislerde birbirleriyle ilişkileri nelerdir? Günah ve Ceza ile başımıza gelenler arasında herhangi bir ilişki var mı? Günah'tan sakınma yolları nelerdir? vb. sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır.

3. Çalışmanın Metodu ve Kaynakları

Günah ve Ceza kavramlarını temel hadis eserlerinden yararlanarak tahlil etmek, günah ve ceza çeşitlerini, günahın, insanın maruz kaldığı cezalarla ilişkisini belirlemek, cezadan kurtulma yollarını Kur'ân ve Sünnet bütünlüğü içerisinde ortaya koymaya çalıştık.

Bu çerçevede, önemli gördüğümüz konuları başlıklar halinde aktarmaya çalıştık. Hadis kaynaklarından zaman zaman da “el-Mektebetü-ş Şamile” programından yararlandık.

1. BÖLÜM

1. 1. GÜNAH KAVRAMI

1. 1. 1. Günahın Lügat Anlamı

Günah; “sözlükte suç, uygunsuz fiil, vicdanı rahatsız eden kabahat anlamına gelir.”⁶ Bir başka ifade ile: Allah’ın emirlerine zıt olan, dinin kabahat diye adlandırdığı, İslam’ın men ettiği ve temiz yaratılışın tepki gösterdiği durumlardır. Günah kelimesinin anlamını ifade eden başka kelimelerde kullanılmaktadır ki, bunlardan en çok istimal edilenler: “İsm, Zenb, Cürm” kavramlarıdır.

Günah kavramının karşılığı ism-hata kelimeleridir. Anlamı, Allah’a karşı gelme, emirlerini yerine getirmeme, yasaklarını çiğnemedir. Günah bir anlamda Allah’ın isteklerine aykırı davranmaktır. “Ya Rabbi! Yapma diyorsun ama yapıyorum, cesaret edip dilimle söylemesem de aslında hal dilimle isyan ediyorum” demektir. Günah; İslam’ın insana faydası olan emir ve yasaklarını çiğneme, ihmal, ihlal etme, bu emir ve yasaklara karşı gelmeyi de ifade eder. Dilimizde bu tanımlara karşılık olarak günah kelimesini kullanıyoruz.

1. 1. 2. Günahın İstilahî Anlamı

İstilahî olarak ise günah, Yüce Allah’ın isteklerine ve yasaklarına aykırı olan davranışlardır. Günah, “bu dünyada ve de ahirette cezalandırılmayı gerektiren bir olgu”⁷ diye tarif edilmiştir. Diğer bir ifadeyle yapılmasını yasakladığı hususlardır.

Günah vicdanı rahatsız eden bir olgudur.⁸ İslâm dini, insanların doğuştan tertemiz ve günahsız olduğunu beyan eder, günahkâr olduğunu kabul etmez. Ayrıca bir kişinin yaptıklarından dolayı bir başkası günah kazanmış olmaz. Bunun gibi, bir başkası da bir

⁶ Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Rehber, yay.. Ankara, 1990, s. 419.

⁷ İzutsu, Toshihiko, *Kur'anda Dini ve Ahlaki Kavramlar* (Çev. Selahattin Ayaz), Pınar Yay. İstanbul, 1991, s. 317.

⁸ Darimi, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurahman, *Sünenü'd Darimi*, I-II, Çağrı Yay., Büyu, 2, İstanbul 1992; Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi, *Sünenü't-Tirmizi*, I-V, Çağrı Yay., İstanbul, 1401/1981, Zühd 52.

başkasının günahını bağışlayamaz. Hadis-i şeriflerde Hz. Peygamber (s.a.s.): “Her doğan çocuk, fitrat üzere doğar. Sonra o çocuğu; annesi, babası ya Yahudileştirir, ya Hıristiyanlaştırır ya da Mecusileştirir. Tıpkı bir hayvanın, sapasağlam bir hayvan doğurması gibi. Size hiç böyle bir hayvanda eksik organ görebiliyor musunuz?”⁹ Doğan her insan tertemiz günahsız doğar.

Özetle insan, temiz, günahsız ve suçsuz bir şekilde doğar. Doğustaki temiz fitratını ya günahlarla kirletir ya da Allah’ın buyruklarına uyarak ilk günkü gibi tertemiz kalır. İslâm, insanı bir başkasının yaptığından, gücünün yetmediğinden sorumlu tutmaz. Günahın miktarı ne olursa olsun ahirette, işleyen amel defterinde sadece onu bulacak.¹⁰ Hiçbir günahkâr başkasının günahını çekmez. (Herkes kendi günahını taşıyacak)¹¹ Kim de temizlenip arınırsa kendisi bunu için yapar. Allah, herkese yaptığı için karşılığını verir.

İslam dini, şahsın sorumluluğu için ergen ve akıllı olmasını gerekli görmüştür. Bir ameli yapıp yapmama kişinin kendi elindedir. Allah Teâlâ sadece o işi kul dilediği için takdir edip yaratır. Kulun yaptıklarından ya da işlemiş olduğu kusurlardan bir başkası değil kendisi mesuldür. Belli bir yaştan sonra yani buluğa erdikten sonra akıllı ve sağlıklı herkes iyi ve kötüyü birbirinden ayırt edebilir. İnsana düşen, Rabbinden gelen bu ilhamla, tertemiz olan fitratını¹² günahlardan, kötülük ve çirkinliklerden korumaktır.

Günah, insanı huzursuzluğa ve felaketlere sürükler. Günahlar, ilâhî bereketi, ihsanı, in’amı yok eder veya azaltır, insandaki iyilik duygularını yok eder. Günahlar, kalbi karartır, kişiyi korkuya ve utanmazlığa götürür. İmanlı kimse hatasını anlar, Allah’ın affına sığınır. İnkârcı ise hem günahlarında ısrar eder hem de onları savunur.

1. 1. 3. Sahabenin Günah ve Sevabı Öğrenme Metodu

⁹ Müslim, Ebul Huseyn b. el-Hacâc b. Müslim el-Kurayşi en-Nişaburi, *Câmiu’s-sahih*, Daru’l-Hadîs, I-VI, Kahire 1991, Kader 6; Ahmed b. Muhammed B. Hanbel, *el-Müsned*, I-VI, Çağrı Yay., İstanbul, 1992, II, 410

¹⁰ Zilzal, 99/7-8.

¹¹ Fatır, 35/18; İbn Mâce, Menâsik, 76.

¹² Müslim, Kader 24; Ahmed B. Hanbel, II, 481.

Hz. Peygamber’le birlikte yaşayan sahabeler, istedikleri zaman zihinlerine takılan soruları Allah Resûl’üne soruyorlardı. Ancak o dönemde İslam’ı kabul eden herkes, Peygamber’in yakın ashabı kadar şanslı değildi. Ashaptan bazıları, Hz. Peygamber’e iyilik ve kötülüğü, günahı ve sevabı sormuşlar. Hz. Peygamber onlara; “Bir şey yaptığımızda gönlünüze huzur veriyorsa sevap (iyi)tır ama gönlünüze huzursuzluk verip kuşkuya düşürüyorsa günahdır”.¹³ diye buyurmuş. Başka bir hadiste de yine ashap iyiliği ve kötülüğü (günahı) sormuşlar. Hz. Peygamber (s.a.s.) bu defa da, iyiliğin güzel ahlak, kötülüğünse vicdanı rahatsız eden şey olduğunu ifade etmiştir.¹⁴

İlk Müslümanlar ve İslâm toplumu iyilik ve kötülük gibi evrensel kavramları Allah Resûl’ne sorarak öğrenmişlerdi. Aynı şekilde bu kavramların dünyevi ve uhrevi sonuçlarını Allah Resûl’unden talim etmişlerdir. Sahabe, hangi davranışlarla sevap kazanılacağını hangi davranışlarla günaha girileceğini Resûl’ullahtan öğrenip hayatlarına tatbik ediyorlardı.

1. 2. HADİS-İ ŞERİFLERDE GÜNAH KAVRAMI

Allah’ın yasaklamış olduğu ve dinde suç sayılan söz ve davranışlara günah diyoruz. Dinin yapın dediği şeyleri yapmamak ve sakının dediği şeyleri yapmak da günahdır. Kur’ân ve Hadislerde günah kavramını ifade eden bazı kelimeler şöyle sıralanabilir: İsm, seyyie, münker, zenb, cürm, fücurun, vizr, habîs, zulm, şikak ve cünâh kavramlarıdır.

Bunların her biri arasında nüans farkları olsa da hepsi de nefse ve şeytana uymayı, haddi aşmayı ifade eder.

Günah kavramı dinî bir kavram olup bütün dinlerde mevcuttur. Dolayısıyla günah, dinî emirlerin yerine getirilmemesi veya yasakların çiğnenmesiyle ortaya çıkan dinî, ahlakî ve vicdanî açıdan sorumluluk gerektiren bir olgudur. Nasıl ki dünyevi kanun ve kurallarına uyulmaması suç diye adlandırılıyorsa, dindeki hata ve davranışlar da günah

¹³ Ahmed B. Hanbel, VI, 227; Darimi, Büyü 2.

¹⁴Müslim, Birr 15.

olarak nitelendirilmektedir.¹⁵ Hz. Muhammed (s.a.v.) de hadislerinde günahı, seni rahatsız eden ve başkasının bunu öğrenmesini istemediğin şeylerdir.¹⁶ şeklinde tarif etmektedir. Demek ki insan fitratı doğuştan itibaren tertemizdir onun için insan, karşılaştığı olumsuz davranışlardan ızdırap duyup rahatsız olur.

İslam dini, günah konusunda kendisine has sınırlar çizmiştir. Günah, İslâm'ın koyduğu sınırların dışına çıkmaktır. Her günah, sonuçta Allah'ın emrine itaatsizlik olduğu için Allah'a karşı yapılmıştır. Bu günah şahsa karşı işlense de böyle bir gerçek hep vardır. Ancak insanlar işlemiş oldukları günahlara yaşadıkları müddetçe tövbe edebilirler. Umulan şu ki Allah tövbesini kabul edip günahlarını affeder.

Günah yaratanın isteği doğrultusunda hareket etmemektir. İnsan içinde bulunmuş olduğu şu dünya hayatında imtihan halinde bulunduğunu hatırlar tutarak, Allah'ın çizmiş olduğu sınırı çiğnemenin yaşamını sürdürmelidir. Bu konuda çok hassas olanlardan birisi olan Hanzala İbn Rebî el-Üseydî idi, Resûl'ullahın huzurunda bulunduğu yaşadığı yoğun duyguları, huzur-i Resûl'den ayrıldıktan sonra devam etmeyince acaba münafık mı oldum endişesi taşıyordu. Ancak Allah Resûl'u (s.a.s.), eğer bu hal devamlı olsaydı meleklerle musafaha ederdim der ve devamla üç defa tekrarlar bir saatini dünyaya bir saatini ahirete ayır, diye açıklamıştı.¹⁷

Ashap, Hz. Peygamber'in yanında buldukları anda hissettikleri manevi duygunun onun huzurundan çıktıktan sonra da aynı şekilde devam etmesini istiyorlardı. Hissettikleri bu manevi duyguyu hissetmediklerinde de endişeye kapılıyorlardı. Onlar kendi hallerindeki bu değişikliği anlatmak istemiştir. Hz. Peygamber bunun normal bir hal olduğunu buyurmuştur.

İnsan yapısı gereği hayrı da şerri de işleyebilir. Ancak Allah ondan şerri terk edip hayra yönelmesini emretmiş, imtihanda olduğu için de insanı kendi iradesiyle baş başa bırakmıştır. Bu imtihanda olduğunu bilen mümin, büyük küçük bütün günahlardan sakınmalıdır. İşlenen günahta kasıt, istek ve gücün yetiyor olması gerekiyor aksi takdirde günah olmaz. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.): “Kalem üç kişiden kalem

¹⁵ Harman, Ömer Faruk, “Günah” *DİA*, İstanbul, 1996, XIV, 278-286.

¹⁶ Tirmizi, Zühd, 52.

¹⁷ Müslim, Tevbe 12.

(mükelleflik) kaldırılmıştır; uyanıncaya kadar uyuyan kimseden, akıl baliğ oluncaya kadar çocuktan, akli dengesi yerine gelinceye kadar deli ve benzeri kişilerden kaldırılmıştır.”¹⁸ Bu üç kişiden sorumluluğun kaldırılmış (işledikleri suçlar yazılmaz) olduğu ifade edilmiştir. Bir başka hadiste de: Muhakkak ki Allah, ümmetimin hatasından, unutmamasından ve yapmaya zorlandıkları şeyler (günah)in günahlarından vazgeçmiştir, bağışlamıştır.¹⁹ Buyrulmuş olup günahın sayılması için irade ve kastın olması gerektiği de ifade edilmiş.

Günahtan sakınmanın en büyük çaresi, günaha götüren vasıta ve yollardan uzak durmak, o günaha yaklaşmamaktır. Çünkü günaha girildikten sonra günahtan dönülmezse bir zaman sonra artık günah yadırganmaz, normal bir şeymiş gibi görülür. Hz. Peygamber (s.a.s.) hadis-i şeriflerinde utanmanın ne demek olduğunu şöyle açıklamış: “Utanmanın hepsi hayırdır, utanma imandandır, utanmayan dilediğini yapar.”²⁰

Hadis-i şeriflerde sadece açıkça günah olduğu söylenenlerden değil, hatta günah olma ihtimali olan şeylerden de kaçınmak gerektiği tavsiye edilmiştir.²¹ “Sana şüphe veren (şüpheli) şeyi bırak, şüphe vermeyeni yap! Doğrulukta gönül rahatlığı, yalanda ise gönül kuşkusu vardır.”²² “İyilik, ruhunun yatıştığı şeydir. Kötülük ise, insanlar sana fetvâ verseler de, içini tırmalayan ve göğsünde tereddüt duyduğun şeydir.”²³

Resûl’ullah (s.a.s.): “İyilik (birr), ahlâkın güzel olmasıdır. Günah ise, kalbini tırmalayıp, insanların da muttalî olmasından hoşlanmadığın şeydir.”²⁴ Birr iyilik ve hayır, ahlakın güzel olmasıdır. İsm, kötülük, vicdanı tırmalayan ve insanların bilmesinden hoşlanmadığı şeydir.²⁵ “Mü’min, günahlarını, sanki dibinde oturup da üzerine düşeceğini sandığı bir dağ gibi görür. Günahkâr da günahını kovalayınca

¹⁸Ebu Davud, Süleymân b. el Eşhas es-Sicistani, *Sünen-i Ebi Davud*, I-V, İstanbul 1981, Hudûd 16; Tirmizi, Hudûd 7.

¹⁹İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvini, *es-Sünen*, I-II İstanbul 1981, Talak 14-15.

²⁰Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğire, *el-Câmi’us-sahîh*, el-Mektebetül İslamiyye, İstanbul 1979; Enbiya 54; Ahmed B. Hanbel, IV, 121-122.

²¹Buhârî, İman 39; Müslim, Müsâkât 20.

²²Nesâî, Ebû Abdurrahman b. Şuayb, *Süneni’n -Nesâî*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992, Eşribe 17; Darimi Büyü 27.

²³Tirmizi, Zühd 52, Buhârî, *el-Edebü’l Müfred*, 295.

²⁴Buhârî, *ege*, 295,302.

²⁵Müslim, Birr 5; Bknz. Tirmizi, Zühd 52; Ahmed B. Hanbel, IV, 182.

kolayca kaçan bir sinek gibi görür.”²⁶ Günahattan korkup kendini muhafaza eden ile günaha batanın günaha bakışları da farklı olduğu ifade edilmiştir. Bu zikredilen hadislere göre; İnanan bir kişi günahı kendisine bir sıkıntı ve yük olarak görür. Ama günahkâr kişi ise günah ne kadar büyük olursa olsun herhangi bir ürperti duymaz. İnanan kötülük işlemekten sakınır; çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.): Her kim kötülük işlerse bu kötülükten ötürü ceza görecektir.²⁷ ayeti inince, Müslümanlara ağır geldi. Bundan dolayı Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurdu: “Orta yolu tutun, doğru olanı arayın! Müslüman’ın başına gelen her musibetten ona bir kefarete vardır. Vücudundaki sıyrıktan, batan dikenden bile kefarete vardır.”²⁸

İşlenen günahların, tertemiz kalbi siyah noktalar halinde kapkara hale getireceği hadis-i şeriflerde anlatılmıştır: “Kişi günah işlediğinde kalpte siyah bir nokta oluşur, tövbe ederse kalbi paklanır, tövbe etmez, günaha ısrarla devam ederse de siyah nokta çoğalır. O hale gelir ki kalbi kaplayıp tamamen kararır.”²⁹

Doğuştan tertemiz olan vicdanın, günah ve sevaplardan etkileneceğini Allah Resûl’u şu şekilde haber veriyor: “Kimi, yaptığı günah rahatsız eder ve iyilik de sevindirirse, o kimse mümindir!”³⁰ “Bir kimse, kötülük yaparsa bu ona rahatsızlık verirse, işte o mümindir!”³¹ Resûl’ullah, böylece günahın, tertemiz olan yaratılışı rahatsız edeceğini belirtmiştir.

Kişinin muttakilerden olması için mahzurlu olan şeyleri de terk etmesi gerekir. Bunu için hadis-i şeriflerde: “Kul, mahzurlu olan şeye düşmekten çekinerek mahzurlu olmayan şeyi bırakmadıkça takvalı kişilerden olma derecesine ulaşamaz.”³² “Allah, kâh günahları bağışlar, bazen sıkıntıları giderir, kâh bir kavmi yüceltir, kâh bir kavmi batırır.”³³ buyrulur.

²⁶Buhârî, Deavât 27 Müslim Tevbe 17.

²⁷Nisa, 4/23.

²⁸Ahmed B. Hanbel, II, 248; Tirmizi, Tefsirul Kur'an 5.

²⁹İbn Mâce, Zühd 29; Ahmed b. Hanbel, II/297.

³⁰Tirmizi, Fiten 7; Ahmed B. Hanbel, I, 18, 26, III, 446, V, 251, 252.

³¹Ahmed B. Hanbel, IV, 12.

³²Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyame 14; İbn Mâce, Zühd 24.

³³İbn Mâce, Mukaddime 13.

Allah Resûl’u günahı kim işlerse işlesin dini açıdan cezası neyse hiçbir ayırım yapılmadan uygulanacağını çok çarpıcı bir şekilde dikkatlerimize sunuyor: “Ey insanlar, sizden öncekilerin sapıtmasının nedeni şu idi: İçlerinde üstün mevkiden (soylu, güçlü ailelerden olan) biri hırsızlık yapınca, had (cezâ) uygulamadan onu serbest bırakıyorlar, ama güçsüz birisi çalınca da hemen had tatbik ediyorlardı. Allah’a yemin ederim ki, Muhammed’in kızı Fatma hırsızlık yapsa, Muhammed, onun elini de keser.”³⁴

Yine Hz. Peygamber, başka bir hadis şeriflerinde; günah ne kadar saklansa da asla ondan kurtuluşun mümkün olamayacağını şu şekilde haber veriyor: "Gerçekten siz, bana davaya geliyorsunuz. Ama ihtimal bazınız delilinizi bazınızdan daha iyi anlatır da ben de ona kendisinden dinlediğime göre hüküm vermiş olurum. Her kime din kardeşinin hakkından bu suretle bir şey verirsem, onu hemen alması! Zira bununla ona ancak ateşten bir parça vermiş olurum!"³⁵ ve üzerimizde mesul olduklarımızın haklarının olduğunu beyan eder. Üzerinde Rabbinin de hakkı vardır, nefsinin de hakkı vardır, ailenin de. Buna göre sen her hak sahibine hakkını ver!"³⁶ Hz. Peygamber, yüce beyanlarıyla, bu dünyada sahte delillerle saklanan gerçeğin mutlaka bir gün açığa çıkacağını ifade etmişlerdir.

Günahkârın günahının neticesi olarak ateşe gireceğini, muttakilerin ise kurtulacağını haber veren Hz. Peygamber: “Günahkâr ve itaatkâr olan hiç kimse yoktur ki, ateşe girmeyecek olsun. Ancak ne var ki, ateş İbrahim (a.s.)’e olduğu gibi mümine bir selâmet ve serinlik olacaktır. Öyle ki ateş onların serinlemesinden dolayı bir ses çıkaracaktır. Sonra da Allah muttakileri kurtaracaktır.”³⁷ buyurmuştur.

Sadece işlediğimiz günahın cezası değil, günah işlemeye sebep olacak yollar açılırsa o yoldan gidenin de çekeceği cezalar kadar ceza çekileceğini, Bunu Hz. Peygamber şu şekilde haber vermektedir: “Her kim İslâm’da güzel bir çığır açarsa, o çığırın ecri ile kendisinden sonra o çığır ile amel edenlerin ecirlerinden hiçbir şey noksan edilmemek şartıyla sevapları kendine aittir. Ve her kim İslâm’da kötü bir çığır açarsa, o çığırın vebali ile kendisinden sonra onunla amel edenlerin vebali, hiç noksanları

³⁴Buhârî, Hudûd 12; Tirmizi, Hudûd 7.

³⁵Buhârî, Mezalim 16, Ahkâm 29, 3; Müslim, Akdiye 5.

³⁶Buhârî, Edeb 84-86.

³⁷Ahmed B. Hanbel, III, 329.

olmamak üzere ona aittir.”³⁸ “Bir kimse dalâlete çağırır da ona uyulursa, bu kimseye günahlarından hiçbir şey eksiltilmeksizin kendisini izleyenlerin günahı kadar günah yüklenir.”³⁹ Haksız yere bir cana kıyıldığında, onun kanından bir pay da, Âdem (a.s)’in ilk oğluna (Kabil’e) ayrılır. Zira cana kıymayı ilk defa icat eden odur.⁴⁰ Yani sebep olan yapan gibidir. Onun gibi günaha da sevaba da ortakdır.

Günaha göz yummanın ya da rıza göstermenin de günah olduğunu hadis-i şerifler şu şekilde haber veriyor: “Reddetmeye kadir oldukları halde içlerinde zuhur eden kötülüğe sessiz kalmadıkları müddetçe, Allah Teâlâ halkın geneline, özel kişilerin yaptığı yüzünden azap etmez. İşte onlar böyle yaparlarsa Allah da halkın geneline ve suçluları beraberce cezalandırır.”⁴¹ “İnsanlar zalimi görür de, ona engel olmazlarsa, Allah’ın, azabı ile onları bürümesi yakındır.”⁴² Sizden biri bir kötülük gördüğünde o kötülüğü eliyle değiştirsin, eğer buna güç yetiremezse diliyle değiştirsin, buna da güç yetiremezse kalbiyle buğz etsin. İşte bu imanın en zayıf derecesidir.⁴³ Hadis-i şerifte inanan kişiden istenen, kötülüğe hiçbir şekilde kayıtsız (tepkisiz) kalmamasıdır.

Allah Resûl’u (s.a.s.) günahlardan kurtulmanın nasıl mümkün olacağını reçetesini şu şekilde sunar: Kötülüklerin peşinden bir iyilik getir ki, onu silsin.⁴⁴ Başka bir hadis-i şerifte ise: “Günahından tövbe eden, hiç günah işlememiş kimse gibidir.”⁴⁵ İnsan günah işlemekle ebediyen kötü olarak kalacağını kabul etmez. Günah, sorumlulukları yerine getirmemekle olur.

İşlenen günahın bedelinin ahirete bırakılmamasını emreden, Hz. Peygamber şöyle buyurmuş: Yanında din kardeşinin ırzı ve malı bakımından bir hakkı bulunup da, bu hak kendisinden alınmadan ondan helâllik isteyen kimseye Allah merhamet etsin! Çünkü âhirette ne bir dinar, ne bir dirhem vardır. Eğer o kimsenin iyilikleri varsa, kardeşinin hakkı onun iyiliklerinden alınır. Eğer iyilikleri yoksa o zaman da üzerinde hakkı olan

³⁸Müslim, İlim 15, Zekât 69; Nesâi, Zekât 64.

³⁹Müslim, İlim 16; Buhârî, İ’tisam 15; Tirmizi, İlim 15; İbn Mâce, Mukaddime 14.

⁴⁰Buhârî, Cenaiz 33; Müslim, Kasâme 27; Tirmizi, İlim 14; Nesâi, Tahrim 1; İbn Mâce, Diyât 1.

⁴¹Ahmed B. Hanbel, IV, 192.

⁴²Ebu Davud, Melâhim 17; Tirmizi, Fiten 8.

⁴³Müslim, İman 78; Tirmizi, Fiten 11.

⁴⁴Tirmizi, Birr 55; Darimi, Rikâk 74.

⁴⁵İbn Mâce, Tevbe 2.

kardeşinin günahlarının bir kısmı ona yüklenir.⁴⁶ Bu hadis-i şerif hesaplaşma gününe bırakmadan dünyadayken helalleşmeyi zaruri kılıyor. “Kimin (din) kardeşine bir mal veya ahlâkî borcu varsa, dinar ve dirhem olmayacağı ve ancak sevapların ve günahların geçerli olacağı gün gelmeden önce, ondan hemen bugün kurtulsun.”⁴⁷ Âdemoğlunun hepsi hatalıdır. Ancak günah işleyenlerin en hayırlısı, günahından tövbe edip, Allah’tan af dileyendir.⁴⁸ Allah Resûl’u (a.s) eğer bu hak kul hakkı ise dünyada iken hak sahibinin helalliğini almak, ardından da tövbe etmek gerektiğini beyan etmiştir.

İnsanın fitratında günah işlemek vardır. Ama asıl olan, melek olmak değil şeytan gibi günahından ısrar etmeden dönüp tövbe etmektir. Hz. Peygamber (s a.s.) bu konuda, eğer hiç günah işlemeseydiniz, Allah Teâlâ, günah işleyip de tövbe eden kullar yaratırdı, şeklinde beyanda bulunmuştur. Burada dile getirilenlerden, günaha teşvik yoktur. Asıl olan, günaha tövbe edip bir daha o günahı işlememektir.

1. 3. KUR’ÂN-I KERİM’DE GÜNAH KAVRAMI

Kur’ân’da, “Emaneti, göklere, yere ve dağlara sunduk; onu yüklenmekten kaçındılar, on(un sorumluluğun)dan korktular; onu insan yükledi; (fakat onun ağır sorumluluğunu tam kavrayamadı) doğrusu o, çok zâlim, çok cahildir.”⁴⁹ buyrulmaktadır. İnsanoğlu kendisine verilen vazifeyi yapmaya çalışırsa ve emanetin gereğini yaparsa Allah da kendisini bağışlayacaktır. En güzel bir biçimde yaratılan⁵⁰ insan, Allah tarafından kendisine emredilenleri yaparsa aslını korumuş olur, aksi takdirde bütün yaratılanların en aşağısı olur.

Günah, Allah’ın isteklerine aykırı olan ve dinen suç teşkil eden davranışlardır.⁵¹ Kur’ân-ı Kerim’de günah kavramı ile birçok kavram kullanılmıştır. Bunlar: Cünâh, İsm, Zenb, Küfür, Dalâlet, Vizr, Seyyie, Cürüm, Hatîe gibi kavramlardır. Bu kavramlar genel

⁴⁶Müslim, Birr 74.

⁴⁷Ahmed B. Hanbel, II, 435.

⁴⁸Tirmizi, Kıyamet 50; İbn Mâce, Zühd 30.

⁴⁹Ahzab 33/72-73.

⁵⁰Tin 95/4.

⁵¹Cürcâni, Ali b. Muhammed b. Ali, *et-Tarifât*, Dâru’l Kütübü’l İlmîyye, Beyrut, 1408/1987, s. 9, 151.

olarak Allah'ın emirlerini yerine getirmeme, İslam'ın genel ilkelerinden sapma, bu ilkeleri ihmal etme gibi anlamlara gelir.

Kur'an'da; günah yerine fisk, ism, zenb, kebir, ma'siyet, isyan, fahşa, gibi kelimeler kullanılmıştır.⁵² Bu kavramlar kısaca şu anlamlarda kullanılmıştır.

Kur'an'da ism kavramı, Türkçeye günah diye tercüme edilmiştir. İsm terim olarak ise; İnsanın beşerî arzusunun ilahî arzuya uymayı reddetmesi, meşruyetini Allah'ın varlığından alan şeylere saldırması ve gayr-i meşru olma keyfiyetini yine Allah'tan alan şeyleri işleme" olarak tarif edilmiştir.⁵³ Kur'an'da kişinin kazandığı günah anlamında kullanılmıştır. Mesela "(Peygamber'in eşi hakkındaki) o iftirayı yapanlar, içinizden bir topluluktur. Bunu kendiniz için bir şer sanmayın; aksine o, sizin için hayırlı olmuştur. Onlardan her biri için kazandığı günâh nispetinde ceza vardır, iftiranın en büyüğünü yüklenene ise, büyük azâb vardır."⁵⁴ ayetinde ism kavramı, günah anlamında kullanılmıştır.

Günah kavramını ifade eden "seyyie" ve "hata" aynı ayette bir arada kullanılmıştır: "Gerçek şu ki, günah işleyip günahı kendisini kuşatmış olan kimseler, cehennemliklerin ta kendileridir. Onlar orada ebedi kalacaklardır."⁵⁵

Aslı Farsça olan cünah kelimesinden dönüştüğü varsayılan "günah"; cezayı gerektiren amel, Allah'ın emirlerine aykırı olarak görülen iş ve dini bakımdan suç, manalarına gelir.

Cünah, Kur'an'da "la cünaha" ve "leyse cünahun" kalıbında kullanılmış olup "günah değildir" anlamını ifade etmektedir. "Yeryüzünde sefere çıktığımız zaman, kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız namazları kısaltmanızda size bir günah yoktur."⁵⁶

⁵²Ibrahim Kafi Dönmez ed., "günah", *İnanç, ibadet ve günlük yaşayış ansiklopedisi*, MÜİFV yay., İstanbul, 2006, II, 609.

⁵³Şemsettin Sami, *Kamus-i Türkî*, "Günah", Kapı yay., İstanbul, 2011, 1185; er-Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. el- Hüseyin b. el-Hasan b. Ali et-Temîmî el-Bekrî, (ö. 606/1209) *et-Tefsîru'l Kebîr (Mefâtihu'l Ğayb)*, Darul Fikr, Beyrut, 1981. 4/292.

⁵⁴Nur, 19/11.

⁵⁵Bakara, 2/81.

⁵⁶Nisa, 4/101.

Zenb, akıbeti kötü olan her söz ve fiil, Allah'a karşı işlenen ikrah verici cürüm anlamındadır.⁵⁷ Zenb, günah anlamında kullanılmış: "Tıbkı Firavun hanedanı ve onlardan öncekilerin gidişi (tavırları) gibi ayetlerimizi yalanladılar da Allah da onları günahları sebebiyle cezalandırdı. Allah'ın cezalandırması pek şiddetlidir."⁵⁸ Diğer bir ayette ise: "Hepsini günahlarıyla birlikte yakaladık. Onlardan kiminin üzerine taş savuran kasırga gönderdik. Kimini bir çığlık yakaladı. Kimini de yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmetmiyordu fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı."⁵⁹

Aynı şekilde Zenb, ayetleri yalanlama, inkâr etme ve itaat etmeme anlamında kullanılmıştır: "Firavun hanedanı ve onlardan öncekilerin gidişatı gibi onlar, Allah'ın ayetlerini yalanladılar da Allah da, onları günahları sebebiyle yok etti. Allah güçlüdür, cezası şiddetlidir."⁶⁰

Kur'ân'daki Hatfe kelimesi, yapılması ve istenmesi hoş görülme-yen şeye denmiştir. Mesela: "Bir müminin bir mümini, hata dışında öldürmesi ceza gerektirir. Kim yanlışlıkla bir mümini öldürürse mümin bir köle âzâd etmesi gerekir."⁶¹ Başka bir ayette ise "hatfe" ve "ism" günah kavramı ile aynı anlamda kullanılmıştır. "Kim kasıtlı veya kasıtsız bir günah kazanır da sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, muhakkak ki büyük bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmiş olur."⁶²

Cürüm kavramı, sınırı aşmak anlamında kullanılmıştır. Şu ayette olduğu gibi "Allah adına yalan uydurandan veya ayetlerini yalan sayandan daha zalim kim olabilir?"⁶³ "Cürüm" kavramı, günahkârlık anlamında da kullanılmıştır. "Yeryüzünde yürüyün ve bakın, günahkârların sonu nasıl olmuştur?"⁶⁴ ayetinde olduğu gibi.

⁵⁷Cürcânî, *age*, s. 107.

⁵⁸Al-i İmrân, 3/11.

⁵⁹Ankebut, 29/40.

⁶⁰Enfâl, 8/52.

⁶¹Nisa, 4/ 92.

⁶²Nisa, 4/112.

⁶³Yunus, 10/17.

⁶⁴Neml, 27/69.

İnsana sıkıntı veren kötülük anlamında olan “seyyie” hasenin zıddı olarak kullanılmıştır. “Kim bir iyilik yaparsa ona on katı verilir; bir kötülük yaparsa yalnız onun karşılığı ile cezalandırılacak ve onlara haksızlık edilmeyecektir.”⁶⁵

Vizr, şu ayetlerde günah anlamında kullanılmıştır: “Hiçbir günahkâr bir başkasının günahını taşımaz, sonunda dönüşünüz ancak Rabbinizedir.”⁶⁶ şeklinde kullanılmıştır.

Fucur; haktan, doğrudan ve hayır işlerinden sapmak, yalan söylemek, günah ve haramları işlemek anlamlarında kullanılmıştır⁶⁷: Sonra da ona iyilik ve kötülük kabiliyeti verene and olsun⁶⁸ şeklinde kullanılmıştır.

Dalalet; doğru yolu kaybetmek, helak olmak ve sapıklığa düşmek anlamında kullanılmıştır. Mesela şu ayette olduğu gibi: “Gazaba uğrayanların ve sapanların yoluna değil.”⁶⁹

Küfür; örtmek, gizlemek, perdelemek, kapatmak, uzak durmak, isyân etmek gibi anlamlara gelir.⁷⁰ Bu kavramın Kur’ân’da kullanılışının bazı örnekleri şöyledir: “İnkâr edip, o halde ölenler var ya işte Allah’ın, meleklerin, insanların, hepsinin laneti onlaradır.”⁷¹ şeklinde ifade edilmiştir. Başka bir ayette ise: “Evet, inkâr edip, kâfir oldukları halde ölenlerin hiçbirinden, yeryüzünü dolduracak kadar altın fidye verse dahi asla kabul edilmeyecektir. İşte acıklı azap bunlar içindir. Onlar için bir yardımcı da yoktur.”⁷²

⁶⁵Enam, 6/160.

⁶⁶Enam, 6/164.

⁶⁷İbn Manzûr, *Lisân*, VI, 2352.

⁶⁸Şems, 91/8.

⁶⁹Fatiha, 1/6-7.

⁷⁰ İbn Manzûr, Ebu’l Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mükrim el-İfrîkî el-Mısırî, *Lisân’ul-Arab*, Daru İhyâ-i’t- Tûrâsî’l Arabî, Beyrut, 1992, V, 3897-3902; İsfahânî, *el-Müfredât*, s. 434.

⁷¹Bakara, 2/161.

⁷²Al-i İmran, 3/91.

1. 4. GÜNAH KAVRAMI İLE YAKIN ANLAMLI KAVRAMLAR

1. 4. 1. Cünah

Cünâh kelimesi hadis-i şeriflerde ve Kur'ân-ı Kerim'de "la cünaha", günah yoktur veya "leyse cünahun" günah olmaz şeklindedir. "Vebal değildir, mahzur değildir" gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Cünah kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de günah anlamında kullanılmıştır. Bakara Süresinde bu kelime: "Kim hac veya umre maksadıyla Beytullah'ı ziyaret ederse bu iki tepe (Safa ve Merve) arasında koşmasında bir günah ve vebal yoktur. Müşrikler bu iki tepe arasında koşuyor ve putlara el sürüyorlarsa, siz de âlemlerin Rabbi Allah için koşunuz ve müşriklere benzeme korkusuyla, o iki tepe arasında koşmayı bırakmayın. Kim farz olan haccını eda ettikten sonra nafil olarak hac ve umre yaparsa veya farz olsun, nafil olsun, hayırlı bir iş yaparsa şüphesiz Yüce Allah onun itaatini kabul eder ve onu en güzel şekilde mükâfatlandırır. Çünkü Allah, kullarının yaptığı bütün amelleri bilir. Güzel amel işleyenlerin mükâfatı O'nun katında zayi olmaz."⁷³ Burada "cunah" kelimesi, "Vebal yoktur" anlamında kullanılmıştır. Aynı şekilde başka bir ayette ise: "Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur."⁷⁴ ayet-i kerimesinde ise "günah yoktur" anlamında kullanılmıştır.

Ayet-i kerimelerde olduğu gibi hadis-i şeriflerde de "günah yoktur" anlamında kullanılmış. "Abdullah İbni Abbâs (r.a.): İslam öncesi dönemde Ukâz, Micenne ve Zülmecâz diye meşhur panayırlar vardı. Bazı Müslümanlar buralarda ticaret yapmayı günah zannettiler. Hac aylarında, alış-veriş yaparak Rabbinizin fazl ve kereminden istifade etmenizde sizin için bir günah yoktur." âyeti indi.⁷⁵ Yani bunu yapmanızdan sizin için herhangi bir günah yoktur. Başka bir hadiste de Hz. Peygamber (s.a.s.) bu anlamda şöyle buyurmuş: Bir Müslüman'ın güzel giyinip elbisesini topuklarına kadar uzatmasında bir günah yoktur. Topukları aşığında (kibrinden) cehennemliktir. Allah

⁷³ Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetu't-Tefâsir*, I-III, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1987, I. 198-199; Bakara, 2/154.

⁷⁴ Nisa, 4/101.

⁷⁵ Buhârî, Hac 156, Büyü 1, Tefsiru sure, 24.

(c.c.) bu kişiye rahmet nazarıyla bakmaz.⁷⁶ Bir diğer hadiste ise günah değildir (leyse ücnahun) şeklinde kullanılmış.⁷⁷

1. 4. 2. İsm

İsm'in çoğulu, âsam olup, sevaptan geri bırakan fiillerdir. İsm, mükâfattan alıkoyan iş, amel, yapıldığı takdirde hayırdan alıkoyan amel, mükabilinde ceza olan günah demektir. İsm'i işleyenlere de asim, musî veya esim denilir. İsm günah demektir. Helal olmayan şeyin yapılmasıdır. Tövbe edilmesi gereken fiil olarak anlaşılmıştır.⁷⁸ Hadiste ism, günah anlamında şöyle kullanılmış: Kişinin yiyecek ve içeceklerinde sorumlu olduğu kimseleri ihmal etmesi ism (günah) olarak yeter.⁷⁹ Hadiste günah işleyen anlamında müsi kelimesi kullanılmış. Allah gündüz günah işleyenin tövbesini kabul etmek için gece, gece günah işleyenin tövbesini kabul etmek için de gündüz, elini açık tutar. Kıyamete kadar böyle devam eder.⁸⁰

Hadis-i şerifte asim, günah işleyen anlamında kullanılmış. İnsanları doğru yola davet eden, kendisine uyanların sevabı kadar sevap alır. Onu takip edenlerin sevabında bir şey eksilmez. Aynı şekilde kötü yola çağırın kimseye de ona uyanların günahı kadar günah yazılır onların günahlarında hiçbir şey eksilmez.⁸¹ İsm, günah işleyen ve günaha davet eden anlamında kullanılmış. Ayette ise: Erkek ve kadınlara suçsuz yere eziyet edenler bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişler.⁸² İsm, günah anlamında kullanılmıştır. Aynı şekilde daha birçok hadiste günah anlamında ism kavramı kullanılmış.⁸³

İsm, günah olarak fitraten ve dinen sakınılması gereken şeydir.⁸⁴ Şöyle: Rabbim muhakkak ki açık ve gizli olan kötülükleri haram kılmıştır. Günahı, zulmü, haddi aşmayı, Allah'a şirk koşmayı, hakkında herhangi bir delil olmayan ve Allah hakkında

⁷⁶ Ebu Davud, libas 26.

⁷⁷ Buhârî, Hac 156.

⁷⁸ İbn Manzûr, *age*, XII, 5-6.

⁷⁹ Ebu Davut, Zekât 45.

⁸⁰ Müslim, Tevbe 31.

⁸¹ Müslim İlim 16.

⁸² Ahzab, 33/58.

⁸³ Müslim, Birr 14, Fezail 77, Zikr 90; Ahmed b. Hanbel, IV., 227; Darimi Büyü 2; Buhârî, Deavât 22, Menâkıb 23; Tirmizi, Vitr 17; İbn Mâce, İkame 189.

⁸⁴ Cürcânî, *age*, s. 4.

bilmediğiniz şeyleri söylemeyi de haram kılmıştır.⁸⁵ Bu ayetler günaha delildir. ”Kişiyi sevaptan mahrum bırakan” anlamlarında kullanılmıştır. Peygamber (s.a.s.): İyilik kalbin mutmain (tatmin) olduğu, günah ise kalbin rahatsızlık (huzursuzluk) hissettiği şeylerdir, şeklinde beyan etmiştir.⁸⁶ Hadis-i şerifte, günah kişinin huzursuzluk hissettiği şey olarak tanımlamıştır.

Günah kalbi huzursuz ettiği gibi karşıdaki kişiyi de rahatsız eder. Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurdu ki: “Müminin din kardeşinden üç günden fazla küs durması helâl değildir. Eğer üç gün geçmişse onula karşılaştığında ona selam versin. O da selâmını alırsa, her ikisi de sevap alırlar. Yok, eğer onun selâmını almazsa günaha girmiş olur. Ama selâm veren kişi günaha kurtulmuş olur.”⁸⁷ Hangi durumların günah olduğunu ve günahın nasıl sonlanacağı açıklanmıştır.

Ayet ve hadislerde, insanların birbirlerini katletmeleri, birbirlerini yerlerinden sürmeleri, birbirlerine zarar verecek şeylerde yardımlaşmaları, haram kılınan murdar eti, kanı, domuz eti gibi yiyeceklerden zorda olmadığı sürece yemek, kendisinin olmayan malı yemek, rüşvet almak, şahitliği gizlemek, Allah’a şirk koşmak, iftira atmak, çirkin sözler söylemek, nefse uyup eğri yolda gitmek, mü’minleri incitmek, içki içmek, kumar oynamak, yalan söz, Allah’a iftira gibi işler, ism kelimesinin kapsamında yer almaktadır.⁸⁸

Ayet ve hadislerde; murdar eti yemeyi, içki içmeyi, kötü oyunları oynamayı, haksız yere insan öldürmeyi, adüvlükte yardımlaşmayı, kendisine ait olmayan malların almayı, iftirayı, Allah’a ortak koşmayı, Allah tarafından gönderilene değil nefse ve şeytana uymayı... vb. şeyleri saymaktadır. İsm’in (günahın) günahın açığını da gizlisini de haram saymış ve terk etmeyi diye emredilmiş. Çünkü yapılan her kötülük, yanlışlık cezasız kalmayacaktır.⁸⁹ Kesinlikle ism inanları iyilikten, takvadan, Allah’ın rızasından beri kılar. İsm inananı kötülüğe, fucura, günaha ve cehenneme yakın kılar.

⁸⁵ Araf, 7/33.

⁸⁶ Müslim, Birr 5.

⁸⁷ Ebu Davud, Edeb 47.

⁸⁸ Ünal, Ali, Kur’an’da Temel Kavramlar, Nil Yay., İstanbul 1999, s. 323-324.

⁸⁹ Enam, 6/120.

1. 4. 3. Zenb

Zenb, günah, cürm (suç) ve masiyet (günahkârlık) demektir.⁹⁰ Zenb kavramı, lugatte kuyruk manasında olan zeneb kavramından türemiştir. Zenb'in çoğulu zünûb'tur. Güzel olmayan neticeler doğuran işler hakkında kullanılır ki, bundan dolayı insanın yaptığı işler sonucunda insana vebal, günah yüklüyorsa ceza almasına neden olarsa yani herhangi bir olumsuz müeyyide ile karşılaşmasına neden oluyorsa o iş zenbdır. Hadis-i şeriflerde günah anlamına gelen kelimelere baktığımızda en çok zenb kelimesi kullanılmıştır. Bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.s.) secdede iken: "Allah'ım günahlarımın (zenbi) hepsini bağışla." diye⁹¹ dua ederdi. Diğer bir hadiste ise Müslüman'ın başına gelen her bir musibetten dolayı Allah onun günahlarını (zunubuhu) bağışlar.⁹² Bunu gibi daha birçok hadiste günahları ifade etmek için zenb kavramı kullanılmış. Kul kıyamet günü günahını (zenbihi) yüklenip Allah'ın huzuruna gelecek.⁹³ Siz hiç günah (tuznibune) işlememiş olsaydınız. Allah sizi alır, yerinize günah (yuznibune) işleyip de Allah'tan bağış ve af isteyen bir toplum getirirdi.⁹⁴

Kur'ân'da ve hadis-i şeriflerde sık sık kullanılan günah kavramı, kişinin eylemlerinin neticesi olarak kendisini vebal altına koyacak anlamlarında kullanılmıştır. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve sözün doğrusunu söyleyin ki Allah da işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı (zunubikum) bağışlasın.⁹⁵ Cenabı Allah kıyamet günü kula günahını (zenbe) ikrar ettirip bağışlar⁹⁶ Kulun günahı (zunubuke) yerle gök arasını dolduracak olsa da, ne kadar çok olursa olsun bağışlanma dilerse affederim.⁹⁷ Ayrıca abdest almak, camiye gitmek gibi işlerinde günahlara (zunubikum) keffaret⁹⁸ olacağı bildirilmiş. İbadetlerin de aynı şekilde günahların bağışlanmasına vesile olacağı bildirilmiştir.⁹⁹

⁹⁰ İbn-i Manzur, *age*, I, 389; Özarslan, Selim, *Kelâmda Tevbe*, Bizim Büro Yayınevi, Ankara, 2003, s. 20.

⁹¹ Müslim, Salat 219.

⁹² Müslim, Birr 45.

⁹³ Tirmizi, Zühd 57.

⁹⁴ Müslim, Tövbe 10, 11.

⁹⁵ Ahzab, 21/70-71.

⁹⁶ Buhârî, Mezalim 3; Müslim Tövbe 52; Tirmizi, Deavât 46; Ebu Davud, Cihad 74.

⁹⁷ Tirmizi, Deavât 98.

⁹⁸ Müslim, Tahârât 8.

⁹⁹ Müslim, Sıyam 203; Buhârî, İman 28.

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber'den müminlerin bağışlanmaları için dua etmesini istiyor: “İnanan erkeklerin ve inanan kadınların günahı için (Allah'tan) mağfiret dile!”¹⁰⁰ Aynı şekilde kâfirlerin yaptıklarını da Yüce Allah zemb olarak adlandırmış. “Kullarının günahlarından (zunublarından) haberdar olarak kendisi yeter.”¹⁰¹ “(Resûl'um!) Söyle: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve rahmet sahibidir.”¹⁰²

İbadetler kişiyi günahlardan temizler. Resûl'ullah, kişi, büyük günahlardan kaçındığı takdirde Allah Teâlâ'nın bütün günahlarını bağışlayacağını haber vermiştir. Resûl'ullah şöyle dua ederdi: “Allah'ım, beni karla, doluyla ve soğuk su ile temizle, Allah'ım, beyaz elbisenin kirden temizlenişi gibi beni günahlardan temizle.”¹⁰³ Abdestle zenblerin mağfiret edileceğine dair bir hadis-i şerifte, Hz. Peygamber (s.a.s.): “Her kim ki benim aldığım şu abdest gibi abdest alırsa, sonrada iki rekât namaz kılar da, kıldığı bu iki rekâtta da namazla ilgisi olmayan şeyleri hatırına getirmese, Allah onun bütün günahlarını bağışlar.”¹⁰⁴ diye buyurdu. Hatta yenilen yemeğin ardından Cenabı Allah'a yapılan hamdden dolayı da geçmiş günahların bağışlanacağına dair de Resûl'ullah (s.a.s.) şöyle haber verdi: “Bir kimse yemek yedikten sonra, bana bu yemeği yediren, herhangi bir güç ve takatim olmaksızın onu bana nasip eden Allah'a hamd olsun.” derse, geçmiş günahları bağışlanır.¹⁰⁵

Mumin kendisine inamı vereni bilip, kendisine olan ikramından dolayı Allah'a hamd ederse aynı anda günahlarının bağışlanması için büyük fırsatı kaçırmamış olur. Demek ki yapılan hamdu senalar boşuna değil, Allah katında işlemiş olduğumuz günahlara da kefarete olur. Yani Cenabı Allah her halükarda kuluna kendisini bağışlaması için fırsatlar veriyor. Kişinin yapmakla mükellef olduğu ibadetleri ifa ederken de sevap kazanacağını haber vermiştir.

Kul farz olan vazifesini bile yerine getirirken kendini bağışlatma fırsatını yakalamıştır. Allah'a karşı vazifesini idrak ederken bile yani Allah'ın kendisini

¹⁰⁰ Muhammed, 47/19.

¹⁰¹ Furkan, 25/58.

¹⁰² Ali-i İmran, 3/31.

¹⁰³ Nesâî, Gusul ve Teyemmüm 4.

¹⁰⁴ Nesâî, Tahârât 69.

¹⁰⁵ Ebu Davud, Libas 1; Tirmizi, Deavât 56; İbn Mâce, Et'ime 16.

bağışlaması için yine yaratanın vermiş olduğu nimetlerle ona kendisini bağışlatır. Bu bağışlatma bazen çok zahmetli şeylerle olduğu gibi bazen de musafaha gibi çok kolay şeylerle de olur. İki Müslüman karşılaşır Müsafaha edince, bunlar ayrılmadan önce (küçük günahları) mutlaka affedilir.¹⁰⁶ Yeter ki inanan kişi kendisini yoktan var eden yüce Allah'tan ümidini kesmesin: "Allah'tan ümidinizi kesmeyin çünkü o bütün günahlarınızı bağışlar."¹⁰⁷ Demek ki asıl olan melek gibi olmak değil, beşer olmamız hasebiyle işlemiş olduğumuz günah ve hatalardan ısrar etmeyip kusurumuzu anlayıp bundan acilen tövbe edip dönmektir. İnsanın yapısı günah işlemeye müsaittir. Önemli olan, günahı ısrar etmeden dönmektir.

1. 4. 4. Vizir

Günah, deyn, yük ve sorumluluk gibi çeşitli anlamlara gelmektedir. Kur'ân'da ve hadislerde geçen vizir, günah anlamındadır. Kur'ân'ın ve hadislerin beyanına göre günahlar şahsidir. Kur'ân günahı (vizir) ifade ederken; "De ki: Allah her şeyin Rabbi iken ben O'ndan başka bir rab mi ararım? Herkesin kazandığı, yalnız kendisine aittir. Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez. Sonunda hep dönüp Rabbinizin huzuruna varacaksınız."¹⁰⁸ Başka bir ayet-i kerimede ahirette Allah'ın huzuruna çıkmayı inkâr edenler zarara uğramıştır. Vadedilen o vakit geldiğinde de günahları sırtlarına yüklenecek ve şöyle söyleyecekler: 'Dünyada olduğumuzda iyi işler değil de kötü ameller yaptığımızdan dolayı yazıklar olsun bize!' diyecekler. Öyleyse dikkatli olun bu çok kötü bir durumdur.¹⁰⁹

İslam'da, herkes ettiklerinden sorumlu ve mesuldür derken; bir kişi bir başkasının yerine günah işleyemez ve yine kimse kimsenin yerine de ceza çekmez, anlaşılmalıdır. Bundan dolayı İslâm, Hıristiyanlıktaki ilk günah olay, diye söyledikleri veya günahın babadan evladına geçmesi inancını reddetmektedir. İslâm'a göre günah, kişiseldir. Günah, soylar boyu, nesillere miras olarak kalmaz. Kişi yaptığının karşılığını göreceği gibi herkes yaptığının hesabını verecektir.

¹⁰⁶ Ebu Davud, Edeb 153; Tirmizi, İstîzân 31.

¹⁰⁷ Zümer 39/53.

¹⁰⁸ Enam, 6/164.

¹⁰⁹ Enam, 6/31.

Günahta çığır açmak da günah kazandırır. Günahın işlenmesine zemin hazırlamak da aynı günahı yapanların günahlarında herhangi bir eksiklik olmadan hatta o günaha bir ilave bir vizr kazandırır. Hadis-i şerifler de Vizr'i çok net bir şekilde izah eder: “Her kim İslâm'da güzel bir çığır açarsa, o çığırın ecri ile kendisinden sonra o çığır ile amel edenlerin ecirlerinden hiçbir şey noksan edilmemek şartıyla sevapları kendine aittir. Ve her kim İslâm'da kötü bir sünnet/çığır açarsa, o çığırın vebali ile kendisinden sonra onunla amel edenlerin vebali, hiç noksanları olmamak üzere ona aittir.”¹¹⁰ Kişinin yaptıkları iyilik ve kötülük açısından eğer birileri takip edecekse o yolda gidenlerin sevapları kadar sevap alır ya da onların almış oldukları günah kadar günah alır. Mümin hep güzel düşünür, güzel konuşur ve de güzel çığır açar.

Hayra öncülük yapanların (hayra vesile olanların) hayrı işleyenler gibi sevap alacağını beyan eden, Allah Resûl'u aynı şekilde kötülükte de çığır açanlara da o kötülüğü işleyenler gibi günah alacaklarını da aynı şekilde bildirmiştir. İnsanlara faydasız hatta zararlı icatlar yapmaktan da sakındırılmış. Hz Peygamber (s.a.s.): “Her kim İslâm'da güzel bir yol açarsa, o çığırın mükâfatıyla kendisinden sonra o sevabı işleyenlerin bir misli verilir. Bu, onların sevap (ecir) larında hiçbir şey eksiltmez. Her kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, ona bunun günahı ile kendinden sonra onu işleyenlerin (vizri) günahı da verilir. Bu da onların günahların (min evzarihim) dan hiçbir eksilme olmaz.”¹¹¹ Hadislerde günahlar vizr olarak zikredilmiş.

1. 4. 5. Cürm

Cürm; yapılmasında ceza, suç, günah ve isyan olan Cerîme kelimesi ile aynı anlamdadır. Cürm; kabahat, kusur, hata, isyan ve günah gibi anlamalara gelir. Cürümü yapana mücrim denir. Mücrim kelimesi yüce kitabımızda birçok âyette geçmektedir.¹¹² İmansızlık, isyan, inkâr gibi uhrevî cezası olan anlamlarda kullanılmıştır. Bir ayette: “And olsun ki biz sizden önceki nesilleri, resulleri kendilerine apaçık deliller getirdiği

¹¹⁰Müslim, İlim 15, Zekât 69; Nesâî, Zekât 64; Ahmed B. Hanbel, IV,357.

¹¹¹ Müslim, Zekât, 69; Nesâî, Zekât 64.

¹¹² Bkz., En'am, 6/124; Yunus, 10/17; Taha, 20/77.

halde, zulmettikleri ve iman etmeyecekleri için helak ettik. İşte biz suçlu-günahkâr (mücrim) olan bir topluluğu böyle cezalandırırız.”¹¹³

Hadislerde de, cürm kavramı da, günah, hata gibi manalarda istimal edilmiştir. Hadis-i şerifte: “Müslümanların içinde, cürüm bakımından en büyüğünü işleyen, haram olmayan bir şeyin hükmünü sorup da, o şeyin haram kılınmasına sebep olan kimsedir.”¹¹⁴ denilerek günah cürüm kavramı ile ifade edilmiş.

İslâm hukuku terimi olarak da kullanılan cürüm kavramı, hukuki olan suçları bayan etmek için istimal edilmiştir. Bu kavram yerine de; “cinayet” anlamına gelen kavram kullanmışlar. Ancak cinayet kavramını daha çok İslam hukukçularınca bir kişiyi öldürme canına kast etmek, yaralamak v.b. gibi insan hayatını tehlikeye atan suçlar için kullanılmıştır.¹¹⁵ Bütün bu açıklamalara göre cürümün mahiyeti ve cezası ne olursa olsun, hepsinde de suç anlamında kullanılmıştır.

1. 4. 6. Seyyie

Kötülük, kötü iş manâsına gelen bir terimdir. Faydalı, iyi, güzel gibi manalarına gelen kavramların karşıtı olarak kullanılmıştır. Kötü fiillere efal-i seyyie denmiştir. Seyyie kavramı daha çok hasene kavramı ile birlikte kullanılmıştır: Her kim ki bir iyilik yaparsa, yaptığıнын on katı sevap alacağını, kim de kötü bir amel, iş yaparsa misliyle mukabele göreceğini Allah Teâlâ bildirmiştir. Ayrıca hiç kimsenin herhangi bir şekilde haksız bir cezaya maruz kalmayacağını açıklamıştır.¹¹⁶ Seyyie; azab, ceza gibi anlamlarda kullanılmıştır. Ayet-i kerimede: “Senden iyilikten önce kötülüğü (azabı) acele istiyorlar.”¹¹⁷

Günahı ifade eden kavramlar arasında zenbden sonra en çok seyyie kelimesi kullanılmıştır. Kur’ân-ı Kerim ve hadislerde seyyie kelimesi kötü işleri ifade etmek için kullanılmıştır. Bu kötülük maddi ve manevi olabilir. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Ey

¹¹³ Yunus, 10/13.

¹¹⁴ Buhârî, İ’tisâm; Müslim, Fezâil 132.

¹¹⁵ Molla Hüsrev, Muhammed b. Feramuz, *Dürrul-Hukkam Şerhu Gureri't-Ahkâm*, İstanbul 1317, II. 88.

¹¹⁶ Enam, 6/160.

¹¹⁷ Ra'd, 13/6.

Allah'ım, çirkin ahlâktan yalnızca sana sığınıyorum.”¹¹⁸ buyurarak kötülüklerden Allah'a sığınmıştır. Sû kelimesinin de kötülük anlamında kullanıldığı görülür.

Ayetlerde ve hadislerde iyiliğin karşılığı kat kat olacağı, kötülüğünse (seyyienin) misliyle olacağı da ifade edilmiş. Seyyie kelimesi bir başka hadiste de Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle ifade etmiş: “Sizden biri içiyle dışıyla Müslüman olursa, yaptığı her bir hayır en az on mislinden, yedi yüz misline kadar sevabıyla yazılır. İşlediği her bir günah da sadece misliyle yazılır. Bu hâl, Allah'a kavuşuncaya kadar böyle devam eder.”¹¹⁹ Allah yaratıklarına karşı çok merhametli olacağını şöyle ifade etmiş: “Kim (Allah huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse o sadece getirdiğinin dengiyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.”¹²⁰ Yüce yaratan, rahmetinin eseri olarak işlenen bir iyiliğe çok sevap verebilir, aynı şekilde işlenen bir kötülüğü ise misliyle cezalandırabilir.

Seyyie, gerek dünyada, gerekse ahirette başa gelen ve gelecek kötülükler, kötü amellerin hepsi için kullanılmış, günah anlamında ve yalnızca sözcüğün dar anlamıyla dini nitelikte istimal edilmiş bir kelimedir. İşlenen seyvie'lerin misliyle karşılık göreceğini açıklanmıştır. Ancak seyvie'nin zıddı olan hasaneye gelince hasenenin, Allah'ın lütfuyla, karşılığı misliyle değil daha fazlasıyla olacağı açıklanmıştır.

1. 4. 7. Dalalet

Yolu kaybedip yoldan çıkmak, doğru yoldan sapıp batıla düşmek, helak olmak, azmak anlamlarına gelir. Ayrıca, bilerek, tasarlayarak ya da bilmeden, hak yoldan çıkıp sapma ve şaşırma manalarına da gelir. Bu kavram, dilimizde sapkınlık anlamında kullanılır. Bazen de dalâlet ve gafletle meydana gelen helak veya kaybolma anlamlarında kullanılır.

Dâll kavramın cemisi olan “dâllîn”, tam manasıyla, sapkınlık demektir. “Dalâl” kavramı hem sapkınlık hem de yanlış anlamlarında kullanılmıştır. Dalal'in, yanlışlık

¹¹⁸ Ebu Davud, Vitr 32.

¹¹⁹ Buhârî, İman 3; Müslim, İman 205.

¹²⁰ Enam, 6/160.

ânlamında kullanıldığı ayet: “Pek belli ki babamız bu işte yanılıyor.”¹²¹ Dalal’ın sapkınlık anlamında kullanıldığı yer ise: “Kim imana bedel inkârı alırsa, artık doğru yoldan sapmış olur.”¹²² Bu âyetlerde, mümin olsun kâfir olsun Allah’ın ve onun Resûl’unün emir ve yasaklarına karşı gelip Peygamber’i zor durumda bırakmak için inatla çalışanlar, sapmış kişiler olarak haber veriliyor.

Dalâlet kavramı müteadi olarak türetilen “idlâl” da saptırmak manasında kullanılmış. Şu şekilde: “Eğer Allah’ın lûtfu ve rahmeti, üzerinde olmasaydı onlardan bir takımı seni saptırmaya çalışmıştı.”¹²³ Dalâlet, ayrıca yanılma, unutmama, bilmeden yapma gibi manalarda da kullanılmıştır. Ancak hadis-i şerifte sapma ya da sapkınlık, dine ilave yapma anlamlarında da kullanılmıştır. “Sonradan uydurulan (dine sonradan eklenen) şeylerden sakınınız. Çünkü sonradan uydurulan her şey bid’attir. Ve her bid’at da sapıklık (dalâlet)tır.”¹²⁴

1. 4. 8. Habis

Habîs kavramı sözlükte, pis olan şey anlamına gelir. Habîs kavramı günah olan işler anlamında kullanılmaktadır. Habîs güzel ve hoş olmayan şeyler hakkında kullanılmaktadır. Kur’ân’ı kerimde: “Onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri haram kılar.”¹²⁵ Habis yaratılış yönünde günah, hata ve suç anlamında kullanılmış. Başka bir âyeti kerimede ise habîs kelimesinin zıddı, yani temiz, helal anlamında kullanılmıştır. “Kazandığınız güzel (tayyib) şeylerden ve topraktan sizin için bitirdiğimiz (ürünler) den başkaları için harcayın.”¹²⁶

Habîs, çirkin ve günah işleyen anlamlarında da kullanılmıştır. Hz. Peygamber (a.s.): “Herhangi biriniz nefsim pis oldu diye söylemesin. Ama nefsim kötüleşti desin.”¹²⁷ Allah Resûl’u (s.a.s.) konuştuğunda kötü ve çirkin anlama gelebilecek kelime kullanmazdı ve kullanılmasını da istemez, ahlaka ve edebe yakışan kelimelerin

¹²¹ Yusuf, 12/8.

¹²² Bakara, 4/108.

¹²³ Nisa, 4/113.

¹²⁴ Ebu Davud, es-Sünen 5.

¹²⁵ Araf, 7/157.

¹²⁶ Bakara, 2/267.

¹²⁷ Ebu Davud, Edeb 79; Buhârî, Eşribe 6; Müslim, Elfaz 17.

kullanılmasını tavsiye ederdi. İnanan şahıs niyetini, özünü ve sözünü düzeltip Allah'ın razı olduğu bir hayatı yaşayandır. Habis, hadis-i şeriflerde maddi ve manevi kirler için kullanılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.) defî hacete (helâya, tuvalete) girdiğinde: “Ey Allah'ım tüm pisliklerden (kötülük, şerlilik, sinsilik, kötü durumlardan ve necasetten) sana sığınırım.”¹²⁸ derdi.

1. 4. 9. Hatâ

Sözlükte kısaca “savâbın zıddı” olarak açıklanan hata; konuşurken, bir iş ve eylem yaparken vuku bulan yanlıştır. İstenileni veya hedeflenenini gerçekleştirilememeye, yanlış yapma, sonucunu bilememeye şeklinde açıklanabilir. Hata, “bir fiilin failin kastına aykırı biçimde gerçekleşmesi” şeklinde¹²⁹ tanımlanmıştır. Arapçada hatayı ifade edenler çoğunlukla, “hatie” fiilinin özellikle din konusunda günah işlemek ve günahkâr olmak anlamlarını öne çıkarmışlardır. Hatîe'nin çoğulu “hataya”dır. Bu da daha çok küçük günahları anlatmak için kullanılır. İnsan, ibadet ederken yaptığı hataları sehiv secdesiyle tamamlar. Bu, kasit olmaksızın vuku bulan durumlar için söz konusudur.

İslam'da günah ve hata birbirinden ayrılmıştır. Bilerek, isteyerek yapmak günah, istek ve irade dışı gerçekleşen şeyler de hata olarak isimlendirilmektedir. Kur'ân-ı Kerimde: “Kim bir mümini bile bile öldürürse onun cezası içinde ebedi olarak kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lanet yağdırmış ve kendisi için büyük azap hazırlamıştır.”¹³⁰ buyrulmuştur.

Yapılan işte kasit, istek, tasarlanma yoksa bu, hata olarak kabul edilir. Bu konuda: “Herkes niyet ettiği vardır; unutanın ve hata yapanın ise niyeti yoktur.”¹³¹ Hadis-i şerifi de ayeti beyan niteliğindedir. Bir başka hadis-i şerifte Allah Resûl'u: “Şu kesin ki Allah bana tabi olanların hata'en, unutarak veya yapmaya zorlandıklarını (cebren) yaptıklarında günahlarını bağışlamıştır.”¹³² atâen yapılan durumları ifade etmek için kullanılmıştır.

¹²⁸ Buhârî, Vudu 9.

¹²⁹ İbnü'l Cevzi, s. 271.

¹³⁰ Nisa, 4/93.

¹³¹ Buhârî, Bedü'l vahy 1.

¹³² İbn Mâce, Talak 16.

İslâm hukukunda fakihler cezaî hükümleri belirtirken; “Hata dışında bir mümin, diğer bir mümini öldüremez. Ve kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse, mümin bir köle azad etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gerekir. Ancak ölünün ailesinin bağışlaması müstesnadır. Eğer öldürülen, mümin olmakla beraber size düşman bir kavimden ise, o zaman, öldürenin bir köle azad etmesi gerekir. Eğer öldürülen sizinle aralarında antlaşma olan bir kavimden ise, öldürenin, ölenin ailesine diyet vermesi ve mümin bir köle azad etmesi gerekir. Bunlara gücü yetmeyenin de Allah tarafından tövbesinin kabulü için arka arkaya iki ay oruç tutması gerekir. Allah, Âlimdir. Hâkimdir.”¹³³ buyrulur. Hadiste ise şöyle buyrulur: “Ümmetimin yanıldığı, unuttuğu ve zorlandığı şeyi (günahı) Allah Teâlâ affetmiştir.”¹³⁴

İslam hukukçuları arasında hadiste de belirtildiği gibi Hatâ hâlinde Allah hakkına taalluk eden hususlarda günâhın kalktığında görüş birliği vardır. Dünya namına hüküm verenlerle ilgili hadislerde bunlar hüküm verdiklerinde yanılmaları durumunda bile Hadislerde şöyle buyrulur: “Hâkim ichtihad yaparak hükmedip, bunda isabet ederse, onun için iki sevap vardır. İctihadla hükmedip de yanılırsa, onun için bir mükâfat vardır.”¹³⁵ Sadece peygamberler masum ve günahsızdırlar, çünkü Allah onlara doğru yolu gösteriyor.

¹³³ Nisa, 4/92.

¹³⁴ İbn Mâce, Talak 16.

¹³⁵ Buhârî, İ'tisâm 21; Müslim Akdiye 15; Ebu Davud, Akdiye2; Tirmizi, Ahkâm 3; İbn Mâce Ahkâm 6; Ahmed b. Hanbel, IV 198.

2. BÖLÜM

2. 1. İNSANI GÜNAHA DÜŞÜREN ETKENLER

Bütün varlıklar arasında sadece insanlar ve cinler, Allah'a kulluk amacıyla yaratılmışlar. Akıl ve ilimle güçlendirilen insan, yaratılış gayesine aykırı davranıp günah işleyebilir. İnsanların yaratılış gayesine aykırı davranmasına neden olan hususları aşağıda maddeler halinde kısaca anlatılmıştır.

2. 1. 1. İnsanın Günah İşleyebilecek Özellikte Olması

Günah işlemek insan tabiatından kaynaklanan bir durumdur. İnanan insan için günah işlemekten kaçınmak ne kadar önemliyse günaha düştükten sonra da günahattan dönüp tövbe etmek de o kadar önemlidir. Yaratılış gayesine aykırı davranıp günah işlediğini fark eden kişi; işlemiş olduğu günahı, üzerine dağlar yıkılmış gibi önemser. Hz. Peygamber (a.s) bir hadisinde şöyle buyurdu: “İnanan kişi günahını şöyle görür: O, sanki üzerine her an düşme tehlikesi olan bir dağın dibinde oturmaktadır. Dağ düşer mi diye korkar durur. Fâcir ise, günahı burnunun üzerinden geçen bir sinek gibi görür.”¹³⁶

Sahabeden İbnu Mes'ud (r.a.), der ki “Hz. Peygamber (s.a.s.)’i şu şekilde konuştuğunu işitim: “Yüce Allah, inanan kişinin tövbe etmesinden şu şahıs gibi sevinip, hoşlanır: Bir kişi bitkisi olmayan, tehlikeli ve kimsenin bulunmadığı bir çölde, beraberinde yiyecek ve içeceğinin de yüklü olduğu hayvanı ile yolculuk etmektedir. Bir zaman sonra uykusu gelir, uyur. Uyandığında, yüklü hayvanının olmadığını görür. Her tarafa bakar onu bulamaz, yorgun ve bitkin bir halde yerine döner. Daha önceki yerinde tekrar başını koyar bir ara bir gözünü açınca ne görür? Hayvanı, başı ucunda duruyor. Bu şahıs ne kadar çok sevinip mutlu olur. Allah da inanan kulunun tövbesinden bu kadar çok hoşnut olur.” der. Müslim’in naklettiği hadiste şu fazlalık var: “Sonra adam sevincinin şiddetinden şaşırarak şöyle dedi: “Ey Allah’ım, sen benim kulumsun, ben de senin Rabbinim.”¹³⁷ Bu hadis-i şerifte de belirtildiği gibi asıl olan günah işlemek değil günaha girmemek ve günaha düşmüşse de hemen tövbe, istiğfar edip bundan dönerek

¹³⁶ Buhârî, Deavât 27; Müslim, Tevbe 17.

¹³⁷ Buhârî, Deavât 4; Tirmizi, Kıyamet 50.

Allah'ı hoşnut etmektir. Kur'ân-ı Kerim'de Yüce Rabbimiz: "Nefsi yaratan Allah nefse iyilik ve kötülük yapma gücünü de vermiştir."¹³⁸ buyurmuştur.

İnsanoğlu Günah ve sevabı işleyebilecek yetenek ve kabiliyette yaratılmıştır. İmtihanda olduğu için de iyilik ve güzellikler yapması kendisinden istenmiştir. Ancak iyiliğe ya da kötülüğe imtihan gereği zorlanmamıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.), insanoğlunun günahkâr olduğunu, günahkârların en hayırlılarının da tövbe edenler olduğunu buyurmuşlardır.¹³⁹ Burada önemli olan, günahsız olmaktır ancak günaha girmişse ısrar etmeden dönmektir. Asıl olan melekler gibi günahsızlık değil yaratılışı gereği zaaflarına yenik düşmeyip günaha bulaşsa da günahı ısrar etmeden dönmektir. Hadis-i şerifte Allah Resûl'u (s.a.s.) bu hakikati şöyle veciz bir şekilde dile getirmiştir: "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki eğer siz günah işlememiş olsaydınız Allah sizi yok eder, başka bir kavim getirir, onlar günah işlerler, hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler, Allah da onların günahlarını bağışlar."¹⁴⁰ Önemli olan Allah'a dönüp içten pişman olup bu pişmanlığını dile getirmektir. İnanan kişi melek olmadığı gibi şeytan gibi de günahını savunmaz. İnanın melekten farklı olarak, nefis taşıdığına ve günaha meyilli olduğuna dikkatlerimizi çeken Allah Resûl'u (s.a.s.) Hadis-i şerifte, günah işlemenin insanın fitratında olduğunu belirtse de bu, asla günah işlemeye teşvik manasında anlaşılmamalıdır.

2. 1. 2. İnsanın Zayıf ve Aceleci Olması

Yaratılış gayesine uygun olarak iman eden, salih ameller işleyen, görev ve sorumluluğunun bilincinde olan ve günahlardan sakınan insanın yanında; nefsanî arzularına, şeytanların kandırmasına ve inkâr ya da isyan içinde esfeli safiline (aşağıların aşağısına)¹⁴¹ yuvarlanan insan tipi de vardır.

Bütün insanlar, yaratılışları itibarıyla bu duruma düşmeye elverişlidir. İnsanların günah işlemelerine sebep olan zafiyetlerinden biri zayıf yaratılmış olmalarıdır: "Allah

¹³⁸ Şems, 91/7-10.

¹³⁹ İbn Mâce, Zühd 30; II. 1420.

¹⁴⁰ Müslim, Tevbe 11; Bkz. Ahmed b. Hanbel, III, 238.

¹⁴¹ Tin, 95/5.

yükümlülüklerinizi hafifletmek ister. Çünkü insan zayıf (daifen) yaratılmıştır.”¹⁴². İnsanın zayıf yönlerinden biri çok aceleci olmasıdır. Çünkü insanın tabiatında acelecilik vardır. Öyle acelecidir ki; insan iyiliğe dua ettiği gibi şerre de dua eder. Çünkü insan pek acelecidir.¹⁴³ İnsan, aceleciliğinden hayrı ve şerri ayıramaz ve işin sonunu göremez. Nimet yurdu cennet yerine oyun ve eğlenceden ibaret olan dünya hayatını ister¹⁴⁴ Öte yandan insan, hayır istemekten yorulmaz. Ancak kendisine bir şer dokundu mu hemen üzgündür, ümitsizdir.¹⁴⁵

Allah (c.c.) ise kullarını cezalandırmada acele etmez onlara tövbe etme pişman olma ve kendilerini düzeltme fırsatı verir. Resûl’ullah (s.a.s.) duada acele edilmemesini şöyle tavsiye eder: “Her biriniz duanızda acele etmediğiniz müddetçe duanız makbul olur.” der. Hiç kimse dua ettim, kabul edilmedi demesin. Bununla ilgili olarak Hz. Peygamber (s.a.s.): “Her biriniz günah olan şeyi yahut akrabalık bağının kesilmesini dua etmedikçe yahut dua ettim de benim için kabul edildiğini görmedim, diyerek acele edip duayı terk etmedikçe, duanız kabul olunur.”¹⁴⁶ Dua edildiğinde acaba istenilen şey hak ediliyor mu, diye düşünülmelidir. Çünkü Yüce Allah dua edenin hak etmediği şeyi vermez. Ancak duası ve ibadeti seviyesince mükâfat alır. Bir de dua edildiğinde hangisinin daha iyi olduğunu bilen Yüce Allah, duasıyla isteyene onun hakkında iyi olanını ihsan eder.

Aynı şekilde duam kabul edilmiyor diye acele edip de duadan bıkmamalı ve çok acele edilmemelidir. Zaten dua ile hayırlısı istenmiş olur. Bu gerçeği Cenab-ı Hak herkese, durumlarına göre hikmeti gereği hayırlısını verir. “Dedik ki inin oradan hepiniz! Artık ne zaman Ben’den size doğru yolu gösteren rehber gelir de kim ona uyarsa onlara hiç bir korku olmayacak, hiç üzülmeyecekler.”¹⁴⁷ buyrulmuştur.

2. 1. 3. İnsanın Cahil, Arzularına Düşkün ve Şeytanın Düşmanlığına Açık Olması

¹⁴² Nisa, 2/28.

¹⁴³ İsra, 17/11.

¹⁴⁴ Hadid, 57/20.

¹⁴⁵ Fussilet 41/49.

¹⁴⁶ Yavuz, A. Fikri, *Edebül Müfred*, II.20-21.

¹⁴⁷ Bakara, 2/38-39.

Zayıf yaradılışlı olan insanın çok aceleci, çok hırslı, çok cimri, çok sabırsız, çok nankör, çok ümitsiz, çok şımarık, çok azgın, düşman, mücadelecı ve nefsinin arzu ve isteklerine düşkün olması, çok cahil ve çok zalim olmasının sonucudur. Yüce Allah insan için: “O, çok zalim, çok cahildir.”¹⁴⁸ buyurmuştur. İnsanın çok cahil olması, Rabbinin emrini ve yüklediği İlâhî emaneti yerine getirmemekten dolayı duçar olacağı cezayı bilememesi, idrak edememesi ve Allah’ın emrine karşı gafil olmasıdır.

İnsan çok cahildir, çünkü akıbetinin künhünü bilmiyor, onun için zulmediyor. Asr suresinde insanın hüsranda olduğu yeminle bildirilmiş, iman ederek birbirlerine İmanları gereği hakkı ve sabrı tavsiye edenler istisna edilmiştir, onların ziyandan kurtulduğu bildirilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.)’in ifade ettiği gibi “Mücahid, nefsinin isteklerine karşı cihad ederek günahlardan uzak durmak için mücadele edendir.”¹⁴⁹ En büyük düşmanın nefsanî arzular olduğu ifade edilmiştir. İnsan, nefsin arzu ve isteklerine göre değil onu yokluk âleminde varlık âlemine çıkaran, kendisine sayısız nimetler veren Allah’ın emir ve yasaklarını dinlemelidir. Buna rağmen ayet ve hadislerin bildirdiğine göre, insanların çoğu, iman etmezler, gerçekleri bilmezler, şükretmezler, akıllarını kullanmazlar, cahildirler, fasıktırlar, kâfirdirler, haktan hoşlanmazlar, Allah’a ortak koşmadan iman etmezler.

Başka bir hadiste ise Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Akıllı kişi nefsin kötü arzularına hâkim olup, ölümden sonrası için çalışandır.”¹⁵⁰ Şeytanın insanın günah işlemede önemli bir payı vardır. Çünkü şeytan insana düşmandır. Kötülüğü, günahı, isyanı, fuhşu, zinayı, cimriliği ve çirkin şeyleri emreder. İnsana, Allah’ı anmayı unutturur. Yaptıklarını süslü ve cazip gösterir, doğru yoldan saptırır, azdırır ve günaha sürükler. Çünkü şeytan, Allah’ın Hz. Adem’e secde emrine muhalefet edip secde etmemiş, bu sebeple İlâhî huzurdan kovulup lânetlenmiştir. Kıyamet gününe kadar Allah’tan yaşama izni alan şeytan, insanoğlunu azdıracağına yemin etmiştir. Yüce Allah da şeytanı ve ona uyanları cehenneme atacağını vaat etmiştir.¹⁵¹ İnsan bütün bu olumsuzluklara rağmen her zaman ve mekânda kötülöklere direnip imtihanında başarılı olur.

¹⁴⁸ Ahzab, 33/72.

¹⁴⁹ Ebu Davud, Cihad 36; Müslim, İmâra 42.

¹⁵⁰ İbn Mâce, Zühd 31.

¹⁵¹ Araf, 7/11-18.

2. 1. 4. Dünya Hayatının Cazip Kılınması

“Dünya” kelimesi, yakına gelmek, aşağıya doğru çekmek gibi anlamları olan edna veya dünüv kökünden gelmektedir. Yine daha yakın mekân ve yer anlamlarını ifade eder.¹⁵² Kur’ân-ı Kerim’de, ahiretten önceki hayat diye tarif edilmiştir. Ahiret hayatından daha yakın olan hayat, diye tarif edilmiş. “Öteki dünya senin için (hayatının) bu ilk bölümünden mutlaka daha iyi olacak!”¹⁵³ anlamını belirtecek şekilde kullanılmış.

İnsanı günaha iten nedenlere bakıldığında dünya hayatının çekiciliği ilk sırada yer alır. Şeytanın tahrik etmesine bir de dünyanın cazibesi de eklenince kişi günaha rahatça itilmiş olur. Ama dünya hayatı da insanoğlunun sınavı olduğu için iyiliğe ya da kölüğe zorlanmamış. Bu itibarla inanç, irade ve davranışlarında serbest bırakılmıştır. Çünkü Allah insanı, ölümü ve hayatı, malı ve evladı ile imtihana tabi tutmuştur ve bu sınavında özgür bırakmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Ben, hanginizin daha güzel davranacağını sınamak (imtahan) için ölümü ve hayatı yarattım.”¹⁵⁴ Hz Ömer (r.a.)’in oğlu Abdullah dedi ki: “Resûl’ullah (s.a.s.) her iki omzumdan tutarak; “Dünyada bir garip (kimsesi olmayan kişi) gibi veya bir yolcu (dünyaya ve içindekilere gönül bağlama, onlara ebedi kalacakmışsın gibi sahiplenme) gibi ol buyurdu.”¹⁵⁵ Dünyaya gözünü açan insan, ister istemez iyi ve kötülerle karşılaşır.

Yaşadığımız topluma baktığımızda insanlardan birçoğunun dünya hırsıyla kendinden geçtiğini görürüz. Servetten başka bir şey konuşmayan, düşünmeyen, madde gönlüne taht kurmuş, bedeninin altında ezilmiş, ruhunu doyuramamış, manadan, derun güzelliklerden yoksun insanları görürüz. Hz. Peygamber (s.a.s.)’in dünyaya bakışını ve tutumunu anlayabilmek için ilk muhatapları olan ve içlerinde doğup büyüdüğü Arapların dünya ve ahiret karşısındaki tutumuna bakmalıyız. Peygamberlerin geliş gayelerinden biri de dünya-ukba muvazenesini kurmaktır. Böylece insanlığı, maddenin, bedeninin altında ezilmekten kurtarıp ruh ve mânâ iklimine yükseltmiş, aynı zamanda insanlığı, ifrat ve tefritten de kurtarmış olurlar.

¹⁵² Hüseyin K. Ece, *İslamın Temel Kavramları*, Beyan Yayınları, s. 156.

¹⁵³ Duha, 93/4.

¹⁵⁴ Mülk, 67/2.

¹⁵⁵ Buhârî, Rikâk 3.

Hakikat Şu ki ne tamamen dŕnyayı bir kenara itib Hıristiyan din adamları gibi manastıra çekilme, ya da tamamen dŕnyaya dalıp dŕnyaya ve içindekilere kul kŕle olmak... Kısacası her işte devamlı orta yolu seçmeli...

Sahabe de olsa bu dengeyi bozmaya yŕnelik bir davranış da bir cuma gŕnŕ, hutbe okuyan Allah Resŕl'unŕ bırakıp da alış-veriŐe koŐmaları idi.¹⁵⁶ Kısacası dŕnyaya mahkŕm olmak yerine ona hâkim olmak, dŕnyada sahip olunan imkân ve fırsatları yŕce Allah'ın razı olacağı Şekilde kullanmalı. Ayrıca Ahirette kişiye faydası olacak, kişiye ahiret saadetini getirecek Şeylere yŕnelmekle asıl dŕnya hayatının amacı gerçekleŐmiŐ olacaktır. İslam dininde asıl kŕtŕlenen dŕnya ve dŕnya malı değil dŕnyaya kul kŕle olup ahireti unutmaktır.

İnsana tam bir ŕzgŕrlŕk verilmiş ancak insan inanç, sŕz, eylem ve davranıŐlarıyla sorumlu tutulmuŐtur. İnsanın sorumluluğu, buluğa ermesi veya buluğ çağa gelmesi ile baŐlar. Dolayısıyla buluğ çağına kadar insan hiçbir davranıŐıyla gŕnah işlemiş olmaz. Hz Peygamber (s.a.s.): "Uyanıncaya kadar uyuyandan, buluğ çağına gelinceye kadar çocuktan ve akılı başına gelinceye kadar akıl melekesini yitiren matuh kimseden dinî sorumluluk kaldırılmıştır."¹⁵⁷ Dŕnya hayatında asıl olan, kişinin vazifesini bilip bilmediğidir. Sorumluluk sahibi bir kişiden beklenen sorumluluklarını yapip yapmadığı ile ilgilidir. Kişinin; niyetinde, sŕzŕnde ve amellerinde İslam'a uygun bir hayat yaŐayıp yaŐamadıėı ile ilgilidir.

İnsan sorumluluk sahibi bir varlık olduğu için mutlaka hesaba çekilecektir. İnsan her bir sŕz, fiil ve davranıŐlarından sorumludur ve ahirette sorgulanacaktır. Dŕnya hayatının bŕtŕn ihtiyaŐına rağmen kişi dŕnyayı tek gaye olarak gŕrmez. Dŕnya aracını amaç haline getirip, ahiret hayatını ihmal etmez. Hem dŕnyayı hem de ahretini kurtaracak işler yapar.

2. 1. 5. İnsana Sorumluluk Verilmiş Olması

İnsana akıl, irade, anlama, konuşma, yazma, iyiyi kŕtŕden, doğruyu yanlıŐtan ayırabilme kabiliyetini veren Allah, ilk insandan itibaren de suhuflarla, kitaplarla ve

¹⁵⁶ Cuma, 62/11.

¹⁵⁷ Tirmizi, Hudŕd 1, IV. 32

peygamberle insanlara doğru yolu göstermiştir. Bundan dolayı da şu dünya hayatının asıl amacı imtihan olup ebedi hayatı kazanmaktır. O halde müminin boşa geçireceği bir salisesi bile yoktur. Hz. Peygamber: “Allah’ım! Tembellikten, ihtiyarlıktan, günah işlemekten, borç altında kalmaktan, kabir fitnesinden ve azabından, zenginlik fitnesinin şerrinden ve yalancı deccal’ın fitnesinden sana sığınırım.”¹⁵⁸ buyurarak bu vazifenin önemine dikkatlerimizi çekmiştir.

Dünyada en çok belaya ve musibete peygamberler (Allah’ın görevlendirdiği elçiler) maruz kalmışlardır. Hak davalarında mücadele edip bir saniye dahi tereddüt göstermeden yürümüşlerdir. Kimsenin dayanamadığı sıkıntı, eziyet, işkence hatta öldürülmelerle karşılaşanlar yine peygamberlerdir.

Onlar sınanmalarından başarıyla çıkarak Allah katında yüksek makamlara ulaştılar. Bunu bizlere en güzel şekilde haber veren hadis-i şerifler: “Ey Allah Resûl’u! İnsanların imtihanı zor olanı kimdir, diye soruldu. Buyurdu ki: Peygamberler ve sonra da derecelerine göre müminlerdir. Kişi, dini seviyesi oranında imtihan edilir.”¹⁵⁹ Hadis-i şerifin ifade ettiği gibi en büyük imtihanı peygamberler vermiştir. Herkes imtihandadır ve sorumludur. Toplumlar, fertler imtihandadırlar ve sorumludurlar. Allah Resûl’u, o büyük gün (hesap günü) geldiğinde herkesin sorgulanacağını, şu şekilde haber veriyor: “Allah, her yöneticiyi, yönetip korumakla sorumlu olduğu şeyleri korudu mu yoksa zayi mi etti diye soracak hatta kişiyi eşi ve çocuklarından sorguya çekilecektir.”¹⁶⁰ Hz. Peygamber’in başka bir hadisi de: “Hepiniz yöneticisiniz (sorumlu, çoban) yönettiklerinizden mesulsünüz (sorumlusunuz). Devlet başkanı yöneticidir ve yönettiklerinden sorumludur. Erkek, eşi ve çocuklarının yöneticisidir ve onlardan sorumludur. Kadın, eşinin evinde yöneticidir ve yönettiğinden sorumludur. Hizmetçi (hizmet eden iş yapan), işverenin malının yöneticisidir ve yönettiğinden sorumludur.”¹⁶¹ Bu hadis-i şerifte herkesin sorumlu olduğu şeylerden dolayı hesaba çekileceğini, haber vererek aslında insanın imtihanda olduğunu haber vermektedir.

¹⁵⁸ Askalani, *age*, XI., s.176.

¹⁵⁹ Süyuti, *Camîu's-Sağîr* I, s. 136.

¹⁶⁰ Tirmizi, Cihad 27, IV, 208; Müslim, İmâra 44.

¹⁶¹ Buhârî, Cuma 11.1; Cenaiz, 32; Tirmizi, Cihad 27.

İnsanlar, yapmakta oldukları şeylerden mutlaka sorguya çekileceklerdir. İnsan bütün uzuvlarını haramlardan korumakla yükümlüdür. Gözü, kulağı, eli, dili kısacası bütün uzuvlarını haramdan korumalıdır. Bu manada Allah Resûl’u (s.a.s.): “Kıyamet günü insan, beş şeyden sorulmadıkça ayağı bir yere kımıldamaz (bırakılmayacaktır): Ömrünü nerede ve nasıl tükettiğinden; ilim sahibi, ilmi ile amel edip etmediğinden; mal sahibi, malını nereden kazanıp nereye harcadığından ve her insana bedenini nerede yıprattığından hesap sorulacaktır.”¹⁶²

İnsanlar birbirlerine karşı yaptıkları her şeyden hesaba çekileceklerdir, ister fiziki olsun, isterse bu niyetindeki kesin isteği olsun fark etmez. Allah Resûl’ullah (a.s.): “İki Müslüman birbirine kılıç çektiği zaman öldüren de ölen de cehennemdedir.” buyurmuştur. Hz. Ebu Bekr der ki: Ey Allah Resûl’u! Öldürenin durumu (suçu) belli, peki ölen niçin cehennemdedir? diye sormuş, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.): “Çünkü o da kardeşini öldürmek istiyordu da ondan.”¹⁶³ buyurmuştur. Bu hadis-i şerifte, işlenen günahın ne olduğu ve cezası da açıklanmıştır.

Kişi istediği kötülüğü yapamazsa günah değil iyilik yazılacağını Allah Resûl’u şöyle haber verir: Yüce Allah iyilik ve kötülükleri yazıp takdir ettikten sonra bunların iyi ve kötü durumlarını açıkladı: Bir kimse iyilik yapmaya niyet eder de bu iyiliği yapamazsa Allah katında bir iyilik kendisine yazılır. Ama iyilik yapmaya niyet edip de bu iyiliği yaparsa da bu kimseye on katından yedi yüz katına kadar sevap yazılır. Bir kimse kötü bir şeye niyet eder de bundan vazgeçerse bu kimseye de Allah bir iyilik yazar. Ama kötü işi niyet eder ve yaparsa bundan da Allah Teâlâ tek bir günah yazar diye buyurmuştur.¹⁶⁴ Bu hadis Allah Teâlâ’nın kullarına olan merhametinin ne kadar büyük olduğunu gösteriyor. Ayrıca kötülük zihinden geçirilse de bu fiiliyata geçmemişse bu bile sevap olarak yazılır. Aynı şekilde iyiliklerin mükâfatının, hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.s.) kat kat olacağını şöyle ifade etmiş: “Âdemoğlunun işlediği her iyi amel, on mislinden yedi yüz misline kadar katlanır.”¹⁶⁵

¹⁶² Tirmizi, Kıyamet1,

¹⁶³ Ebu Davud, Fiten ve Melâhim 5.

¹⁶⁴ Buhârî, Rikâk 31.

¹⁶⁵ Buhârî, Savm 2, Libas 77; Ahmed B. Hanbel, II, 266-393.

Aynı şekilde İnsanlar kendilerine verilen nimetlerden de hesaba çekilecekler. Yüce Allah: “O gün elbette dünyada iken nimetlendiğiniz nimetlerden dolayı hesaba çekileceksiniz.”¹⁶⁶ Bu ayet-i kerimelerde ve hadis-i şeriflerde vurgulanan, dünyada kişinin nimetlendiği her şeyden hesaba çekileceği haber veriliyor. Bundan dolayı da hiç kimse ömrünü dilediği şekilde çarçur etme hakkına sahip değildir.

Mademki herkes hesaba çekilecek ve bundan gerçekten kaçmak da mümkün değildir, öyleyse kişi Allah Teâlâ'nın istediği bir hayatı yaşamalıdır. Şeytana uyan, dünyanın cazibesine kapılan, Rabbini ve yaratılış gayesini unutan, küfre, şirke ve isyana dalan insan, sorumluluğunu ihmal ederek günah bataklığına saplanmış olur.

2. 1. 2. SORUMLULUK VE CEZA AÇISINDAN GÜNAHLAR

Günahların kişiye yüklediği vebal ve sorumluluk bakımından günâhlar büyük ve küçük diye iki kısma ayrılmıştır. Cezası büyük olan günahlar için kebaar günahlar tabiri kullanılmıştır. Aynı şekilde cezası büyük günahlara oranla daha az olanlara ise küçük günah denmiştir. Bunlar: Allah'ın emirlerine isyan etmek, Allahın emir ve yasaklarına aykırı davranmak vb. ceza gerektiren ameller günah kavramı ile ifade edilmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.s.): “Beş vakit namaz ile cuma, diğer cumaya, Ramazan da diğer Ramazan'a keffârettirler. Büyük günahtan kaçınıldığı takdirde aralarında işlenen günahları affettirirler.”¹⁶⁷ Bu hadis-i şerifte anlatıldığı gibi günahlar büyük ve küçük günahlar şekline ikiye ayrılmıştır. Bir başka hadis-i şerifte ise bu büyük günahların neler olduğu şöyle açıklanmıştır: “Ebu Hureyre (r.a.) der ki; Hz. Peygamber (s.a.s.), Helak edici yedi şeyden kaçın! Buyurdu onlar nelerdir, diye soruldu. O da:

1. Allah'a şirk koşmak,
2. Sihir yapmak,
3. Allah'ın haram kıldığı bir canı haksız yere öldürmek,

¹⁶⁶ Tekasür,102/ 8.

¹⁶⁷ Tirmizi, Salât 160; Ahmed B. Hanbel, II, 400, 414, 484.

4. Yetim malı yemek,

5. Faiz yemek,

6. Savaş meydanından kaçmak,

7. İffetli ve hiçbir şeyden haberi olmayan kadınlara zina iftirası atmaktır.”¹⁶⁸ diye buyurdu. Başka bir hadiste ise Büyük günahlar şu şekilde açıklanmış: Hz. Peygamber: “Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi, diye üç defa tekrarladı ve ardından da: Allah’a ortak koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, yalancı şahitlik etmek ya da yalan söylemek.”¹⁶⁹ Bunu anlatan ravi der ki “Resûl’ullah (s.a.s.) dayanmıştı doğruldu. Bu son sözü o kadar çok tekrarladı ki biz keşke sussa (kendisi bu kadar üzülme) dedik.

Günahlar incelendiğinde, toplumsal ve ferdi olarak tahrip etkisi fazla olan günahların cezası da o oranda büyüktür. Hadis-i Şerif: Zinakâr, mü’min olduğu halde zina yapmaz. İçkici, mü’min olduğu halde içki içmez. Hırsızlık eden kişi de mü’min olduğu halde çalmaz!”¹⁷⁰ Diğer bir hadiste bunlara ek olarak şu da var ki: “Zinâ eden kimse, mü’min olduğu halde zinâ yapmaz. İçki içen kimse, mü’min olduğu halde içki içmez. Hırsızlık yapan kimse de mü’min olduğu halde çalmaz! İman ondan çıkar, gölge gibi başının üzerinde durur. O insan ne zaman ki bu işi bitirirse iman tekrar geri gelir!”¹⁷¹ Hadis-i şerif günahın etkilerini gösteriyor.

Günümüzde İnanlar günahlarını küçük görüyorlar, hâlbuki ashabin bu konudaki tavrını en güzel şekilde bizlere anlatan ashaptan Ebu Saîd el-Hudrî derdi ki: “Siz gözünüze önemsiz görünen öyle işler yapıyorsunuz ki biz onları Hz. Peygamber zamanında büyük günahlardan sayardık!”¹⁷² Sahabeler takvalarından (hassasiyetlerinden) dolayı büyük olsun, küçük olsun bütün günahlardan hassasiyetle uzak durmuşlar. Belki de günahın büyüklüğü ve küçüklüğüne değil kime karşı

¹⁶⁸ Buhârî, Vesâyâ 23, Tıb 38, Hudûd 44; Müslim, İman 145; Ebu Duvud, Vesâyâ 10; Nesâî, Vesâyâ 12.

¹⁶⁹ Buhârî, Eymân 16, Diyât 2; Tirmizi, Tefsiru Sure 6; Nesâî, Tahrim 3, Kasâme 48.

¹⁷⁰ Buhârî, Hudûd 1,

¹⁷¹ Ebu Davud, Sünnet 6.

¹⁷² Buhârî, Rikâk 32; Darimi, Rikâk 45; Ahmed b. Hanbel, III, 3, 157, 470, V, 79.

yapıldığına baktıklarından dolayı her bir günahı büyük günah gibi görmüşler. İslam bilginleri sorumluluk ve ceza bakımından günahları büyük ve küçük diye ayırmışlardır.

2. 1. 2. 1. Büyük (Kebair) Günahlar

Günahları, “Sözlükte kibr, kiber kökünden türeyen kebîre; büyüklenmek, büyük günah işlemek”¹⁷³ “maddi veya manevi bakımdan büyük olmak”¹⁷⁴ manalarında kullanılmıştır. Kebire büyük anlamında kullanılmaktadır. İstilah anlamında cezası büyük olan günahlar için kullanılmıştır.

Dinen hakkında nas olup kesin yasaklanan günahdır. “Dinen yasaklandığı konusunda kesin delil bulunan ve hakkında dünyevî ve uhrevî ceza öngörülen davranışlar bütünü, şeklinde tanımlanabilir.”¹⁷⁵

İslam’da haram olduğuna dair nassın olduğu ve yapılması halinde mukabilinde büyük ceza gereken işler anlamında kullanılmış. Yaratanın isteklerine aykırı davranmanın her türü günah olsa bile günahın mukabilindeki cezaya oranla bazısına küçük günahlar, bazısına da büyük günahlar denmiştir. Günahları kebaire seğair olarak kesin bir şekilde belirtmek zordur. Çünkü küçük sayılan günahlarda ısrar da büyük günah sayılmıştır. Günahların kebaire ve seğair olarak ayrılması ayet ve hadislerin işaretiyledir. Ayet-i kerimede de, günahların büyük ve küçüklüğüne işaret edilmiş: “Eğer size yasaklanan günahların büyüklerinden kaçınırsanız, sizin öbür küçük günahlarınızı örtüp affederiz ve sizi değerli bir mevkiye yerleştiririz.”¹⁷⁶ Buyrulmuş günahları büyük ve küçük şeklinde anlatılmıştır.

Büyük günahın, tüm âlimlerin üzerinde görüş birliği içinde olduğu bir tanımı yoktur. Âlimler çok farklı tanımlamalar yapmışlar. Yapıldığında işleyeni çok büyük vebal altında bırakan, Allah’ın nezdinde olduğu gibi kullar yanında da saygınlığını zedeleyen günahlar, sahibini itibarsızlaştıran günahlar hadis rivayetlerinde ve kitaplarında kebaire günahların başında ele alınmıştır.

¹⁷³ İbn Manzur, *age*, V, 125-131.

¹⁷⁴ Bebek, Adil, *Kebire*, DİA, s. 163.

¹⁷⁵ İsfahânî, Râgıb, Hüseyin, b. Muhammed (ö. 502/1108), *el-Müfredât Fi Ğaribil Kur’an*, Darül Marife, Beyrut, t.y. “czy” md. s. 10.

¹⁷⁶ Nisa, 4/31

Günahlar her ne kadar büyük ve küçük günahlar şeklinde ayrılmışsa da Hz. Peygamber, inananların günahın her türünden sakınmaları gerektiğini şöyle beyan etmiştir: “Allah’ım! Günahımın her türünü, küçüğünü, büyüğünü, öncesini, sonrasını, açığını, gizlisini bağışla (affet)!”¹⁷⁷ Bu hadis-i şerifte anlatılmak istenen, günahlar arasında ayırım yapmadan her tür günahı sakınmaktır. Başka bir hadis-i şerifte ise hiçbir günahı küçük görmeden aynı şekilde hepsinden sakınmak gerektiği istenmektedir. Öncelikle dikkat edilmesi gereken günahlar büyük ve küçük diye ikiye ayrılmıştır. Büyük günahların neler olduğu açıklanmış ve küçük günahlara da işaret edilmiştir.

Büyük günahların sayısı hususunda Ashap, ihtilaf etmişlerdir. Hatta büyük günahlar da kendi içlerinde derece bakımında sıralanmıştır. Şahsın inanç ve ibadetinde yüce yaratana başkalarını ortak koşmak ilk başta zikredilmiş. Bir hadis-i şerifi Abdullah b. Mesud şu şekilde aktarmış: “Adamın biri Allah Resûl’üne şöyle sordu; Yâ Resûl’ullah! Allah katında en büyük günah nedir? Hz. Peygamber: Seni yaratandan başkasına kulluk etmendir. Adam yine sordu: Sonra? Hz. Peygamber: Rızık korkusuyla çocuğunu öldürmendir. Adam yine sordu: Sonra? Hz. Peygamber: Komşunun karısı ile zina etmendir.”¹⁷⁸ Başka bir hadis-i şerifinde ise: Allah’a şirk koşmak, büyü yapmak, haksız yere adam öldürmek, yetim malını yemek, faiz yemek, savaş meydanından kaçmak, masum kadına zina iftirası atmak¹⁷⁹ şeklinde sayılarak büyük günahların sayısı yedi olarak sayılmıştır.

Başka bir kaynakta ise büyük günahların sayısı hakkında şu bilgiler verilmektedir: “İbn Mesud kebâirin dört, Abdullah b. Ömer yedi olarak Abdullah b. Amr da bu yedi büyük günaha ana babaya itaatsizlik ve Mescid-i Harâm yasaklarını ihlal etmeyi de ekleyerek dokuz tane olduğunu söylemiştir.”¹⁸⁰ Diğer bir hadiste ise: “Resûl’ullah (a.s)’a bir adam kebairden sormuştu, şöyle cevap verdiler: Onlar dokuzdur, buyurdular ve saydılar: Şirk, sihir, insan öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaştan kaçmak, namuslu kadınlara iftirada bulunmak, anne ve babaya haksızlık, kıbleniz olan

¹⁷⁷ Müslim, Salât 219; Ebu Davud, Salât 148.

¹⁷⁸ Müslim, İman, 141.

¹⁷⁹ Buhârî, Vesâyâ 23; Müslim, İman, 144.

¹⁸⁰ Kılıç, Sadık, *Kur’anda Günah Kavramı*, s. 325.

Beytu'l-Haram (da masiyet işlemeyi) sağlığını ve ölümünüzde helal addetmek.”¹⁸¹ Büyük günahlar, Allah'ın kesin olarak haram kılmakla beraber işleyenleri ahirette azap ile tehdit ettiği günahlardır. Bir hadis-i şerife göre büyük günah çeşitli şekillerde ve sayılarda sayılmış. Öyle anlaşılıyor ki en büyük günahlar, kaçınmayı temin etmek için müphem bırakılmıştır.

Allah Resûl'u (s.a.s.) günahların çeşitlerini ve kötülüklerini şiddetle yasaklandığını hal diliyle de anlatmış. (Mesela: Bir yere dayanmışsa toparlanma ve çok kere tekrar etme gibi) çeşitli hadis-i şeriflerinde: “Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi? Buyurmuş ve üç defa tekrar etmişlerdi. Evet, deyince: Allah'a şirk koşmak, anne ve baba haklarına riayetsizlik, cana kıymaktır. Buyurdular. Bu sırada dayanmış durumda idi, yere oturup: Haberiniz olsun! Yalan söz, yalan şahitlik, dedi ve bunu o kadar tekrar etti ki, keşke artık sussa diye temennide bulunduk.”¹⁸²

Büyük günahların neler olduğunu ve sayılarını başka bir hadiste şöyle açıklamış. Hz. Peygamber: “İnsanı mahveden yedi gûnahtan kaçın.” Ey Allah'ın elçisi, bu yedi günah nedir? Diye sorduklarında, Hz. Peygamber: “Allah'a ortak koşmak, efsun (sihir, büyü) yapmak, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı bir kimseyi haksız yere öldürmek, yetim malı yemek, riba (faiz) yemek, düşmana hücum anında savaştan kaçmak, namuslu, kendi halinde mümin kadınlara zina iftirası yapmaktır.”¹⁸³ Bütün bu rivayetlerde büyük günahların sayısı belirtildiği halde İslâm bilginleri birbirlerinden farklı sayılar söylemişler. Bazı hadislerde büyük günahların sayısını dokuz olarak belirtilmiştir. Büyük günahların sayısının 17, 70, 100 ve daha fazla olduğunu belirten bazı alimler de olmuştur.

Hz. Peygamber çeşitli hadis-i şeriflerde büyük günahları açıklayarak inananları bu günahlardan sakındırmış. Öncelikle yaratana karşı, bundan sonra anneye, babaya ve insanlara karşı görevlerinin olduğunu bildirmiş, ardından da bunlardan şiddetle sakınılmasını istemiş. Ama buna rağmen yapılırsa da sahibine büyük cezalar kazandıracağını vurgulamış.

¹⁸¹ Ebu Davud, Vesâyâ 10; Nesâi, Tahrim 3; Buhârî, Şehâdât 10, Edeb 6, İsti'zân 35; Müslim, İman 143.

¹⁸² Müslim, Birr; Ebu Davud, Edeb 119; Tirmizi, Birr 4.

¹⁸³ Buhârî, Tıb 48; Müslim, İman 38.

Büyük günahların kaç tane olduğundan daha önemlisi, İslâm'ın davranışlara getirdiği ölçülerdir. Hakkında kesin delil ile yasak olan şeyi yapmak günahdır ve insana vebal kazandırır. İster büyük olsun ister küçük olsun günahları çekinmeden işlemek, insandaki takvâ duygusunun azlığındandır. Büyük günahlar bunlardan ibarettir, başka büyük günah yoktur demek değildir.

Hadislerde sayılan günahlara bakıp da büyük günahlar sadece bunlardır ya da sadece bunlardan sakınılması gerekiyor, demek isabetsiz olur. Çünkü Hz. Peygamber hadislerinde başta yaratana karşı olmak üzere, toplumda da büyük sıkıntılar meydana getirecek günahlar sayılmış. Örneğin Hz. Peygamber (s.a.s.): “Bir kimsenin anne ve babasına sövmesi, büyük günahlardandır. Ey Allah'ın elçisi, hiç insan anne ve babasına söver mi? dediler. Hz. Peygamber (s.a.s.): Evet, bir adamın babasına söver, o da onun babasına söver, Adamın anasına söver, o da onun anasına söver.”¹⁸⁴ buyurarak bu şekilde davranmanın da büyük günahlardan olduğunu belirtmiştir. Günahlar neticede Allah'ın emrine muhalif olarak işlendiğinden, bunun için de günahların her türünden şiddetle sakınmak gerekir. Hadis-i şeriflerde, buna işaretten Hz. Peygamber (s.a.s.); “Küçük günahlardan sakının!”¹⁸⁵ buyurmaktadır.

Bizler de Kur'ân-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde, açıklanan büyük günahlardan birkaç tanesini açıklamaya çalışacağız.

2. 1. 2. 2. Allah'a Ortak Koşmak

Şirk “Şerike fiilin mastarı, ortak olma demektir. Dinî anlamda şirk, Allah'a eş ve ortak koşma, manasına gelir. Bu fiilin dört harfli if'âl babındaki şekli müşarekedir ve ortak tanıma, ortak koşma demektir. Bu babın ismi faili olan müşrik de, ortak koşandır.”¹⁸⁶ şeklinde açıklanmıştır.

Yüce Allah (c.c.) şirk dışındaki bütün günahları bağışlar. Çünkü bu, Allah'a karşı yapılmış çok korkunç bir günahdır, son derece çirkin bir iftira ve zülümdür. Çok merhametli ve bağışlayan yüce Allah, en büyük günah olan şirki bağışlamayacağını

¹⁸⁴ Buhârî, Edeb 4; Müslim, İman 38.

¹⁸⁵ Ahmed B. Hanbel, V, 331.

¹⁸⁶ el-İsfahani, *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an*, Mısır 1961, II, 259, “şe-ri-ke” md.

bildirmiş. Bunu da Kur'ân-ı Kerim'de Nisa Suresinin otuz altıncı ayet-i kerimesinde belirtilmiştir: “Allah’a ibadet edin ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın.” Ve yine Nisa süresinin başka ayetinde: “Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar.” buyrulmuştur.

Allah’a ortak koşan kimse büyük bir günah ile iftira etmiş olur. Aynı şekilde başka ayette de: “Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; ondan başka günahları dilediği kimse için bağışlar. Kim Allah’a ortak koşarsa büsbütün sapıtmıştır.”¹⁸⁷ Şirk tevhid inancına aykırıdır. Çünkü Allah’ın varlığına ve birliğine inanan bir kimse Allah’ın otoritesini başka bir varlıkla paylaşmaz. Hadis-i şerifte de Allah Resûl’u (s.a.s.) Allah’a şirk koşmayı büyük günahlar arasında başta saymış. Bunun için de işlenen her tür günahın bağışlanacağı, ancak tövbe edilip bundan vazgeçilmediği müddetçe de şirki bağışlamayacağını bildirmiştir.

En büyük günahlardan sayılan şirkin dışında bütün günahların bağışlanacağını bildiren Allah Resûl’u (s.a.s.) şöyle buyurdular: “Bana Cebrâil (a.s) gelerek, ümmetinden kim Allah’a herhangi bir şeyi ortak kılmadan ölürse cennete girer. Müjdesini verdi, dedi. Ben de: “Zina ve hırsızlık etse de mi, diye sordum. Hırsızlık da yapsa, zina da etse, cevabını verdi. Ben tekrar: Yani hırsızlık ve zina yapsa da mı, dedim. Evet, dedi, hırsızlık da yapsa, zina da etse.”¹⁸⁸ buyurarak şirkin bağışlanmayacak kadar veballi bir günah olduğunu bizlere bildirmiştir. Özellikle günahın büyüklüğüne göre de cezasının da aynı derecede büyük (bağışlanmamak) olduğunu açıklamıştır. Aynı şekilde anlatılanları teyit eden ve daha açıklayan başka bir hadiste de Allah Resûl’u, bütün bunlar rahmeti geniş alan Allah’ın tövbe edildikten sonra her tür günahı bağışladığı halde sadece şirkin en büyük günah ve bağışlanmayacak kadar da çirkin olduğunu bildiriyor.

2. 1. 2. 3. Zulüm

Adaletin zıddı, zulümdür. Haksızlık etmek, eşyayı yerli yerine koymamak demektir. İslam dini adâleti emretmiş, haksızlığı ve zulmü de yasaklamıştır.

¹⁸⁷ Nisa, 4/36.48.

¹⁸⁸ Buhârî, Tevhîd 33; Müslim, İman 153; Tirmizi, İman 18.

Allah Teâlâ (c.c.) zulmü haram ve günah saymıştır. Cenabı Hak, Zulmedenleri sevmediği gibi zalimlerin yaptıkları zulümleri de cezasız bırakmayacağını bildirmiştir. Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de: "Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor."¹⁸⁹ Hadiste ise: "Allah Teâlâ, ey kullarım! Muhakkak ki ben, kendi nefsim ve kullarıma zulmü haram kıldım. Dolayısıyla birbirinize zulmetmeyin."¹⁹⁰ buyurdu. Allah Teâlâ zulmün hiç kimseye yakışmayacağını bildirmiş, dolayısıyla zulümden kaçınmayı emretmiştir.

Kişilerin dokunulmaz hakları olduğunu açıklayan Allah Resûl'u (s.a.s.) bunları ihlal etmeyi haram saymış. Bunu açık bir şekilde, Vedâ Haccı'nda bütün insanlığa deklare etmiş ve şöyle buyurmuş: "Ey İnsanlar! Kanlarınız, canlarınız, yaşama hakkınız, mallarınız, namuslarınız, haysiyet ve şereflerinizi, vücut bütünlüğünüz Rabbinizle buluşacağınız güne kadar bu ayınız da, bu beldeniz de, bu gününüzün saygıya, korunmaya layık olduğu gibi, saygıya ve korunmaya layıktır, dokunulmazdır."¹⁹¹

Cenabı Allah zulmü haram kılmış. Yapılan zulümler asla karşılıksız kalmaz. Bunun halk arasındaki en güzel tezahürü de "Zalimin zulmü varsa mazlumun Allah'ı vardır." şeklinde kulaktan kulağa aktarılmıştır.

En büyük zulüm de Allah'a ortak koşmaktır. İbadet yalnız Allah'ın hakkıdır. Allah'a başkasını ortak koşmak, Şirk Allah'ın hakkı olan bir şeyi herhangi bir varlığa vermektir: Hz. Lokman, oğluna öğüt vererek: "Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma! Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür, demişti."¹⁹² buyrulmuştur.

Hiç kimse bir başkasının malını haksız bir şekilde almasın. Kendi hakkına razı olsun, başkasını Hudûduna geçmesin. Çünkü herkes yaptıklarından sorgulanmak üzere hakkın huzuruna çıktığı zaman her hak sahibine mutlaka iade edilecektir. Bunu en güzel şekilde anlatan, Hz. Peygamber (s.a.s.): "Muhakkak ki haklar kıyamet gününde

¹⁸⁹ İbrahim, 14/42.

¹⁹⁰ Müslim, Birr 15.

¹⁹¹ Buhârî, İlim 9; Müslim, Kasâme 9.

¹⁹² Lokman, 31/13.

sahiplerine iade edilecektir. Hatta boynuzlu koyundan boynuzsuz, hakkını alacaktır.”¹⁹³ Buyurmuştur. Haksız bir şekilde alınan mal, eşya, para gibi her şey o büyük günde sahiplerine verilecektir. Hiç kimsenin herhangi birisinde hakkı kalmayacağını hadiste şöyle bildirilmiş: “Bir kimse yemin ederek bir Müslüman’ın hakkını zimmetine geçirirse Allah o kimseye cehennemi vacip kılar, cenneti haram eder, buyurdu. Bunun üzerine bir adam: Eğer o hak, değersiz bir şey ise de mi? deyince, Hz. Peygamber: İsterse misvak ağacından bir dal parça da olsa buyurdu.”¹⁹⁴

Zulmen alınan her bir şeyin hesabının sorulacağını, Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle haber vermiş: “Her kim haksız yere, başkasına ait olan bir karış yeri hasız yere alırsa, kıyamet gününde o yer yedi kat yerden onu zorla alanın boynuna dolanacaktır.”¹⁹⁵ Zülmen haksız bir şekilde, bir şeyi sahiplenmek olduğu gibi kamuya ait herhangi bir şey de olabilir. Aynı şekilde zulmen alınan taşınabilir, manevi ve ya taşınmaz bir mal da olabilir. Zalim nasıl ki zulmederek mazlumun dünyasını karartıyorsa, zalimin zulmünden dolayı kalbi kararır. Kararan kalbin ise ahirette zifiri karanlık olacağını Hz peygamber şöyle haber vermiş: “Zulüm, kıyamet gününde zifiri karanlıktır.”¹⁹⁶

Zalim mazlumun bedduasından sakınmalıdır. Allah Resûl’u (s.a.s.) Muâz’ı Yemen’e gönderdiğinde kendisine şöyle nasihatte bulunmuştu: “Ey Muâz, günahkâr olsa bile mazlumun duasından sakın, çünkü mazlumun duası ile Allah arasında duanın kabul edilmesine hiçbir perde yoktur.”¹⁹⁷

İslam dinine göre kişi zulme uğrasa bile yine de mutedil olmalıdır. Zulme ve haksızlığa uğrayan bir kimse hakkını savunmalıdır. Fakat aşırıya gitmeyip misliyle karşılık vermelidir. Yine İslam’a has olan hasletlerden biri de şudur ki mü’min, zalime de mazluma da yardım eder. Bunu çok güzel bir şekilde anlatan Hz. Peygamber: “Mü’min kimse, mümin kardeşine, zalim de olsa mazlumda olsa yardım eder.” diye buyurdu. Orada olanlardan biri: Ey Allah Resûl’ullah, şu haksızlığa uğrayan (mazlum) kişiye yardım ederiz de zalime (haksızlığı yapan) kişiye nasıl yardım edeceğiz? diye

¹⁹³ Müslim, Birr 6; Tirmizî, Kıyamet 2.

¹⁹⁴ Müslim, İman 61.

¹⁹⁵ Buhârî, Mezalim 13; Müslim, Müsâkât 30.

¹⁹⁶ Müslim, Akdiye16; Buhârî, Mezalim 26; Müslim, Birr 15.

¹⁹⁷ Tirmizî, Deavât 129.

sordu. Hz. Peygamber: “Onu yaptığı zulümden vazgeçirirsin.” buyurdu.¹⁹⁸ Hadis-i şerifin beyanıyla zalimin zulmüne engel olmak da hem zalime hem de mazluma yardımdır.

İnanan kişi, kul hakkıyla Allah’ın huzuruna çıkmaz. Mutlaka bir gün hesabının sorulacağı bilinciyle yaşar. İslam Müslüman’a zulmü yasaklar mümin kardeşinin yanında olmayı emreder. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Müslüman, Müslüman’ın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu düşmana teslim etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah da ihtiyacını giderir. Kim bir Müslüman’dan bir sıkıntıyı giderirse, Allah Teâlâ o kimsenin kıyamet günündeki sıkıntılarında birini giderir. Kim bir Müslüman’ın ayıp ve kusurunu örterse, Allah Teâlâ da o kimsenin ayıp ve kusurunu örter.”¹⁹⁹ Müslüman’ın, Müslüman kardeşine zulmetmemesi bir temenni değil emirdir. Çünkü zulüm haramdır. Her haksızlık bir çeşit zulümdür. İslâm devletinin teminatı altında yaşayan zimmîler ve çeşitli din mensupları da aynı hükme tabidir. Esasen İslâm dini, her çeşit zulüm ve haksızlığın, herhangi bir insana yapılmasını caiz görmez. Ancak kendilerine ve başkalarına zulmedenlere karşı alınan tedbirler ve verilen ceza, zulüm ya da haksızlık olarak nitelendirilemez.

Şirk ve küfür bir zulümdür. İslam dini zulmü yasaklayıp haram kılmış. Anacak eğer yine de herhangi bir kişi bu günaha düşmüşse salih amelden başka hiçbir şeyin geçmediği gün gelmeden helalleşin, diye emretmiş.

2. 1. 2. 4. Sihir ve Büyü

Sihir, “Din ile ilgisi olmayan dualar ve hareketlerle ruh üzerine tesir yapmak. Buna Arapça”da sihr, adı verilir. Bir insanı istenilen şeyi yapmağa sevk eden gizli kuvvet, tabiata aykırı haller vücuda getiren etkiler. Bunları yapanlara “büyücü” denilir.

“Herhangi bir çıkar uğruna başkasına zarar vermeye yönelik meşru olmayan yollarla bir takım gizli kuvvetleri yönlendirerek yapılan ve gerçeğe uymayan göz boyacılık, düzenbazlık gibi oyunlarla insanları aldatan kişiye büyücü, bu kişilerin

¹⁹⁸ Buhârî, Mezalim 4.

¹⁹⁹ Buhârî, Mezalim 3; Müslim, Birr 15.

yaptığı işe büyü, bu işin meslek haline getirilmesine de büyücülük denir.”²⁰⁰ “İslam filozofları, sihrin varlığını kabul eder, Ehli Sünnet âlimleri bunun bazı alet ve vasıtalar, astrolojik bilgiler, hile ve maharetlerle gerçekleştirilebileceğine kanidirler.”²⁰¹

Sihir ve büyücülük İslâm’da haram kılınıp yasaklanmıştır. Kur’ân-ı Kerim’de büyücülerin iflah olamayacağını²⁰² haber vermiştir. İnkârcılar ise inanmadıkları peygamberleri büyücülükle suçlamışlardır. Kur’ân-ı Kerim’de: “Önceki ümmetlere ne zaman bir elçi geldiyse mutlaka ona muhatapları büyücü veya deli dediler.”²⁰³ İnkârcıların peygamberleri bu şekilde suçladıkları anlatılmıştır.

Hadis-i şeriflerde ise büyüyle ilgili: “İnanan kişi büyük günahlardan olduğunu bilecek hiçbir şekilde inanmayacak.” şeklinde bir beyan vardır.

Allah Resûl’u (s.a.s.) sihirden sakınmayı emretmiş: “Yedi şeyden sakınınız ya da yedi büyük günah nelerdir? Sualinin cevabını sıralarken ikinci sırada sihir yapmayı ifade etmişlerdir.²⁰⁴ Allah Resûl’u (s.a.s.) büyücünün küfre girdiğini ve büyü yapıp bu işle uğraşmanın haram olduğunu belirtmiştir.²⁰⁵ Büyü yapmanın cezasını da cennete girememek olduğunu²⁰⁶ ifade etmişlerdir. Bu kötü günaha tevessül eden kimse mahrumiyetlerin en büyüğünü tadacak, cennet gibi en büyük nimete kavuşamayacaktır.

Hz. Peygamber (a.s): İçki bağımlısı, sihre inanan ve akrabalarıyla alâkasını kesen cennete giremeyecektir.²⁰⁷ buyurmuştur. Sihir yapmak yedi büyük günahın biridir. Allah’a inanan herkes yardımını Allah’tan beklemelidir ve “Allah dilemedikçe hiç kimse hiçbir şekilde bana zara veremez.” şeklinde sağlam bir inanca sahip olmalıdır.

2. 1. 2. 5. Yetim Malı Yemek

İnsanlar diğer yaratılardan farklı olarak toplu halde yaşamak zorundadırlar. Bir arada yaşayabilmek için de toplum fertlerinin birbirilerine karşı vazifeleri vardır.

²⁰⁰ Şamil, İslam Ansiklopedisi I. s. 260.

²⁰¹ M. Sait Özervarlı, *DİA*, 16/182.

²⁰² Bknz., Taha, 20/69.

²⁰³ Bknz., Zariyat, 51/52.

²⁰⁴ Müslim, İman 144.

²⁰⁵ Nesâî, Tahrim 19; Buhârî, Büyü 113; Tirmizi, Büyü 50.

²⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, II, 83; IV, 399.

²⁰⁷ Buhârî, Vesâyâ 23, Tıb 48.

İslam bir arada yaşayan fertlerin birbirlerine yardım etmelerini tavsiye eder. Toplum içinde bulunan kimsesiz ve yoksullara yardım etmeyi tavsiye eder. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Yetimi koruyup ve gözeten kişi benimle cennette yan yana olacaktır.” diye haber vermiştir.²⁰⁸ İnsan yetimi ve kimsesizleri Allah’ın birer emaneti olarak görüp sahiplenmelidir. Toplumdaki kimsesiz kişileri kendi evladı gibi görüp, onları topluma yaralı birer fert olarak yetiştirmelidir. Ayrıca mallarını da kendi malı gibi korumalıdır. İslam dini yetime yardımı emreder²⁰⁹ Hadis şerifte: “Her kim bir yetimi götürür yiyecek ve içeceğine onu ortak ederse, eğer affedilmeyecek bir günah işlememişse, Allah onu mutlaka cennetine koyacaktır.”²¹⁰ Şeklinde buyrulurak yetime yardım etmenin mükâfatının büyüklüğü açıklanmıştır.

Büyük günahlar arasında sayılan, yetimlerin mallarını yemek haramdır. Yetim ve kimsesizlerin mallarını korumayıp yiyenlerin büyük bir vebal altında olacağı, ayet-i kerimelerde şöyle bildirilmektedir: “Yetimlere mallarını verin, temizi verip murdarı almayın, onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin. Çünkü böyle yapmanız gerçekten büyük bir günahdır.”²¹¹ Haksızlık bir şekilde yetim malını yiyenlerin kötü akıbetini ise Kur’ân-ı Kerim’de şu şekilde bildirmektedir: “Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, aslında karınları dolusu ateş yerler. Onlar, yarın alevli bir ateşe gireceklerdir.”²¹² Bu ayet-i kerimede yetim malını yemenin cezasının büyüklüğü anlatılmış. Ayrıca yetimin malına kötü bir niyetle yaklaşmayanın ve yetimin malını koruyanın kazanacağı mükâfatı da Hz. Peygamber (s.a.s.) şu şekilde müjdelemiştir: “Dul kadınlara ve yoksullara nafaka sağlamak için çalışan kimse, Allah yolunda cihad eden mücahid gibidir, ya da gündüzleri oruçla, geceleri de ibadetle geçiren kimse gibidir.”²¹³ Bütün kudsi beyanlarda, yetimin hakkını korumanın inananların görevi olduğu beyan edilmiştir.

²⁰⁸ Müslim, Zühd 2; Tirmizi, Birr 44; Ahmed b. Hanbel, II, 361.

²⁰⁹ Nisa, 4/34.

²¹⁰ Ebu Davud, Edeb 121.

²¹¹ Nisa, 4/2.

²¹² Nisa, 4/10.

²¹³ Müslim, Zühd 2.

Kısacası yetim malını yemek cehennem ateşini yemekle bir tutulmuş, yetimi koruyup, yetime yardım etmenin mükâfatı ise cennette peygambere komşu olmak, şeklinde mükâfata bağlanmıştır.

2. 1. 2. 6. Zina İftirası Atmak

İftira, olmayanı olmuş gibi aktarmaktır. Kişi dünyadaki her istek ve arzusuna ulaşamayabilir. Ancak elde edemediklerine hile ile zorla ulaşmaya çalışır. Dünyalık için bir şeye karşı olan zaafın neticesinde iftira yapılır.

İftira, toplumu huzursuz eden çok çirkin bir iştir. İslam iftira atmaktan şiddetle sakındırmış. Bu konuda en büyük titizliği gösteren Hz. Peygamber biat alırken bile zina iftirası atılmasını, sakınılması gereken hususlar arasında saymış. Ubade b. Samit (r.a.) anlatıyor: “Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiçbir yalanla kimseye iftira etmemek, hiçbir iyi olan emre karşı gelmemek üzere bana biat ediniz, buyurdu.”²¹⁴ Başka bir hadiste ise müflisin özellikleri sıralanırken bunlardan bir tanesinin de zina iftirası olduğu zikredilmiş.²¹⁵ Zina iftirasının; kişinin sevaplarının kendisine iftira atılanlara verileceğine, sevapları yoksa da iftira atılanın günahının, kendisine verileceğine neden olacak kadar çirkin bir davranış olduğu belirtilmiştir.

İslam dini kişinin onurunu korumaya çok büyük bir önem vermiştir. Bunun için de iftirayı çirkin görüp günah saymış. İnanan kişi başkasının namus ve şerefini korur. Kardeşlik duygularını canlı tutarak birlik ve beraberliğin bozulmasını önler. Bu tür hareketler, toplumdaki kardeşliğin zedelenmesine ve düzenin bozulmasına neden olur.

İftiranın birçok çeşidi vardır. En kötüsü zina iftirasıdır. Namuslu bir hanıma iftira etmek onu perişan eder. Kişinin şerefini ve yuvasını darmadağın eder. Hz. Peygamber (s.a.s.): Namuslu masum kadınlara iftira etmeyi, insanı helak edici yedi günahın biri olarak bildirmiştir.²¹⁶ İftira çok kötü ve çirkin bir hâdisedir. İftira sevgiyi, saygıyı, dostluğu, kardeşliği, birlik ve beraberliği, güveni, dayanışmayı, kısaca toplumu

²¹⁴ Buhârî, İman 7.

²¹⁵ Müslim, Birr 15; Tirmizi, Hudûd 3.

²¹⁶ Buhârî, Tıb 48; Müslim, İman 38.

kaynaştıran tüm duyguları ortadan kaldırır. Zina iftirası, ateş gibi her tarafı yakıp yıktığı gibi manen de büyük tahribatlar yapar.

İftira, Allah tarafından sevilmeyen ve çirkin görülen bir davranıştır. Bunun en kötüsü de zina iftirasıdır. Bu çirkin günaha peygamberlerin eşleri de maruz kalmışlar. “Hz. Aîşe ile ilgili olarak İfk olayında görmekteyiz: Hz. Peygamber Ashab-ı Kirâm’la sefere çıkarken, kura ile belirlenen bir eşini de beraberinde götürürdü. Bu usulle, Mustalikoğulları Gazâsına da Hz. Aîşe katılmıştı. Konaklama yerinde, devenin üzerindeki gölgelikten (mahfel) tuvalet ihtiyacı için çıkan Hz. Âîşe (r.a.), dönüşünde gerdanlığını düşürdüğünü fark etmiş, onu aramak için yeniden dönmüştür. Bu sırada ordu yola çıkmış, Hz. Aîşe, devenin üzerindeki gölgeliğin içinde zannedilmiştir. Dönüşte unutulduğunu anlayan Hz. Aîşe, orada beklemiş, ordunun arka gözcüsü Safvân b. Muattal O’nu devesine bindirerek ilerleyen orduya yetiştirmişti. Münâfıkların reisi Abdullah b. Ubey ve arkadaşları bunu fırsat bilerek Hz. Aîşe’ye zina iftirasında (ifk) bulundular. Bir aydan fazla bir süreyle bu dedikodu Medîne’de dolaştı. Hz. Peygamber ve Aîşe validemizin yakınları bu olaya çok üzüldü. Daha sonra Hz. Aîşe’yi, Nûr suresindeki şu ayetler temize çıkardı: “O uydurma haberi getirip iftira (ifk) atanlar, içinizden bir topluluktur. Onu kendiniz için bir şer sanmayın, bilakis o, sizin için hayırdır. İftirada bulunanlardan her birinin kazandığı günaha göre cezası vardır. Onlardan günahın en büyüğünü yüklenene de büyük bir azap vardır.”²¹⁷

2. 1. 2. 7. Riba (Faiz) Yemek

Riba (faiz), Artma, çoğalma anlamındadır. Alış verişte bir tarafın şart koştuğu, herhangi bir karşılığı olmayan fazlalıktır. Riba, Arapçada mastar bir kelime olup mutlak çoğalma anlamı olan, bir İslam hukuku kavramıdır. Dilimizde ‘Riba’ yerine faiz kelimesi kullanılmış. “Riba; sözlükte, ziyadeleşmek, fazlalaşmak anlamına mastar olup, faiz dediğimiz özel fazlalığın adı olmuştur. Câhiliyye devrinde asıl borca re’sül mâl, ziyadesine ise ribâ adı verilirdi.”²¹⁸ Faiz, “Cins ve miktarı bir olan iki şey biri diğeriyle mübadele edildiğinde bir taraf için kabul edilen malın fazlasına ribâ veya fâiz denir.”²¹⁹

²¹⁷ Nur, 24/11-16; Müslim, Tevbe 10; Bkz., İsmail Kaya, İfk olayı, *Şamil İslam Ansiklopedisi*.

²¹⁸ Elmalî Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili* II, 952, 953.

²¹⁹ İbnül-Hümmam, *Fethul-Kadir*, V, 277.

Kur'ân'da şöyle buyrulmuştur: “Faiz yiyenler, mahşerde ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu onların zaten alışveriş de faiz gibidir demelerindedir. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kıldı.”²²⁰ ayet-i kerimede alışveriş ve faizin asla birbirlerine benzeyemeyeceği, ayrıca faiz yemenin de ahiretteki cezası da açık bir şekilde belirtilmiştir. Bir şeyin ana özelliği (niteliği) değişmedikçe bunu başka bir isimle isimlendirmek onun haramlığını değiştirmez.

Hangi çeşit alışverişlerin bu kapsama gireceğini hadis-i şerifler de net bir şekilde beyan eder: Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle dediler ki: “Altın altınla, buğday buğdayla, arpa arpayla, kuru hurma kuru hurmayla mübadelesi eşit olmazsa Riba (faiz) dır.”²²¹ Başka bir hadiste Mücahit aktarıyor: “Ben İbnu Ömer (r.a.)’le beraberdim. Ona bir kuyumcu gelerek: Ey Ebu Abdurrahman! Ben altın işliyor ve bunu kendi ağırlığından fazla altınla satıyorum. Böylece ona harcadığım el emeği miktarında fiyatını artırıyorum dedi. İbn Ömer, onu bu işten yasakladı. Kuyumcu aynı meseleyi birkaç defa tekrar etti. Her seferinde İbni Ömer, onu bu işten men etti ve son olarak da şunu söyledi: Dinar dinarla, dirhem dirhemle satılır. Aralarında fazlalık olamaz. Bu, Peygamberimizin bize vasiyetidir, biz de size vasiyet ediyoruz.”²²²

Diğer bir hadiste ise “Hz. Bilâl (r.a.), Resûl’ullah (s.a.s.)’a (iyi cins bir hurma olan) bernî hurması getirmişti. Bu nereden, diye sordu. Bilâl (r.a.): Bizde âdi hurma vardı. Resûl’ullah (s.a.s.)’ın yemesi için ondan iki ölçek vererek bundan bir ölçek satın aldık, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.): Eyvah! Bu ribânın ta kendisi, eyvah bu ribânın ta kendisi, sakın öyle yapma. Şayet iyi hurma satın almak istersen elindekini ayrıca sat. Sonra onun parasıyla iyi hurmayı satın al dedi.”²²³ Altın, gümüş, buğday, arpa, hurma, tuz, gibi misli olan mallar peşin ve misliyle satılır. Bunlardan ve bu gibi mallardan fazlalığı talep Ribadır. Günümüzde devletin değer yüklediği kâğıt paralar da aynı hükme tabidirler.

²²⁰ Bakara, 2/ 275.

²²¹ Buhârî, Büyü 54, 74; Ebu Davud, Büyü 12.

²²² Malik b. Enes Ebu Abdillâh el-Ashabi, *Muvattau Malik*, İstanbul, Altuğ Yayınları, 1982, Büyü 31; Nesâî, Büyü 46.

²²³ Buhârî, Vekâlet 11; Müslim, Mûsâkât 96; Nesâî, Büyü 41.

Kur'ân-ı Kerim'de Allah Teâlâ, faizin bereketinin olmadığını, malı mahvettiğini söylerken sadakanın (karzı hasenin) ise malı bereketlendirdiğini haber vermiş: “Allah faizin bereketini kaldırmış (faizi eksiltir) Sadakaları ise bereketlendirir.”²²⁴ Ayrıca faiz yemenin cezasının da çok şiddetli olduğunu şöyle açıklamış: Her kim faize dönerse, işte o cehennemliktir, onlar orada temelli kalacaklardır.²²⁵ Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle haber vermiştir: “Mirac gecesi, karınları evler gibi (büyük) olan bir topluluğun yanına geldim. Onların karınlarında dışarıdan görünen yılanlar vardı. Cebrâil (a.s.)'e bunların kimler olduğunu sorduğumda; Bunlar faiz yiyenlerdir cevabını verdi.”²²⁶

Hz. Peygamber; Vedâ Haccı sırasında Mekke'de faizin kesinlikle haram ve yasak oluşunu şu ifadelerle ilan etmiştir: “Dikkat edin! Cahiliye döneminin faizli alışverişlerinin hepsi kaldırılmıştır. Yüce Allah, kaldırılan ilk faizin, Abbas b. Abdilmutalib'in ki olmasına hükmetmiştir. Ancak anaparalarınız sizindir. Ne siz haksızlık edebilirsiniz, ne de haksızlığa uğratılacaksınız. Allah, faizli alışverişin yapılmayacağını, icrası kesin hüküm haline getirdi. Kaldıracağım ilk faiz, amcam Abbas b. Abdulmtalib'in faizidir.”²²⁷ Yine diğer bir hadisten: Resûl'ullah (s.a.s.) ribâyı (fâizi) yiyene de, yedirene de lânet etti. Hadisin başka rivayetlerinde ise şu ziyade vardır: (Fâiz muâmelesine) şahitlik edenlere de bu muâmeleyi yazana da.²²⁸ Bunun içinde İnanan kişi faizin olduğu muamelelerin yanına dahi yaklaşmayacak çünkü bulaşma ihtimali çok yüksek bir uygulamadır.

Allah Teâlâ faizi Kur'ân-ı Kerim'de, Hz. Peygamber de hadis-i şeriflerinde bunların nasıl ve neler olduğu açıklanmışlardır. Ayrıca faizin ahiretteki cezasının ne kadar büyük olduğu (şeytan çarpmış gibi, karnında ateş ve yılan) açıklanmıştır. Bütün bunlar İslam'ın iktisadî hayata ne kadar önem verdiğini ortaya koyuyor. Ayrıca İslam'ın el emeğine, alın terine verdiği önemi de belirtilmiş oluyor. Bütün bunların yanı sıra üreterek, bir şey alırken karşılığında da bir şeyin olması gerektiği özellikle vurgulanmıştır. Son olarak biri karşılıksız bir şekilde kazanırken diğerinin karşılıksız ve sürekli bir şekilde kaybetmesini önlemek istenmiştir.

²²⁴ Bakara, 2/276.

²²⁵ Bakara, 2/275.

²²⁶ İbn Mâce, Ticarat 58; Ahmed B. Hanbel, II, 353, 363.

²²⁷ Tirmizi, Kur'anın Tefsiri 10.

²²⁸ Müslim, Müsâkât 19.

2. 1. 2. 8. Cana Kıymak

Toplumların huzur ve güven içerisinde yaşayabilmeleri için çok önemli ve temel haklardan biri de can güvenliğidir. Dolayısıyla cana karşı işlenen suçlarda, İslam suçu işleyeni cezalandırmayı en temel ilkelerden saymış. Örneğin Nisa süresinde: “Birbirinizi öldürmeyin. (Devamla kim de bu günahı işlerse) Kim, zulüm ve tecavüz yolu ile bu yasakları çiğnerse, yakında onu cehennem ateşine atacağız.”²²⁹ buyrulurken, Cana kıymanın haram olduğu belirtilmiştir. Ayrıca işlenen günahın asla karşılıksız kalmayacağı da haber verilmiştir.

İslam; çok değerli bir varlık olan insanı hedef alanların hem dünyada hem de ahirette cezalandırmasını istemiştir. Dolayısıyla cana kıymak büyük günahlardandır. Çok değerli bir varlık olan tek bir kişiyi öldürmek bile bütün insanları öldürmek gibi büyük bir günah sayılmıştır. Bundan dolayı İslam canı korumuş ve cana dokunmayı haram kılmıştır. Allah Resûl’u, başka bir hadisinde cana kıymanın ve intihar etmenin ne kadar büyük bir günah olduğunu şöyle açıklar: “Haklı bir sebep olmadıkça Allah’ın haram kıldığı cana kıymayın.”²³⁰ Kim, haksız yere bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibidir. Her kim de bir canı ihya ederse bütün insanları kurtarmış gibi olur.²³¹ Başka bir hadisinde Allah Resûl’u (s.a.s.) şöyle buyurdu: Canım kudret elinde olan Allah’a yemin olsun ki, bir mü’mini öldürmek Allah katında tüm dünyanın harap olmasından daha büyük bir günahıdır.²³²

İslam can güvenliğini temel ilkelerden kabul etmiş. Çünkü İnsan doğarken yaşama hakkıyla doğar. Dolayısıyla yaratandan başka hiç kimse bu hakkı alamaz. Bu işe yeltenenlerin ceza olarak cehenneme gireceklerini Allah Resûl’u şöyle haber veriyor: “İki Müslüman birbirini öldürmek üzere kılıçlarıyla karşılaşırlarsa ikisi de ateştedir. Denildi ki: Ey Allah Resûl’u! Katilin cehennemde olmasını anladık, peki maktül neden cehennemdedir? Resûl’ullah (s.a.s.): O da arkadaşını öldürmeye hırslıydı, buyurdu.”²³³ İki Müslüman’dan biri, din kardeşine silah çekerse, bunların ikisi de cehennemin

²²⁹ Nisa,4/29.

²³⁰ İsra, 17/33.

²³¹ Maide, 5/32.

²³² Tirmizi, Diyât 7; Müslim, Kasâme 8.

²³³ Müslim, Fiten 4; Buhârî, Fiten 10.

kenarındadırlar. Biri diğeri öldürürse o zaman ikisi birden cehenneme girerler.²³⁴ İnanan kişi asla başka bir kişi öldüremez. Hatta karşısındakini korkutacağı için silahını bile ona doğrultamaz.

Hatta Resûl'ullah (s.a.s.) kendi irtihalinden sonra da asla böyle bir günaha düşmemek içinde uyarmıştır: “Benden sonra birbirinizin boyunlarını vurarak kâfirliğe dönmeyin.”²³⁵ Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebedî kalıcı olmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiştir, ona la 'net etmiştir ve ona çok büyük bir azap hazırlamıştır.²³⁶ Adam öldürme günahının cezası (herhangi bir dönüşü yoksa) cehennemdir.

İslam cana kıymayı yani bu günahı işlemeyi haram kıldığı gibi, böyle bir çığı açanları da kendilerinden sonra işlenecek olan günaha da ortak bildirmiş. Resûl'ullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Yeryüzünde haksız yere öldürülen bir insan yoktur ki kâtilin günahından bir misli Hz. Âdem'in ilk oğluna gitmemiş olsun. Çünkü o, haksız öldürme yolunu ilk açandır.”²³⁷ Yine başka hadislerinde: “Resûl'ullah (a.s.) buyurdular ki: (Kıyamet günü) bir adam bir başkasının elinden tutmuş olarak gelir ve: Ey Rabbim! Bu, beni öldürdü, der. Aziz ve celil olan Allah da: Onu niye öldürdün, diye sorar. Adam: İzzet senin için olsun diye öldürdüm, der. Allah Teâlâ: İzzet benim içindir, buyurur. Bir başka adam da bir başkasının elinden tutmuş olarak gelir ve: Ey Rabbim! Bu, beni öldürdü, der. Aziz ve Celil olan Allah: Onu niye öldürdün, diye sorar. Adam: İzzet falancanın olsun diye öldürdüm, der. Allah Teâlâ: İzzet falancanın değildir, buyurur. Adam günahıyla döner.”²³⁸ Bu hadiste kıyamet gününde katilin maktulün günahını yüklediği bir halde olacağını haber veriyor.

2. 1. 2. 9. İntihar Etmek

İslam dini; toplumların güven ve huzuru için, kişinin kendi canına kıymasını ve bir başkasını öldürmesini haram kılıp yasaklamış. Çünkü kişi kendi canının sahibi değil

²³⁴ Buhârî, İman 22; Nesâî, Tahrimu'd Dem 28; Ahmed b. Hanbel, V, 41.

²³⁵ Buhârî, Diyât 1.

²³⁶ Nisa, 4/93.

²³⁷ Buhârî, Enbiya 1; Tirmizi, Diyât 10 Nesâî, Tahrimu Dem 5.

²³⁸ Canan, İbrahim Kutubi sitte, C. III. s.146; Nesâî, Tahrim 2.

Allah Teâlâ kendisini kendisine emanet olarak vermiştir. Kişinin bedeni kendisine emanet olduğundan bedeni üzerinde dilediği her tasarrufa da sahip değildir.

Yaşama hakka Allah tarafından lütfedilmiş en temel haktır. Allah insanı dünyaya imtihan için göndermiştir. Kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?²³⁹ Bu imtihanında sıkılan ve bunalan, çözümü kendisini yok etmekte aramamalıdır. Allah'ın Peygamber'i (s.a.s.) de: "Kim kendisini dağdan atarak intihar ederse o cehennemlik olur. Orada ebedî olarak kendini dağdan atar. Kim zehir içerek intihar ederse, cehennem ateşinin içinde elinde zehir olduğu halde ebedî olarak ondan içer. Kim de kendisine demir saplayarak intihar ederse, cehennemde ebedî olarak o demiri karnına saplar."²⁴⁰ Ayrıca imam Müslim'in rivayetinde de: "Demir parçasıyla, zehir içerek, yüksekten aşağı atarak kendisini öldüren kimse ebedi cehennemde kalıp, yaptıklarıyla cehennemde azap görecek."²⁴¹ Ebedi cehennemde kalmasına ve o hal üzere olmasına, İbn Hacer der ki; Maksadın tehdit ve azapta mübalağa ya da kişinin dinde olmaması ihtimalidir.

Kişinin dünyaya gelmesi, dünyadan ayrılması elinde ve yetkisinde değildir. Canı veren Allah'tır ve yine O alabilir: "Gerçekten Biz diriltiniz ve öldüreniz ve varis olan da biziz."²⁴² İslam dini, kişinin kendi canına kıyamayacağı gibi başkasının canına de kastedemeyeceğini şöyle bildiriyor: "Her Müslüman'ın kanı, malı ve ırzı, başka Müslüman'a haramdır."²⁴³ İnanan kişi canı korumayı iman gereği olarak bilir. Ayrıca inanan kişi sorumluluğunun bilincindedir. Yaşadığı hayatın şartları ne kadar ağır olursa olsun asla günah yoluna başvurmaz. Allah Resûl'u (s.a.s.) bu konu da şöyle buyurur. "Kim, bile bile, yalan yere İslâm'dan başka bir din ile yemin ederse, bu kimse dediği gibidir. Kim kendisini bir şeyle öldürürse kıyamet günü ona o şeyle azap verilir. Kişinin gücü dışında olan bir şey üzerine yaptığı nezir muteber değildir. Mü'mine lanet etmek onu öldürmek gibidir. Bir mü'mine küfür nisbet etmek onu öldürmek gibidir. Kim kendisini bir şeyle keserse kıyamet günü onunla kesilir. Kim malını çok göstermek için yalan bir iddiada bulunursa, Allah onun azlığını artırır."²⁴⁴ Hadisi cana kıymanın

²³⁹ Kıyame, 75/36.

²⁴⁰ Buhârî, Tıb 56; Tirmizi, Tıb 7; Nesâî, Cenaiz 68; Ebu Davud, Tıb 11.

²⁴¹ Müslim, İman 84.

²⁴² Hicr 15/23.

²⁴³ Tirmizi, Fiten 30.

²⁴⁴ Buhârî, Eymân 7.

haramlığını ve cana kıymanı cezasının da kendi cinsinden olacağını açıkça bildirmiştir. Başka bir hadis-i şerifte de: “Can kıyan ebedi cehennemliktir” buyrulur.

2. 1. 2. 10. Kan Davası

İslam kan davası konusunda şahsiliği esas alır. Kur’ân-ı Kerim’de: “Herkesin kazandığı kendisinedir, kimse başkasının yükünü taşımaz; sonunda dönüşünüz Rabbinizedir.”²⁴⁵ İslam’ın getirmiş olduğu en önemli değişikliklerden biri de kan davasını kaldırmasıdır. Hz. Peygamber (s.a.s.) veda haccında İslam’ın ana gaye ve maksatlarını anlatırken, bu yasağı da sayarak şöyle buyurmuş: “Şüphesiz, sizin kanlarınız ve mallarınız; bu gününüzün, bu ayınızın ve bu beldenizin haram olduğu gibi birbirinize haramdır.”²⁴⁶ Ayrıca başka bir hadis-i şerifte ise: “Yedi helâk edici günahтан uzak durun. Sahabeden biri dedi ki bunlar nelerdir? Şöyle buyurdu: Allah’a şirk koşmak, bir cana kıymak, sihir yapmak, fâiz yemek, yetim malı yemek, cihaddan/savaştan kaçmak, iffetli ve hiçbir şeyden habersiz mü’min bir kadına zinâ iftirası atmak.”²⁴⁷

Sahabeden bazıları, Ey Allah Resûl’u! Bunlar cahiliye döneminde falancıyı katleden Benî Salebe kabilesidir. Bizim intikamımızı alsanız, dediler. Bu söz üzerine Allah Resûl’u ellerini öylesine kaldırdı ki, koltuk altlarının beyazlığını gördüm. Şöyle diyordu: Anne çocuğu adına cinayet işlemez! Resûl’ullah bu sözü iki kere tekrar ettiler.”²⁴⁸ Kıyamet gününde insanlar ilk kul hakkından sorgulanacaklar. Hz. Peygamber (s.a.s.) buyuruyor ki: “Kıyamet gününde insanlar arasında ilk görülecek dava kan davasıdır.”²⁴⁹ Hesap günün de ilk hesabı verilecek konudur.

Her tür günahın bağışlanacağı kıyamet gününde sadece bağışlanmayacak günahlardan bir tanesi de haksız yere birisini öldürmektir. “Her günahı Allah’ın mağfiret buyurması muhtemeldir. Ancak, bilerek mü’mini öldüren veya kâfir olarak ölen kimse hâriç.”²⁵⁰ “Dünyanın tamamen yok olması, Allah indinde Müslüman bir

²⁴⁵ En'am, 6/164.

²⁴⁶ Buhârî, İlim 37, Hac 132, Hudûd 9; Müslim, Hac 147; Tirmizi, Fiten 6.

²⁴⁷ Buhârî, Vesâyâ 23, Hudûd 28; Müslim, İman 144.

²⁴⁸ Nesâî, Kasâme 39.

²⁴⁹ Buhârî, Rikâk 48; Müslim, Kasâme 8.

²⁵⁰ Nesâî, Tahrim 7, 81.

adamın öldürülmesinden daha hafiftir.”²⁵¹ “Gökler ve yer, bir mü’minin kanını (haksız yere) dökmek için birleşmiş olsa, Allah onların hepsini cehenneme atar.”²⁵² “Yeryüzünde haksız yere öldürülen bir insan yoktur ki katilin günahından bir misli Hz. Âdem’in ilk oğluna (Kabil’e) gitmemiş olsun. Çünkü o, haksız öldürme yolunu ilk açandır.”²⁵³ Hadis-i şerif gösteriyor ki kötü çığır açanlar açmış oldukları o kötü yoldan dolayı günah kazanmaya devam ederler.

İslam dini durup dururken arada anlaşma varsa herhangi bir ihanet olmadığı sürece saldırmayı ve öldürmeyi yasaklar. “Mü’minlerin kanı eşittir. Onlar kendilerinden başkalarına karşı tek bir el gibidirler. Onlar içlerinden en âdîlerinin verdiği emana uyarlar. Haberiniz olsun: Mü’min, kâfir mukabilinde öldürülmez; ahd (antlaşma) sahibi de anlaşma müddeti esnasında (küfrü sebebiyle) öldürülmez. Kim bir cinayet işlerse sorumluluğu kendine aittir. Kim bir cinayet işler veya câniyi himâye ederse, Allah’ın, meleklerinin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun!”²⁵⁴

İslam dini suçun şahsiliğine önem vererek insan öldüren kıyamete o lekeyle gelir huzura aynı şekilde dünyada iken de bunun hesabını bir başkası değil yine kendisi yüklenir. “Kim mü’min bir kimseyi kasten öldürürse, katil bu sebeple kısas olunur. Kim bu kısasa mâni olursa Allah’ın lânet ve gazabı onun üzerine olsun! Allah onun farz olsun, nâfile olsun hiçbir hayrını kabul etmez.”²⁵⁵ Hadislerinde açık bir şekilde işlendiğinde Allah’ın gazabını gerektiren bir günah olduğu beyan edilmiştir. Arıca kıyametteki cezası da açıklanmıştır.

Kısacası Adam öldürmek, günahı yüklenip Allah’ın huzuruna çıkmaktır. Bu dehşetli durumdan şiddetle sakınmak lazımdır.

2. 1. 3. Küçük (seğair) Günahlar

Dünyada, ahirette cezayı gerektirmeyecek kadar küçük olan günahlara küçük günahlar denmiştir. Ama bu günahlardan ısrar edildiğinde ise işlenen günah küçük

²⁵¹ Tirmizi, Diyât 7.

²⁵² Tirmizi, Diyât 8.

²⁵³ Ahmed b. Hanbel, I, 388, 440; Buhârî, Diyât 2.

²⁵⁴ Canan, İbrahim, Kutubi *Sitte*, C. 13. S. 536; Ebu Davud, Diyât11; Nesâî, Kasâme 8.

²⁵⁵ Ebu Davud, Diyât 17; Nesâî, Kasâme 29.

günah olmaktan çıkar. Ancak bu küçük günahlardan tövbe edildiğinde affedilen günahlardır.

İslam dini bütün günahlardan sakındırmış. Çünkü işlenen her bir günah kişideki hassas duyguları zedeler yok eder ve vicdan tepki vermez olur. Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurur: “Şüphe yok ki mü'min bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta oluşur. Eğer mü'min pişman olur, tövbe ve istiğfar ederse siyah nokta silinir. Mümin günaha dönerse o leke de artar. Sonra arta arda kalbini kaplar ki kalplerinin üzerine pas tutmuştur.”²⁵⁶ Asıl olan günaha hiç bulaşmamaktır. Çünkü işlenip, ısrar edildiğinde artık kalp manen tepki vermez hale gelir. İslam dini işlenen günahın hemen ardından tövbe edilmesini emrediyor ki günahla kirlenen kalp eski haline dönsün. Enes b. Malik der ki: Sizin gözünüzde çok küçük ve önemsiz görünen işler yapıyorsunuz ki, biz Peygamber (s.a.s.) zamanında büyük günahlardan sayardık.²⁵⁷ Bize önemsizmiş gibi görünen günahlardan sakınmak lazımdır. İnanan, günahın hacmine değil bakmayacak günahsa her türünden kaçınacaktır.

2. 1. 4. Günahkârlık

Dinen yasaklanan işleri yapana ya da emredilen işleri yapmayana günahkâr denilmiştir. Eşrefi mahlûkat olarak yaratılan insanın, hak olanı ya da batıl olanı seçme serbestliği vardır. Aynı şekilde cenneti ya da cehennemi seçme seçmekte de serbesttir. İnsanoğlu sorumluluk sahibi olduğu için serbest bırakılmıştır. Allah Teâla İnsanı yarattıktan sonra başıboş bırakmamıştır. Zaman zaman kendisine peygamberler göndererek ondan isyan etmemesini istemiş. İnanıp rabbi tarafından kendisine emredileni yapmayan ya da kendisinde yasaklanan işleri yapanlar da günaha düşmüş olur.

Günaha dalmak ve haddi aşmak insanı o kadar kemalattan, hakikatten uzaklaştırır ki kişiyi yaşadığı hayat kadar ve hatta ondan daha fazla gerçek olan ahiret hayatını inkâra kadar bile götürür. Ahireti, hesap gününü ancak günaha düşkün, vebal yüklenen suç işlemekten çekinmeyen, rahat rahat dilediği ve nefsinin istediği gibi her günahı

²⁵⁶ İbn Mâce, Zühd 29.

²⁵⁷ Buhârî, Rikâk 32.

işleyen, ego tatmini, nefsin sınırsız arzu ve isteklerini, heva ve heveslerini yerine getirmek isteyen, hiçbir sınır tanımayan, sınırları, haramları nefsin arzularına ulaşmaya bir engel olarak görenler ahireti, hesabı inkâr ederler. İnkâr, her bir günahta küfre gidecek bir yol vardır hakikatince hakkını veremediği şeyi kabul etmemek kaydıyla kendini rahatsız eden vicdanın ve akliselimin sesini bastırarak kendini avutmanın ve psikolojik olarak rahatlamanın yoluna gitmektir.²⁵⁸

Günah; “İnsanın beşerî arzusunun ilahî arzuya uymayı reddetmesi, meşruiyetini Allah’ın varlığından alan şeylere saldırmaması ve gayri meşru olma keyfiyetini yine Allah’tan alan şeyleri işlemesi” olarak tarif edilmiştir.²⁵⁹ Hadis-i Şerifte “Günah, içini rahatsız eden ve başkalarının muttali olmasından hoşlanmadığın şeydir.”²⁶⁰ Başka bir hadiste de: İnsanın içinde burkuntuya sebep olan günahın, o kişinin mü’minlik alameti olduğu beyan edilmiştir.²⁶¹ Hadisten anlaşılan; çok günah işleyen birisinin vicdanı artık günah işlemeye alıştığından dolayı herhangi bir tepki vermez.

Ayetlerde: Kim kötülük işler de günahı kendisini kuşatırsa artık onlar ateşin halkıdır, orada sürekli kalırlar.²⁶² Elmalı bu ayeti: “Her kim bir seyyie kazanır, bir fenalık yapar ve yaptığı fenalık kendisini her taraftan kuşatırsa; içini ve dışını, kalbini ve dilini ve diğer bütün azalarını kaplarsa, kötülüğü alışkanlık haline getirir ve bir de yaptıklarını helal görmeye başlarsa işte bunlar ateş ashabıdır o ateşte süresiz kalırlar.”²⁶³ “Günaha aldırılmamak, açıkça günah işlemekten çekinmemek, günah işledikten sonra pişmanlık duymaksızın günahında ısrar etmek, kısaca günah karşısında tavizkâr ve umursamaz davranmak kişiyi cehenneme sürükler.”²⁶⁴

Önemli olan günahlara düşmemek hatta yakınında bile geçmemektir: Dikkat ediniz her hükümdarın bir korusu (dokunulmasını yasakladığı) vardır. Allah’ın korusu da haramlarıdır.²⁶⁵ Buyrulmakta ve günah, girilmesi yasak bölgeye benzetilerek ifade

²⁵⁸ Bkz., Said Nursi, *Lem’alar*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996,s. 9.

²⁵⁹ er-Râzî, *age*, IV/292

²⁶⁰ Müslim, Birr 5;Tirmizi, Zühd 52.

²⁶¹ Bknz., Müsned-i Ahmed b. Hanbel, IV, 12.

²⁶² Bakara, 2/81.

²⁶³ Yazır, Elmalı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur’an Dili*, I, 399.

²⁶⁴ Mehmet Emin Özafşar Cehenneme Giden Yollar, *Hadislerle İslam*, DİB Yay., İst., 2017, VII, 640.

²⁶⁵ Buhârî, İman 39.

edilmiştir. Böylece kişi kendisine haram olan şeylere tevessül edip daldığında, haddini ve hattını aşmış olur.

İnsan, çağın getirdiği her türlü iffetsiz, hayâsız, seviyesiz, adap ve edebten yoksun durum ve ortamlarla muhatap olsa da; Allah'ı, ahireti, hesap ve mizanı hatırlayıp ürpererek ve parmak uçlarını harama açılacak pencerelerin tuşlarından koruyacaktır. Böylece hak ve hukuk tanımayıp, ahlâk ve erdem yoksunlarının dünya ve ahiretlerini berbat etmelerine mukabil, iman, itaat ve güzel ahlâk ile her iki dünyasını da abat edeceklerdir.²⁶⁶ Kısacası, günahlardan sakınarak haddini aşmayan fert, helal dairesinde iş görmekle iktifâ eder.

2. 1. 5. Günahların İnsana Etkisi

Günah, Allah'a karşı yapılmış bir isyandır. Günah insanın duygularını ve düşüncelerini kötü yönden etkiler. Günah Kalbin kararmasına neden olur: “Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirletmiştir.”²⁶⁷ “Hayır, onların işleyip kazandıkları şeyler kalplerinin üzerine pas tutmuştur. Kötülük ve hayâsızlık insanı ve bulunduğu yeri kirletir.”²⁶⁸

Günah, vicdanı rahatsız eden, vicdanın kabul etmediği, insanın kalbini huzursuz eden fiildir. Bunun nasıl olduğunu sahabeler bizzat Allah'ın Peygamber'ine sormuşlar. Örneğin; Sahabeden Nevvas ibn Sem'an, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e iyiliğin ve kötülüğün neler olduğunu sormuş. Hz. Peygamber (s.a.s.) de: “İyilik güzel ahlâktan ibarettir. Günah ise, kalbini tırmalayıp durduğu halde, insanların bilmesini istemediğin şeydir.”²⁶⁹ Günahı hemen sonra ondan uzaklaşmak gerekir. Yoksa günahın her türü yapılar vicdan sızlamaz olur, hatta o küçük günahlar bile büyük günahlara dönüşür.

Müminin işlediği günahı İmam Gazali şöyle açıklar: “Cilalı aynanın karşısında duran insanın aynaya yansıyan nefesi, aynayı kararttığı gibi, kişinin uyduğu şehvet ve işlediği günahlardan oluşan karanlıklar da kalp üzerinde birikerek onu paslandırır ve

²⁶⁶ Okumuş, “Kur'an ve Sünnette Dünya ve Ahiret Hayatına Bakış”, *Diyanet İlmî Dergi Kur'an Özel Sayısı*, 746-747.

²⁶⁷ Mutaffifin, 83/14.

²⁶⁸ Buhârî, Edeb 77; İbni Mâce, Zühd 17; Tirmizi, Birr 47.

²⁶⁹ Müslim, Birr 5; Tirmizi, Zühd 52.

karartır. Aynanın yüzünde biriken pas zamanla madenin içine işleyip maddesini bozduğu gibi, kalbin üzerinde biriken pas da o kalbin tabiatı haline gelir ve kalbin üzerini kapatır.”²⁷⁰

Günahkârlığın kendisi ne kadar çirkinse, günaha çığır açan bir kimse de o günahı işleyenlerin de günahına ortak olur: Bir cana haksız yere kıyıldığında onun kanında (günahında) Hz. Âdem’in ilk oğluna (Kabil’e) mutlaka bir payı vardır. Çünkü bu âdeti ilk kez başlatan odur.²⁷¹ Kötülükte işbirliği yapmak, kötülüğü ve kötü durumu göremezlikten gelmek de kötülüğü yapmak gibidir. Hâlbuki inanan insan, günahlar küçük dahi olsa bunları çok büyük görür: Abdullah b. Mes’ûd da şöyle demiştir: “Mümin kimse günahlarını, üzerine düşüverecek bir dağ gibi büyük görür. Fâcir/günahkâr kişi de günahlarını, burnu üzerine konan ve kovalayınca kaçacak bir sinek gibi görür.”²⁷² Her kim İslam’da güzel bir çığır açar da kendisinden sonra onunla amel edilirse, o kimseye açtığı bu çığırda amel edenlerin sevabı kadar sevap yazılır. Amel edenlerin ecirlerinden de bir şey eksilmez. Her kim de İslam’da kötü bir çığır açar ve kendisinden sonra onunla amel olunursa, o kimseye açtığı bu çığırda amel edenlerin günahı kadar günah yazılır. Amel edenlerin günahından da bir şey eksilmez.²⁷³ “Hayra sebep olan hayrı yapan gibidir.”²⁷⁴ Her nerede olursan ol Allah’a karşı (günah işleyerek) gelmekten korun; işlediğin bir kötülüğün arkasından hemen bir iyilik yap ki, bu iyilik o kötülüğü yok etsin. İnsanlara güzel ahlaklı davran.²⁷⁵ Bütün bu hadisler şunu gösteriyor ki günah kalbi karartır ve duyguları ve vicdanı köreltir. Ayrıca insan, sebep olduğu her bir günaha da ortaktır. Günahkârlık sadece günah işlemekle olmaz aynı şekilde günaha sebep olmak da günahkârlıktır.

2. 1. 6. Günahlardan Sakınmak

İbadetler günaha giden yolları kapatan en güzel yöntemlerdir. Başta Allah Teâlâ’nın farz kıldığı ibadetleri yapmakla olur. Aynı şekilde Allah’ın sakınmayı

²⁷⁰ Gazali, Muhammed Hamid, *İhya Utumiddin*, IV, 22. Bedir Yay. İst. 1975.

²⁷¹ Müslim, Kasâme 27.

²⁷² Tirmizi, Sıfatul kıyame 49; Buhârî, Deavât 4.

²⁷³ Müslim, İlm 16.

²⁷⁴ Tirmizi, İlm 14.

²⁷⁵ Tirmizi, Birr 55.

emrettiği işlerden sakınmakla olur. Hz. Peygamber; ibadetlerin inanan kişiyi kötülüklerden koruğunu açıklamıştır.

İbadetlerin hikmetlerinden bir tanesi de günahattan sakınmaktır. Örneğin Ramazan orucunun hikmetlerinden bir tanesi de günahlardan korunmaktır. Ayet-i kerimede bu hikmet şöyle dile getirilmektedir: “Ey iman edenler! Sizden öncekilere yazıldığı gibi oruç size de yazıldı. Umulur ki sakınırsınız (korunursunuz).”²⁷⁶ Hadis-i şeriflere göre de Oruç, kişiyi kötülüklerden arındırır. Hz. Peygamber (s.a.s.): Oruç bir Korunak (kalkan, sütte) tır. Sizden biriniz oruç tuttuğunda kötü söz sarf etmesin, bağırp çağırmasın, Birisi kendisine kötü söz laf edecek olursa, ben oruçluyum (ona bulaşmasın), desin.²⁷⁷ Hadiste orucun, sahibini kötü sözden, sövmeden, kavgadan kısacası toplumun huzurunu bozan günahlardan koruyacağı bildirilmiştir. Başka bir hadiste ise; oruç sahibini küçük günahlardan koruyacağı bildirilmiş. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Büyük günahlardan kaçınmak, iki ramazan, iki cuma ve beş vakitler aralarındaki (işlenen küçük) günahlara kefarettir” buyurmuştur.²⁷⁸ Benzer anlamı ifade eden başka bir rivayette ise, Hz. Âişe’den rivayet edildiğine göre, Allah Resûl’u ahabına bir emir verdiğinde, amellerden güçlerinin yeteceğini onlara emrederdi. Ashâb-ı kiram şöyle dedi: “Ey Allah’ın elçisi! Biz senin durumunda değiliz. Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır.” Bu söz üzerine Hz. Peygamber yüzünden öfkesi anlaşılacak şekilde sinirlenir sonra da şöyle derdi: Allah’a karşı gelmekten en çok sakınanınız, O’nu en iyi bileniniz benim”.²⁷⁹ Salih ameller; dereceleri yükseltir ve günahları siler. Bunun yanında sahibini yüksek mertebelere ulaştırır.²⁸⁰

Şayet günah işlememişse ona sevap kazandırarak, Allah katında derecesini yükseltir.

İnanan insan açık günahlardan elbette sakınandır hatta günah şüphesi varsa bile bundan uzak durandır. Resûl’ullah (s.a.s.): “Helâl olan şeyler belli, haram olan şeyler bellidir. Bu ikisinin arasında, halkın birçoğunun helâl mi, haram mı olduğunu bilmediği

²⁷⁶ Bakara, 2/183.

²⁷⁷ Muvatta, Sıyam 58; Ebu Davud, Savm 25; Nesâi, Sıyam 41; Tirmizi, Savm 55.

²⁷⁸ Müslim, Tahârât 14; Tirmizi, Salat 160.

²⁷⁹ Buhâri, İman 11.

²⁸⁰ Askalani, *age*, I, 25.

şüpheli konular vardır. Şüpheli konulardan sakınanlar, dinini ve ırzını korumuş olur. Şüpheli konulardan sakınmayanlar ise git gide harama dalar. Tıbkı sürüsünü başkasına ait bir arazinin etrafında otlatan çoban gibi ki, onun bu araziye girme tehlikesi vardır. Dikkat edin! Her padişahın girilmesi yasak bir arazisi vardır. Unutmayın ki, Allah'ın yasak arazisi de haram kıldığı şeylerdir. Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda küçücük bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa, bütün vücut iyi olur. Eğer o bozulursa, bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalbidir.”²⁸¹ Peygamber (a.s) Ben evde veya odamda yerde bir hurma buluyorum. Yemek için aldığımda bu sadaka hurması olabilir diye tekrar bırakıyorum.²⁸²

Allah Teâlâ'nın verdiği nimetlerden helal olanlar sayılamayacak kadar çoktur. Kulluğa yakışan haramlardan sakınıp helal olanlara yönelmektir. Hadisi şerifte ise Ebu Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: “Rasül'ullah'a yâ Resûl'ullah! İnsanların en şerefli kimdir, diye soruldu. O da: Günahattan en çok sakınanlarıdır diye cevap verdi. Sahabeler, biz sana dinen ve ahlaken en şerefli olan kimseyi sormuyoruz (biz kökü yönünden en kerim olan kimseyi soruyoruz), dediler. Resûl'ullah (a.s.): Öyle ise Allah'ın Peygamber'i Yusuf'tur buyurdu.”²⁸³ Günahattan sakınmak insana şeref kazandırıyor.

İnanan kişi birçok konuda da kendi vicdanının sesini dinler. Bir hadiste: “Günah ise içini tırmalayan ve başkaları sana yap diye nice nice fetvalar verse bile içinde şüphe ve tereddüt uyandıran şeydir.”²⁸⁴ Hz. Peygamber ve ashap günaha karşı çok hassas olunmasını öğreterek günah işlemek bir tarafa, o günaha sebep olabilecek ya da günah ihtimali olan şeyden bile şiddetle kaçınmışlardır.

2. 1. 7. Günahların Affı

Kur'ân-ı Kerim'de: “Hakikaten Allah çok bağışlayıcı ve mağfiret edicidir.”²⁸⁵ buyrulmuştur. İslam dini, eşrefi mahlûkat olarak yaratılan insanın, işlediği günahları affettirmek için çaba sarf etmesi gerektiğini istemiş. Hayır, işlemek günahları affettirir

²⁸¹ Buhârî, İman 39, Büyü 2; Müslim, Müsâkât 107, 108. Bkz. Ebu Davud, Büyü 3; Tirmizi, Büyü 1; Nesâî, Büyü 2; İbn Mâce, Fiten 14.

²⁸² Buhârî, Lukata 6; Ebu Davud, zekât 29; Müslim, Zekat 162.

²⁸³ Buhârî, Menâkıb 1.

²⁸⁴ Ahmed B. Hanbel, Müsned, IV, 227-228; Darimi, Büyü. 2

²⁸⁵ Hac, 22/60.

ve kişinin cennete ya da cehenneme girmesine neden olur. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Bir adam yolda, yürürken susadı ve susuzluğu arttı. Derken bir kuyuya rastladı. İçine inip susuzluğunu giderdi. Çıkınca susuzluktan soluyup toprağı yemekte olan bir köpek gördü. Adam kendi kendine: Bu köpük de benim gibi susamış deyip tekrar kuyuya indi, mestini su ile doldurup ağızıyla tutarak dışarı çıktı ve köpeğı suladı. Allah onun bu davranışından memnun kaldı ve günahlarını affetti. Resûl’ullahın yanındakilerden bazıları: Ey Allah Resûl’u! Yani bize hayvanlara (yaptığımız iyilikler) için de ücret mi var? diye sordular. Aleyhissalâtu Vesselâm: Evet! Her ciğer sahibi için bir ücret vardır buyurdu.”²⁸⁶

İbadetler günahların affına sebep olur. Resûl’ullah şöyle buyurdu: “Her kim şu abdestim gibi abdest alıp iki rekât namaz kılar ve hatırına namaz ile münasebeti olmayan bir şeyi getirmezse, ne kadar geçmiş günahı varsa mağfiret olunur.”²⁸⁷ İbadet etmenin günahların affına vesile olduğuna dair başka bir hadis de: “Madan b. Talha el Yağmerî (r.a.)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: Resûl’ullah (s.a.s.)’ın azatlısı Sevbân’ı gördüm ve ona dedim ki: Beni cennete koyacak ve onunla faydalanacağım bir amel göster. Biraz sustu ve bana dönerek şöyle dedi: Secdeleri artırmaya devam et Resûl’ullah (s.a.s.)’tan işittim buyurdu ki; Herhangi bir kul Allah için bir secde yaparsa Allah onun makamını bir derece yükseltir, bir hatasını da silip affeder.”²⁸⁸

Başka bir rivayette de: “Kim Allah için hacceder ve fasıklık yapmaz ise annesinden doğduğu günkü gibi (günahsız olarak) döner” buyururken işittim”²⁸⁹ demiştir. Bu hadisi İbni Hacer Fethulbari’de: "Annesinden doğduğu gibi" İfadesi, büyük, küçük günahları ve bunlara bağlı diğer bütün günahlardan affedileceğini ifade etmektedir.²⁹⁰

Ramazan ayını ibadetle geçirmenin de aynı şekilde günahın affına sebep olacağını bildiren Allah Resûl’u (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Her kim gerçekten inanarak ve sevabını Allah’tan bekleyerek Ramazan orucunu tutar, gecesini de ibadetle geçirirse

²⁸⁶ Buhârî, Şırb 9, Vudu 33, Mezalim 23, Edeb 27; Müslim, Selam 153; Muvatta, Sıfatun -Nebi 23; Ebu Davud, Cihad 47.

²⁸⁷ Nesâî, Tahârât 68.

²⁸⁸ İbn Mâce, İkame 201; Tirmizi, Kur’a’nın Tefsiri 7.

²⁸⁹ Buhârî, Hac 25.

²⁹⁰ Askalan, *age*, VI. s. 34.

geçmiş günahları affedilir.”²⁹¹ İbadetler, uzuvlarda olan günahların affına vesile olur. Çektiğimiz hiçbir sıkıntı ve ızdırap boşuna değil, cenabı Allah hepsinin karşılığında ya sevap ihsan eder yâ da günahlarımızı affeder. Bu ibadetler gibi diğer ibadetlerin de mükâfatlarının olacağı kesindir.

²⁹¹ Buhârî, Teravîh 1; Müslim, Sıyam 40.

3. BÖLÜM

3. 1. HADİSLERDE CEZA KAVRAMI

3. 1. 1. Cezanın Lügat Anlamı

Arapça kökenli bir kelime olan ceza, karşılık, uyarı, mükâfat anlamlarına gelmektedir.²⁹² “Ceza kelimesi uygunsuz davranışlarda bulunanlara uygulanan üzüntü, sıkıntı, acı verici işlem veya yaptırım”²⁹³ Yanlış olan davranışın istenmeyen ve kötü sonucu, bazı çocuk oyunlarında yenilen tarafa uygulanan yaptırım.²⁹⁴ şekillerinde ifade edilmiştir. Bir terim olarak ceza, belirlenmiş kanunlara karşı çıkan kimseye zarar verilmesi ya da acı çektirilmesidir.²⁹⁵ Ceza, herhangi bir olayın veya durumun üzüntü, sıkıntı ile neticelenmesi şeklinde de tanımlanabilir. Ceza, iyi veya kötü karşılıktır. Allah Teâlâ ayet-i kerimelerde: “İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?”²⁹⁶ Hadis-i şeriflerde ceza yapılana karşılık olarak açıklanmış. Hz. Aişe (r.a.): “Resûl’ullah (s.a.s.): Ka’be’ye karşı bir ordu, saldırı tertipleyecek. Yerin bir çölüne geldikleri vakit en öndekileri de en sondakileri de (tamamıyla) yere batırılacak! Ben söze girip: Ey Allah Resûl’u! Onların içerisinde çarşı-pazar (ehli) olanlar, onlardan olma(dığı halde zorla katılan)lar da var. Nasıl olur da hepsi birden yere batırılıp (cezalandırılır)? dedim. Resûl’ullah (a.s): Öndekiler de, arkadakiler de batırılır. Ancak, her biri niyetlerine göre diriltilir buyurdular.²⁹⁷ Yani herkes niyetine göre dünyada ya da ahirette ceza görecektir. Ceza kavramıyla yakın anlamlı olan kavramları açıklayalım

3. 1. 2. Cezanın İstilahî Anlamı

İnsanların dünyada iken yaptıklarının âhiretteki karşılığı anlamında olup maddî ve mânevi karşılık demektir. Yaratanın yapılmasını istediklerinin yapılması karşılığında verilen mükâfattır.

²⁹² İbn Manzur, *age*, 24. Cilt, s. 143.

²⁹³ Türkçe Sözlük, *T.D.K.* s. 363.

²⁹⁴ Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe sözlük*, İstanbul, 2017, I. c. , s. 787.

²⁹⁵ Ana Britannica, *Genel kültür ansiklopedisi*, Ana Yayınevi, İstanbul, 1986, V. Cilt, s. 486.

²⁹⁶ Rahman, 55/60.

²⁹⁷ Buhârî, Büyü 49; Müslim, Fiten 8.

Yaratmanın, yapılmasını istemediğini yapanların yaptıklarına karşılık olarak verilen cezadır. “Kim (Allah huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse o sadece getirdiğinin dengiyle cezalandırılır.”²⁹⁸ Allah onlara (Kâfirlere) zulmetmedi, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı. Böylece işledikleri kötülükleri (cezası) kendilerine isabet etti ve alaya aldıkları şey kendilerini sarıp kuşatıverdi.²⁹⁹ Ayette olduğu gibi hadis-i şeriflerde de ceza, yapılan verilen karşılıktır. Bu gerçeği Hz. Peygamber (s.a.s.) bir kudsi hadiste şöyle buyurmuştur: Kim bir hayır işlerse ona sevabının on katını verir veya arttırırım da. Kim bir günah işlerse bunun cezası misli kadardır veya affederim. Kim bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir zirâ’ yaklaşırım. Kim bana bir zirâ’ yaklaşır ben ona bir kulaç yaklaşırım. Kim bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak giderim. Kim bana hiçbir şeyi şirk koşmaksızın, arz dolusu hata ile kavuşursa ben de onu bir o kadar mağfiretle karşılarım.”³⁰⁰ Bu hadis şerifte de Allah Teâlâ yapılandan daha fazla karşılık vereceğini bildirmiş. Yapılan bir işte asıl olan niyet olduğu belirtilmiştir. Hz. Peygamber (a.s.) buyurdular ki: “Sizden biri içiyle dışıyla Müslüman olursa, yaptığı her bir hayır en az on mislinden, yedi yüz misline kadar sevabıyla yazılır. İşlediği her bir günah da sâdece misliyle yazılır. Bu hâl, Allah’a kavuşuncaya kadar böyle devam eder.”³⁰¹

İyi niyetle kulluğa yöneldiğimiz takdirde Cenâb-ı Hak bizlere adaletle değil, mağfiretle muamele etmektedir: Bir suça karşı bir günah, fakat bir hayra karşı en az on olmak üzere 700 misli ve daha fazla sevap! Şüphesiz bu, adâlet değil, lütuftur.

İnsan günah ve sevap işleyebilme özeliğinde yaratılmış. Günaha düşse bile yeter ki onu bağışlayacak ve pişmanlığına karşılık verecek bir rabbi olduğunu bilsin. Bu, hadis-i şerifte şu şekilde anlatılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.) kudsi bir hadiste şöyle buyurmuş: “Bir kul günah işledi ve: Ya Rabbi! Günahımı affet, dedi. Allah Teâlâ da: Kulum bir günah işledi; arkadan bildi ki günahları affeden veya günah sebebiyle cezalandıran bir Rabbi vardır. Sonra kul dönüp tekrar günah işler ve: Ey Rabbim günahımı affet der. Allah Teâlâ Hazretleri de: Kulum bir günah işledi ve bildi ki, günahı affeden veya günah sebebiyle cezalandıran bir Rabbi vardır. Sonra kul dönüp tekrar

²⁹⁸ En'am, 6/160.

²⁹⁹ Nahl, 16/33-34.

³⁰⁰ Müslim, Zikr 22.

³⁰¹ Buhârî, İman 31; Müslim, İman 205.

günah işler ve ey Rabbim beni affeyle, der. Allah Teâlâ da: Kulum günah işledi ve bildi ki, günahı affeden veya günah sebebiyle muâhaze eden bir Rabbi olduğunu bildi. Dilediğini yap, ben seni affettim, buyurdu.”³⁰² Kişi günah işlemiş olsa da yeter ki kendisini affedecek bir rabbi olduğunu bilsin, inşallah cezası bağışlanma olacaktır.

3. 2. HADİSLERDE CEZA KAVRAMIYLA YAKIN ANLAMLI KELİMELELER

3. 2. 1. Azâb

“Azâb; Otorite sahibi bir kimse tarafından yapılan işkence, ezâ, cefâ; beden ve ruha tesir eden eziyet anlamına gelir. Bir terim olarak, Allah’ın günahkârlara dünya veya âhirette vereceği cezâ, sıkıntı ve eziyet demektir. Allah’ı tanımayan veya emirlerine karşı gelenlere dünyada ve âhirette verilen İlâhî cezadır. Arapçada azâb terk etmek, vazgeçmek, vazgeçirmek gibi manalara gelen azb kökünden isim olup işkence, eziyet ve elem anlamlarında kullanılır. Elem ve ıstırapların bir kısmı beden, bir kısmı da ruh üzerinde etkili olduğuna göre azap hem maddî hem de mânevî bir elem ve ceza niteliği taşır.”³⁰³

Kur’ân ve hadislere göre, insan kendi hayatı üzerinde istediği gibi tasarruf hakkına sahip değildir. Bundan dolayı bu bedeni ve hayatı kendisine veren yaratanın istediği doğrultuda kullanmak zorundadır. Hayatını yaratanın razı olacağı şekilde yaşamayanlar, dünyevi ve uhrevi cezalarla karşılaşacaktır. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Kim dünyada nefsinin herhangi bir şeyle öldürür (intihar)se, kıyamet gününde de o şeyle azab olunur.”³⁰⁴ Bir ayet-i kerimede ise: “O, dilediğine azap eder, dilediğini esirger (bağışlar). Ancak O’na döndürüleceksiniz.”³⁰⁵

Azap, yaratanın emirlerine karşı gelindiğinde verilen karşılığa denir. Bir ayet-i kerimede belirtildiği gibi azabın bazıları bu dünyada verildiği gibi bazıları da ahirette

³⁰² Buhârî, Tevhîd 35; Müslim, Tevbe 29.

³⁰³ Yavuz, Yusuf Şevki, “Azab”, *DİA*, IV. s. 302.

³⁰⁴ Müslim, İman 176.

³⁰⁵ Ankebut, 29/21.

verilecektir: “Onlardan her birini günahı sebebiyle cezalandırdık. Kiminin üzerine taşlar savuran rüzgârlar gönderdik, kimini korkunç bir ses yakaladı, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmetmiyor, asıl onlar kendilerine zulmediyorlardı.”³⁰⁶ Dünyada verilen cezalara baktığımızda: Hz. Nûh, Hud’un kavimleri daha dünyada iken yaptıkları azgınlıklardan dolayı farklı şekillerde felâketlerle cezaya maruz kalmışlar. Biz de onu (firavunu) ve onunla beraber olanları toptan (herkesi) (denizde) boğuvermiştik.³⁰⁷ Lut (a.s.) kavmine: “Üzerlerine öyle bir (taş) yağmuru yağdırmıştık ki, mücrimlerin akıbetinin nasıl olduğunu bir gör.”³⁰⁸ Ashabı Karye: “(Onları helâk eden) korkunç sestten başka bir şey değildi. Birdenbire sönüverdiler.”³⁰⁹ Bu ayetlerde bu kavimlerin, daha dünyada iken maddî cezaya çarptırılmış olduğu haber veriliyor. Ancak Allah Teâlâ, günahların büyüklüğüne göre azabın en çetini âhirette verecektir. Hadis şerifte ise Hz. Peygamber, kaza, cinayet ve savaşlarda vuku bulan ölümleri, veba gibi bulaşıcı hastalıkları, deprem ve sel felâketlerini, iç anlaşmazlıkları dünyevî azaplar arasında saymıştır.³¹⁰ Asıl ceza ahirette dirilişle başlayıp cehennemle devam edecektir.

Müfessirler, azabın bir kısmının uyarı mahiyetinde olduğunu, bir kısmında gerçekten helak olduğunu açıklamışlar. Ruhul Meani adlı tefsirde azabın dünyada ve ahirette olacağı söylenmiş. Ayrıca dünyada verilen azabın (Hz. Yunus kavmine yapılan) bir kısmı uyarı mahiyetli olduğunu ve bir kısmının da gerçek (Hz. Nuh ve Hud kavimlerine verilen) ceza olduğunu söylemiş.³¹¹ Azabın Dünyada da ahirette de olabileceğini vurgulanmış olup, bazen de daha kötü bir akıbetle karşılaşmamak için de uyarı niteliğinde olacağı açıklanmıştır.

3. 2. 2. Keffaret

Kefaret örtmek anlamına gelmektedir. Allah Teâlâ’nın, kullarının hatalarını, günahlarını bağışlamak ve örtmek için vesile yaptığı şeylerdir. Kefaretler bazen ibadet

³⁰⁶ Ankebut, 29/40.

³⁰⁷ İsrâ, 17/103.

³⁰⁸ Araf, 7/84.

³⁰⁹ Yasin, 36/29

³¹⁰ Müsned, IV., 418; VI, 64; Tirmizi, Cenaiz 66.

³¹¹ Alusi, *Ruhu'l Meani*, XV, 36.

bazen de cezadır. “Kefaret bir ibadettir.”³¹² Bu hadis kefaretin ibadet olduğunu açıklamış. Bunun için de inkârcılar, kendi inkârları için kefarete veremezler.

Adam öldürme, oruç, hac, yemin, zihar gibi kefarete çeşitleri İslam dininin koyduğu yükümlülüklerdir. Günahların bağışlanması için verilen sadakalar ve tutulan oruçlar birer bağışlanma vesilesidir. Tüm fıkıh kitaplarında: Oruç keffareti, hataen adam öldürme keffareti, zihar keffareti, hacda yapılan hataların keffareti, yemin keffareti şeklinde başlıklar halinde işlenmiş.

Hadislerde, ibadetlerin günahlara keffarete olacağı şöyle anlatılmış: Katade b. Numan der ki, “Ben Resûl’ullah (s.a.s.)’den işitim: Arefe günü tutulan oruç, geçmiş bir önceki yılın ve gelecek bir sonraki yılın günahlarına keffâret olmasını umarım.”³¹³ dedi. Başka bir hadiste ise: Umre ibadeti, ikinci bir umreye kadar yapılan günahlara keffârettir. Mebrûr (kabul edilmiş) bir haccın karşılığı ise ancak cennettir.³¹⁴ “Büyük günahlardan kaçınıldığı müddetçe, beş vakit namaz ile iki cuma, aralarında işlenen küçük günahlara keffârettir.”³¹⁵ Hz. Peygamber (s.a.s.): Ey Abdurrahman b. Semure eğer yemin edip bunun aksini yaparsan bundan dolayı da keffarete ver.³¹⁶ diye buyurdu Bütün bu hadis-i şeriflerde, ifa edilen ibadetler, işlenen günahlara keffarete olacağı için ibadeti asla terk etmemek hatta ibadeti çoğaltmak gerektiği belirtilmiştir.

3. 2. 3. Belâ

“Belâ’nın sözlük anlamı; denemek, yapmak, bitkin hale getirmek... İmtihan için başa gelen musibete de belâ denir. Denenmek veya bir sınamaya uğramak insanı yıpratıldığından dolayı belâ kelimesiyle ifade edilmektedir. Belâ kelimesi çoğunlukla denemek, sınamak manalarındadır.”³¹⁷ Bela kavramı; sıkıntı, sınamak, musibet, imtihan gibi anlamlarda kullanılmış

³¹² Merğınani, Burhanuddin Ali b. Ebubekr, *El Hidaye Şerhu Bidayetü'l Mübtedi*, İstanbul, el Mektebetü'l İslamiyye, 1986, II., 75.

³¹³ İbn Mâce, Sıyam 40.

³¹⁴ Tirmizi, Hac 90; Müslim, Hac 79.

³¹⁵ Müslim, Tahârât 14; Bkz. Tirmizi, Mevakit 46; İbn Mâce, İkâmetü’s-salât 79.

³¹⁶ Müslim, Eymân 3.

³¹⁷ SülEymân Uludağ, Bela, *DİA*. cilt V., s.3 80.

Kur'ân-ı Kerim'de bela kavramı şu anlamlarda kullanılmış: “Rabbinizden büyük bir imtihan (belaun azim) vardır.”³¹⁸ “Bu, gerçekten, çok açık bir imtihan (belaul mubin) dır.”³¹⁹ Allah'ın sınadığı kişinin imtihanında başarı ile çıkması için de güzel bela kavramı kullanılmış. Hz. Peygamber de hem kendilerinin imtihanı hem de ümmetlerinin imtihanı için gönderilmiştir.³²⁰ Allah Teâlâ ilk önce peygamberleri ve tüm insanları bela ile imtihana tabi tutmuş.

Hadislerde elde edilecek mükâfatın büyüklüğüne bağlı olarak belanın da büyük olacağı açıklanmış. Yani mükâfatın büyüklüğü de sabredilen sıkıntının büyüklüğüne bağlıdır. Allah Teâlâ sevdiğilerinin katındaki derecelerini artırmak için sevdiğilerine de belayı verir. Belaya sabredip gereğini yapan kazanır, isyan eden ise günahına günah katar.³²¹

Belâya uğramak, kişinin ya Allah katındaki derecesini artırır ya da günahkârsa günahların silinmesine vesile olur. “Öyle günahlar vardır ki ancak belâya sabretmek suretiyle silinir. Hastalığa mübtelâ olan müminin günahları affa uğrar.”³²² Allah Teâlâ tüm insanları dener ama kimin ne ile ne zaman deneneceği bilinmez.

İnanan kişi belaya sabredip İmtihanı kazanır. İnanmayan ya da inanıp da nefesine ve şeytana karşı koyamayanlar da bela imtihanını kaybeder.

3. 2. 4. İmtihan

Sınamak ve denemek anlamlarını ifade eder. Dinî bir terim olarak da; Yüce Allah'ın dünya hayatında insanları hayır ve şerle sınayarak bunun mukabilinde de mükâfatlandırması veya cezalandırmasıdır.

Allâh Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de: İnsanı imtihan etmek üzere yaratmıştır.³²³ Akıl, irade ve sorumlulukla diğer varlıklardan ayrılan insan, kitaplarla ve peygamberlerle uyarılmış (imtihanı kendisine hatırlatılmış). Bundan dolayı ayet-i kerimedde: “Biz, bir

³¹⁸ İbrahim, 14/6.

³¹⁹ Saffat, 37/106.

³²⁰ Müslim, Cennet 63.

³²¹ Tirmizi, Zühd 56; İbn Mâce, Fiten 23.

³²² Ahmed B. Hanbel, VI, 157.

³²³ Bkz., Zariyat, 51/56.

peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz.”³²⁴ Başka bir ayette de: “Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?”³²⁵ “Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir.”³²⁶ İnsan, imtihan için gerekli bütün uyarıları ve imtihanı dikkate alıp, buna uygun hayat sürmeye en müsait ve mükemmel varlıktır.

Hayatın ve ölümün imtihan için yaratıldığını, Allah Teâlâ Kur’ân-ı Kerim’de: “O ki, hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır.”³²⁷ buyurarak insanları imtihan etmek üzere gönderdiğini bildirmiş.

İslam dini, kişinin hem dünya hayatı hem de ahiret hayatı için çalışmasını ister. Geçici dünyalıklar için ahiretini heba etmemesini tavsiye eder. “Ama insanlar bazen hayatın karmaşasına dalarak bu dünyanın sadece bir imtihandan ibaret olduğunu unutarak asıl olanın bu dünya olduğu duygusu ile hareket etmekte hayatlarını buna göre sürdürmektedirler. Sevabın çokluğu, belânın büyüklüğüyle beraberdir. Allah, bir toplumu sevdiği zaman şüphesiz onu (sıkıntı, musibet ve belâlarla) imtihan eder. Artık kim bir (imtihan edildiği belâ ve musibetlere) rızâ gösterirse, Allah’ın rızâsı (ve sevabı) o kimseyedir. Kim de (imtihan edildiği belâ ve musibetlere) öfkelenir (ilâhî hükme rızâ göstermez) ise, Allah’ın gazabı (ve azâbı) o kimseyedir.”³²⁸

Hayat imtihandır. Onun için de insan, zaman zaman çok zor imtihanlarla karşılaşsa bile sabredip dayanmak zorundadır. Sahabelerden Sa’d diyor ki, şöyle dedim: Ey Allah Resûl’u! (s.a.s.): İnsanlardan imtihanı en ağır olan kim? Hz. Peygamber (s.a.s.): “Peygamberlerdir. Peygamberlerin ardından, derece derece müminlerdir. Kişi, dini oranında belâ (sıkıntı) görür. İncanın kuvvetine göre imtihana tabi tutulur. Belâ insanın yakasına öylesine yapışır ki, günahsız gezene kadar peşini bırakmaz.”³²⁹ Hadis-i şerife göre vazifesi, mesuliyeti büyük olanın imtihanı da ona göre büyük olur.

³²⁴ Bkz., İsrâ, 17/15.

³²⁵ Bkz., Mü’minun, 23/115.

³²⁶ Bkz., Ahzab, 33/72.

³²⁷ Mülk, 67/2.

³²⁸ İbn Mâce, Fiten 23.

³²⁹ Suyuti, *age*, c. 1, s. 136.

İnanan kendisine isabet eden hastalığın, her tür sıkıntının boşa olmadığını düşünüp sabredecek ve imtihandan başarılı çıkacak. Bir hadiste: Hz. Peygamber (s.a.s.) Allah'ın, hastalıkların ve sıkıntıların mükâfatını vereceğini haber vermiş. Sahabeden Abdullah Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanına geldiğinde ey Allah Resûl'u! "Çok ateşin var. Evet dedi, ben sizden iki kişinin hastalığı kadar hastalanırım. Ben: Şu halde, senin için ecir vardır deyince buyurdu ki: Evet, öyle. Hiçbir Müslüman yoktur ki, ona bir diken ve daha küçük bir şey de olsa eziyet veren bir şey isâbet etsin de, Allah o şeyi, ağacın yapraklarını dökmesi gibi, o Müslüman'ın günahlarına keffâret kılarak günahları ondan dökmesin."³³⁰

İmtihanda olduğunu bilen kişi sonucunu (Bu imtihandan başarılı mı başarısız mı olacağını) bilemediği için bela, sıkıntı ve musibeti Allah'tan istemez. Hz. Peygamber (s.a.s.): "Düşmanla karşılaşmayı istemeyin. Allah'tan sıhhat ve âfiyet dileyin, düşmanla karşılaştığınız vakit de sabredin."³³¹ buyurarak müminin imtihan dünyasında daha büyük sıkıntılar ve meşakkatler arzu etmemesini tavsiye eder.

Cennet yolcusu olan mümin bu yolda ilerlerken menzilinin etrafında nefsinin istemediği büyük zorlukların olduğunu bilip sabırla dayanacak. Hadiste: "Cennetin etrafı, nefsin hoşuna gitmeyen (zorluklarla) şeylerle, cehennem etrafı ise, nefsin hoşuna giden (arzularla) şeylerle çevrilmiştir."³³² Bu yolun sınamalarla ve sıkıntılarla dolu olduğunu bilmeli.

Ceza kelimesi, karşılık verme manasındadır. Ceza da kendi arasında: Mükâfat açısından ceza, mücazat açısından ceza olarak iki kısma ayrılmaktadır.

³³⁰ Askalani, *age*, X s.111.

³³¹ Askalani, *age*, VI, s. 156.

³³² Müslim, Cennet 1; Darimi, Rikâk 117; Tirmizi, Cennet 21.

3. 3. CEZA/İYİ VE KÖTÜ AMELİN KARŞILIĞI

3. 3. 1. İyi Amelin Karşılığı

Allah'ın rızasına uygun yapılan bir işin karşılığında olan iyi sonuç, ödül demektir. Bu karşılığı anlatan Kur'ân-ı Kerim'de: "İman edip salih ameller işleyen kimseye en güzel bir karşılık (ceza) vardır."³³³

Allah Teâlâ, iman ederek, iyi işler yapanları mükâfatlandıracağını, inkâr ve isyan edenleri, kötü işler yapanları da ceza ile cezalandıracağını bildirmiş. Bunun için de hiçbir iyilik küçük görülmemelidir. Kötülük kendisine göre çok küçük olsa da bunu kendisinin imtihanı olduğunu düşünmesi gereklidir. Bu çok susayıp ölmek üzere olan köpeğe merhamet (su verme) olabilir.³³⁴ İnsanlara rahatsızlık veren bir taşı yoldan kaldırmak olabilir.³³⁵ Karşı tarafa söylenen yumuşak bir söz olabilir.³³⁶ Bu bazen hastayı ziyaret olabilir.³³⁷ Bizce çok küçük olan bu tür iyilikler yapmanın kurtuluşuna vesile olabilir..

Musibete, sıkıntıya, harama bulaşmamaya, ibadete devam etmeye sabır da iyi amelden sayılmış. Resûl'ullah (s.a.s.): "Mükâfatın büyüklüğü belanın şiddetine göredir. Allah toplumu değişik belalarla (musibet, sıkıntı) imtihan eder. Kim razı olup imtihan gereği gibi davranırsa, Allah'ın rızasını kazanır. Kim de kızar ve imtihanın gereği gibi davranmazsa, Allah'ın gazabı (azabı) da o kimse üzerinedir."³³⁸ İnanan kişi bu dünyada yaptıklarının boşuna olmadığını bilir. Kulluk görevini ihmal etmeyen ve salih ameller işleyen kimse ilahi azaptan kendini korur. Ayrıca mükâfat olan cennete kavuşur.

Allah katında iyi amellerin mükâfatı amelin niteliğine göredir. Çünkü Allah katında kabul olan amellerde asıl olan ve amelin niteliğini belirleyen niyettir. Bu bakımdan denilebilir ki, hiçbir iyilik az görülmemelidir. Şu hâlde bir hurma deyip geçmemeli, helâl kazançtan olması kaydıyla kulun samimi niyetlerle sadaka olarak verdiği

³³³ Kehf, 18/88.

³³⁴ Buhârî, Bedul-Halk 17.

³³⁵ Buhârî, Ezan 32.

³³⁶ Müslim, Zekât 68.

³³⁷ Tirmizi, Birr 64.

³³⁸ İbn Mâce, Fiten 23.

bir tanecik hurmanın sevabının, Rahman'ın nezdinde kat kat artırılacağı unutulmamalıdır.³³⁹ Allah rızası için ve iyi bir niyetle yapılan ameller, Allah'ın lutfüyle karşılığı kat kat olacaktır: “Biriniz yapacağı bir iyiliğe karşılık on mislinden yedi yüz katına kadar (sevap) yazılır; yapacağı her bir kötülüğe ise ancak bir misli (günah) yazılır.”³⁴⁰ buyurmuştur.

Her insanın öteki hayata dair çok güzel beklentileri vardır. Bu güzel beklentilerine de kavuşabilmesi için de çalışıp çabalaması lazımdır. “İman edip yararlı ve doğru işler yapanları içlerinden ırmaklar akan has bahçelere koyacağız, orada sonsuza kadar kalacaklar.”³⁴¹ Başka bir ayette de: “(İster erkek ister kadın olsun) iman edip (yapabileceği) doğru ve yararlı işler yapan kimse cennete girecek ve bir hurma çekirdeği(ni dolduracak) kadar bile haksızlığa uğramayacaktır.”³⁴²

Hayra öncülük etmek hayrı yapmak gibi sevap getirir Çünkü: Medine’de bir öğle vaktiydi. Ashâb her zamanki gibi Mescid-i Nebevî’de toplanmış, namaz vaktini beklemekteydi. Derken, yalın ayaklı bazı insanlar geldi. Üstlerinde doğru dürüst giyecekleri yoktu. Kaba yün abalarını başlarına geçirivermişlerdi. Mudar kabilesine mensup olan bu adamlar, kılıçlarını kuşanmış bir vaziyette mescide girdiler. Ne kadar muhtaç oldukları her hâllerinden belliydi. Onların bu durumunu görür görmez Rahmet Elçisi’nin yüzü değişiverdi. İçeri girip çıkınca Bilâl-i Habeşî’ye ezan okumasını emretti. Allah Resûl’u namazdan sonra şöyle hitap etti. Allah’a hamd ettikten sonra: “Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan; ikisinden birçok erkek ve kadın (meydana getirip) yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah, üzerinizde bir gözetleyicidir.”³⁴³ âyetiyle başladı. Ardından Haşr sûresinin on sekizinci âyetini okudu: “Ey inananlar! Allah’tan sakının ve herkes yarın (âhiret) için neler hazırladığına bir baksın! Devam ederek herkes altın ve gümüş paralarından, elbisesinden, buğdayından ve hurmasından bir avuç, hatta yarım hurma da olsa sadaka versin!” buyurarak ashabını bu fakirlere yardım adavet etti.

³³⁹ Müslim, Zekât 63.

³⁴⁰ Buhârî, İman 31.

³⁴¹ Nisa, 4/122.

³⁴² Nisa, 4/124.

³⁴³ Nisa, 4/1.

Bunun üzerine ensardan bir zât, taşımakta güçlük çektiği bir torbayla mescide girdi. Sonra diğerleri onu takip etti, herkes imkânı nispetinde ne bulduysa getirmişti. Neticede mescidin ortasında iki kocaman yiyecek ve giyecek öbeği oluştu. Bu manzara karşısında sevinçten yüzü parlayan Nebî (s.a.s.), hayırlı bir işe öncülük etmenin âhîret yurduna faydasını, şu cümlelerle müjdeledi: “Kim İslâm’da güzel bir davranışa öncülük ederse hem (kendi yaptığı için) sevabını, hem de kendisinden sonra o işi yapanların sevaplarını alır. Üstelik onların sevaplarından da bir şey eksilmez. Kim de İslâm’da kötü bir davranışa ön ayak olursa, hem kendi günahını, hem de kendisinden sonra onu yapanların günahını alır. Yine onların günahından da bir şey eksilmez.”³⁴⁴

3. 3. 2. Kötü Amelin Karşılığı

İyi amelde olduğu gibi kötü amel de karşılıksız değildir. En büyük kötü amel inkârdır. Kur’ân-ı Kerim’de kötü ameller ve cezaları şu şekilde sayılmış: “Onlar, Allah’ın yanında başka tanrı tutup ona yalvarmazlar. Allah’ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler. Bunları yapan günaha girmiş olur. Kıyamet günü azabı kat kat olur, orada, alçaltılarak temelli kalırlar.”³⁴⁵ Aynı şekilde başka bir ayette ise kötü amelin cezası belirtilmiş, neden bu kötü akıbetle karşılaştıklarını da bildirmiş: “Faiz yiyenler mahşerde ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar.”³⁴⁶ Bu ayetler kötü işler yapanları cezalandırılacakları bildirilmektedir.

Aynı şekilde Allah’ın emrettiği farz ibadetleri yapmamak da kötü ameller arasında değerlendirilmiş, ayrıca aynı şekilde ahiretteki cezaları da anlatılmıştır. “Altın ve gümüşü veya nakit parayı ya da malı biriktirip de zekâtını vermeyen, hayırlı ve yararlı işlerde kullanmayanların ahirette şiddetli azap ile ceza göreceklerini de haber vermektedir. (bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün (onlara denilir ki): İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadın!”³⁴⁷

³⁴⁴ Müslim, Zekât 69.

³⁴⁵ Furkan, 25/68-70.

³⁴⁶ Bakara, 2/275.

³⁴⁷ Sâbûnî, *age*, II. 480. Tevbe, 9/34

Hadis-i şeriflerde de aynı şekilde kötü ameller ve cezaları anlatılmıştır. Ubâde b. Sâmit diyor ki Peygamber (s.a.s.)'in etrafında sahâbîlerin bulunduğu bir mecliste; “Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, kimseye zina suçu isnat etmemek, ma’ruf olan şeylerde isyan etmemek üzere bana söz veriniz (biat ediniz); sizden kim sözünü yerine getirirse mükâfatı Allah’a aittir. Kim de verdiği sözden bir şeyi yapamaz ve bu yüzden dünyada cezalandırılırsa, bu ceza onun günahına kefaref olur. Kim bu günahlardan birini yapar sonra Allah onu gizler (dünyada cezalandırmazsa) işi Allah’a kalır, Allah dilerse onu bağışlar dilerse cezalandırır buyurdu. Biz de peygamberle sözleştik (biat ettik)” demiştir.³⁴⁸

İnsanlar tarafında kötü olarak değerlendirilebilecek olan sıkıntılar da boşuna değildir. Hepsinin karşılığında mükâfat/ceza olacaktır. Müslüman’ın yaptıklarından dolayı cenabı Allah hastalık ve sıkıntı verir ki onu affetsin, adeta affina bahane arar: Müslüman’ın başına gelen hastalık, sıkıntı, üzüntü, hatta vücuduna batan bir dikenin bile, onun hatalarına ve günahlarına kefaref (bağışlanma vesilesi) olur.³⁴⁹ Benzer bir hadiste ise; “Müslüman’a bir diken hatta ondan daha küçük bir şey isabet etmez ki, bundan dolayı Allah onun (derecesini) mertebesini bir derece yükseltmiş ve bir günahını silmiş olmasın.”³⁵⁰ Katlanılan her bir sıkıntının mutlaka karşılığında bir mükâfat/ceza olacağı bildirilmiştir. Bu cezaların, yüce Allah’ın takdirine bağlı olacağı da belirtilmiş.

Cezanın verileceği asıl yer ahiret olmasına rağmen Allah Teâlâ zaman zaman ibret alınması için dünyada da müstahak olanlara ceza takdir eder: “Şu gerçek ki, yoldan çıkanların, işte onların varacağı yer ateştir. Oradan çıkmak isteyenlerinin her defasında geri çevrilirler ve onlara: Yalanlayıp, durduğunuz ateşin azabını tadın denir. Belki yollarından dönerler diye and olsun onlara büyük azabdan önce dünya azabından tattırırız.”³⁵¹ Bir hadiste ise Resûl’ullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Allah, iyiliğini istediği kulunun cezasını dünyada verir. Fenalığını dilediği kulunun cezasını da, kıyamet günü günahını yüklenip gelsin diye, dünyada vermez. Hz. Peygamber devam ederek; “Mükâfatın büyüklüğü belanın büyüklüğüne göredir. Kim başa gelen musibet ve belaya

³⁴⁸ Buhârî, İman, 11.1,10.

³⁴⁹ Buhârî, Merda 1; Müslim, Bir 14.

³⁵⁰ Müslim, Birr 14; Buhârî, Merda 1.

³⁵¹ Secde, 32/20-21.

sabrederse, Allah ondan hoşnut olur. Kim de rıza göstermezse Allah buna da kızar.”³⁵²
Cezanın verileceği mekân bakımından çeşitlerini de iki kısma ayırabiliriz.

3. 4. CEZANIN TATBİK ALANLARI

3. 4. 1. Dünyada Ceza

Dünyevî ceza deyince kişinin dünyada yaptığı kötü işlerden dolayı yine dünyada bir karşılık görmesidir. “Kitabın bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Aranızda böyle yapanın cezası ancak dünya hayatında rezil olmaktır. Ahiret gününde de azabın en şiddetlisine onlar uğratılırlar. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.”³⁵³
Cezanın tatbik alanlarını gösteren hadiste de Ubâde b. Sâmit şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.s.)’in etrafında sahabeden bir grup varken şöyle buyurdu: Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, el ve ayaklarınız arasından (kendiliğinizden) uyduracağınız bir yalanla bühtan etmemek, hiçbir iyi işte isyan etmemek üzere bana bey’at ediniz. Kim sözünde durursa onun mükâfatını vermek Allah'a aittir. Kim de bu günahlardan birini işler de dünyada iken cezalandırılırsa, bu ceza kendisi için keffaret olur. Kim bu günahlardan birini işler de, Allah onun durumunu örterse (suç işlediği insanlar arasında bu durum ortaya çıkmazsa) onun durumu Allah'a kalmıştır; dilerse ona azap eder, dilerse onu affeder.”³⁵⁴ Biz de bu şart üzere Hz. Peygamber’e bey’at ettik. Dedi. Başka bir ayet-i kerimede de: “Onlara bir iyilik erişirse, bu Allah’tandır derler, bir kötülüğe uğrarlarsa, Bu, senin yüzündendir.” derler. Ey Muhammed! De ki: “Hepsi Allah’tandır.” Bu topluma ne oluyor ki, hiç söz anlamaya yanaşmıyorlar? (Ey insanoğlu!) sana gelen her iyilik Allah’tandır, sana ne kötülük dokunursa kendindendir.”³⁵⁵ Genellikle insanlar başlarına gelen iyi şeyleri kendilerinden bilirler. Kötülükleri, felaketleri başka birilerine yüklerler. Kendilerine herhangi bir pay çıkarmazlar. Ama inanan insanlarsa iyi şeyleri Allah’tan bilirler. Kötülük ve felaketleri bir imtihan olarak görürler. Ayrıca başımıza gelen kötülük ve

³⁵² Tirmizi, Zühd 57.

³⁵³ Bakara, 2/86.

³⁵⁴ Buhârî, İman 11.

³⁵⁵ Nisa, 4/78- 79.

felaketlerde, herhangi bir payımız var mı, diye düşünüler.³⁵⁶ Çünkü inanan kişi dünyada insanların başına gelen musibetlerin kendi kötü fiillerinden kaynaklandığını düşünürler. “Bundan anlaşılıyor ki, herkesi içine alan fitneler, yalnız fitnenin sebebi, günahı İşleyenlerin cezası olmayıp, gafletle onlara imkân veren cemiyetin de cezasıdır.”³⁵⁷ Günah işleyerek haddi aşanların dünyada kendilerine verilen cezaya en açık misal: “İçinizden sebt günü haddi aşanları elbette bilirsiniz. Biz böyle yapanlara, aşağılık maymun olun, dedik.”³⁵⁸

Mümin, yaptığı iyiliklerin ve kötülüklerin karşılığını sadece Allah’tan alacağını, bunun yerinin de esasen âhiret hayatı olduğunu hiçbir zaman aklından çıkarmamalıdır. Ancak bu, kulun bazen bu dünyada da ödüllendirilmeyeceği veya birtakım sıkıntılarla karşılaşmayacağı anlamına gelmemelidir. İnanan kişi, dünyadayken yaptıklarının karşılığını Allah’tan bekler. Ancak bu karşılık dünyadayken de kendilerine verilebilir. “Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlese, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz.”³⁵⁹ Hadislerde de, zulmetmenin ve akraba ile ilişkiyi kesmenin cezası ahirette olmakla beraber, cezası çabucak dünyada verilen günahlardandır. Cezası en çabuk olan şer; yaratıklara kötü davranmak ve akraba ile ilişkiyi kesmek gibi bazı davranışların sevap ve günahının âhirete ertelenmeyeceğinden söz edilmektedir.³⁶⁰

İnanan kişi dünyada iken başına hem bu dünyada hem de ahirette kötü bir şeyin gelmemesi için sürekli çabalamış, gelen vahye kulağını kapatmamış tam aksine, vahye muhatap bir bilinçle hareket etmiştir. Sahabe: “Helâk oldum ey Allah’ın Elçisi!” diyerek Resûl-i Ekrem’in karşısına çıkıyor ve yüz kızartıcı da olsa işledikleri günahı itiraf etmekten çekinmiyorlardı. Yaptıklarının cezasını ahirette çekmektense dünyada verilecek her türlü cezaya razı oluyorlardı. Cezanın affi için de yollar arıyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Nerede olursan ol, Allah’a karşı gelmekten sakın. Bir kötülüğün arkasından hemen iyilik yap ki onu yok etsin. Bir de insanlara güzel ahlâkla davran.”³⁶¹

³⁵⁶ Elmalı, *Hak Dini Kur’an Dili*, IV., 56.

³⁵⁷ Cebeci, Lutfullah, Kur’anda *Şer Problemi*, s. 277.

³⁵⁸ Bakara, 2/65.

³⁵⁹ Nahl, 16/97.

³⁶⁰ İbn Mâce, Zühd 23.

³⁶¹ Tirmizi, Birr 55.

buyuran Kutlu Elçi'nin bu samimi ve dosdoğru insanların dertlerine nasıl çözüm bulacağını anlamak güç olmasa gerek. Bir Ramazan günü, "Helâk oldum!" feryadıyla Hz. Peygamber'e (s.a.s.) gelen bir sahabe, oruçluyken hanımıyla ilişkiye girdiğini itiraf ederken, cezası ne ise bir an evvel çekip günah yükünden kurtulmak istiyordu. Allah Resûl'u de ona, zihâr kefareti hükmünün³⁶² aynısını yani bir köle azat etmesini, buna imkânı yoksa art arda iki ay oruç tutmasını, tutamazsa altmış fakiri doyurmasını uygun görmüştü³⁶³ Hadis-i şerifler şunu gösteriyor mümin bu dünyada ve ahirette kötü bir akıbetle karşılaşmamak için af yolunu arar.

3. 4. 2. Ahirette Ceza

Uhrevi ceza da, yapılan kötü işlerin karşılığının ahirette verilmesidir. Allah ve Resûl'üne karşı savaştan ve yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışanların cezası, ancak öldürülmeleri veya asılmaları yahut ayak ve ellerinin çaprazlama kesilmesi, ya da yeryüzünde başka bir yere sürgün edilmeleridir. Bu, dünyada onlar için bir zillettir. Ahirette ise onlar için büyük bir azab vardır.³⁶⁴ Aynı şekilde "Her kim ki bir günahından dolayı, bir hastalık veya musibetle bu dünyada cezalandırılmazsa, ahirette onun cezasını görecektir." Cezanın ahirete bırakılacağı şeklinde açıklamışlar.³⁶⁵ Uhrevi cezaya bir başka misal da: "Her kim de benim zikrimden (Kur'ân'dan) yüz çevirirse, (bilsin ki) ona dar bir geçim vardır ve onu kıyamet günü kör olarak haşredeceğiz."³⁶⁶ Aynı şekilde inanların, bu dünyada ve öte âlemde yaptıklarının karşılığını alacakları beyan edilmiştir

İbni Abbas derki; "Hz. Peygamber (s.a.s.) iki kabre uğradı ve buyurdu ki: 'Bu iki kabir sahipleri azaba uğurluyorlar ama azapları büyük bir şeyden değildir. Bu kişi idrarından sakınmazdı, şu da insanlar arasında (insanların arasını bozmak için) laf getirip götürürdü.'³⁶⁷ Hz. Peygamber "Sâlih kullar için kabrin cennet bahçelerinden bir bahçe olacağını, günahkârlar için ise cehennem çukurlarından bir çukur hâlini alacağını"

³⁶² Mücadele, 58/3-4.

³⁶³ Müslim, Sıyam 81.

³⁶⁴ Maide, 5/33.

³⁶⁵ Muhammed Reşîd Rıza, *Tefsiru Kur'an'i Hâkim* (Tefsiru'l-Menar) Beyrut, Tarihsiz, V, 435.

³⁶⁶ Taha, 20/ 124.

³⁶⁷ Buhârî, Vudu 58; Nesâî, Cenaiz 116.

bildirmiştir.³⁶⁸ Her kim Müslüman kardeşiyle üç günden fazla küser de bu haliyle ölürse cehenneme girmeyi hak etmiştir.³⁶⁹ İlahi adaletin gerçekleşmesi için bir karşılık şarttır.

Vâsile b. El-Aska der ki “Biz peygamber (s.a.s.) ile beraber bir Müslüman kardeşimizin cenaze namazını kıldık. O’nun şu şekilde dua ettiğini işittim; Allah’ım bu senin emanetindedir. Onu kabir sıkıntısından ve cehennem azabından koru. Onu bağışla, ana acı çünkü sen çok affedici ve çok merhametlisin.”³⁷⁰

İnsanların yaptıklarının karşılığı ceza ya da mükâfat şeklinde olacak; bu ceza ve mükâfat, ya bu dünyada ya da ahirette olacaktır. Hadislerde anlatılan, Allah Teâlâ bazı kişilerin cezasını dünyada verdiği bildirilmektedir.³⁷¹ Mükâfat kişinin niyet ve ihlâsına bağlı yaptıklarını misliyle ya da kat kat fazla olabileceği kabul edilmektedir.

İyi veya kötü fiil, davranışlar dünyada ahirette karşılık görecektir. Aklî ve vicdanî melekeleri bozulmamış herkesin kabul edeceği hiçbir cezanın karşılıksız olamayacağını kabul eder. Aynı şekilde, iyiliklerinin karşılığı olan cennet nimetlerini kabul eder ama iyilik ve ibadetleri çok olsa da cennete girmesi Allah’ın lütuf ve keremiyle ancak mümkün olur.

Ayet-i kerimede de belirtildiği gibi: “(Onların dünyadaki cezaları) korkunç bir sestem ibaretti; Birdenbire sönuverdiler.”³⁷² Özetle diyebiliriz ki ceza, iyilik ve kötülüğün karşılığıdır. Yine kendi cinsiyle görmek veya karşılığını almak olarak değerlendirilebilir. İslam dini ilahi emir ve yasakların çiğnenmesini önlemek için hem bu dünyada hem de ahirette bir takım müeyyideler koymuştur.

³⁶⁸ Tirmizi, Kıyamet 26.

³⁶⁹ Ebu Davud, Edeb 55; Ahmed B. Hanbel, III, 468.

³⁷⁰ Ebu Davud, Cenaiz 54.

³⁷¹ Tirmizi, Tıb 35.

³⁷² Yasin, 36/29.

3. 5. BAZI GÜNAHLAR VE CEZALARI

İnsanın günah işleme halinde zaman ve mekân beklemeden Allah'a tövbe etmelidir. Allah Resûl'u de tövbeyi emretmiş: "Her insan hatalıdır ama hata işleyenlerin en hayırlıları (iyileri), hatalarından tövbe edebilir."³⁷³ diye buyurmuştur. Aciz yaratılan kul bilerek veya bilmeyerek günaha düşer de Rabbim var diyerek onun kapısına giderse o kapıda çaresizlik yok, mağfireti sonsuz olan Allah onu affeder. Ama günahlarda ısrar etmeye devam ederse günah kalbi karartır. "Günah kalbi karartarak iman nurunu çıkarıncaya kadar katılaştırır. Her bir günahın içinde küfre gidecek bir yol vardır. Günah, istiğfar (tövbe) ile hemen yok edilmezse, kalbi kötülüğe sürükler ve Allah'a itaatten çıkarır."³⁷⁴

İşlenen hiçbir günah ebedi değil, İslâm'a göre her günah affedilebilir. "Ey Peygamber benden onlara de ki: Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım, Allah'ın rahmetinden umut kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."³⁷⁵ Hz. (s.a.s.) ise: "Beş vakit namaz"³⁷⁶ ve cuma namazı, diğer cuma namazına, bir Ramazan diğer Ramazan'a keffârettirler. Arada büyük günah (kebâir) işlenmedikçe aralarındaki (küçük) günahları affettirirler."³⁷⁷ Hadis-i şerifte vakit ve cuma namazları arasındaki geçen sürede işlenen günahlara keffâret olacağı, bir ramazandan diğer ramazana kadar geçen sürede büyük günahlar işlenmedikçe diğer günahlara keffâret olacağı bildirilmiştir.

Günahlar hem dini hem kişisel hem de toplumsal cezâlara sebep olur. Kişi, bir günahı irtikap etmekle hem kendine hem de başkalarına zarar verebilir. Mesela içki içen biri kendisine zarar verdiği gibi başkasına da zarar verir. Zinâ, hastalıklara yol açtığı gibi insan haklarına da saldırıdır. Ayrıca zinanın yaygın olduğu toplumlarda aile mefhumu ve düzeninin olduğu söylenemez. Aynı şekilde açgözlülükle kendi hakkına razı olmayıp başkasının malına göz dikmek, hırsızlık toplum hayatını yaşanmaz hale getirir. İnsanı günaha düşüren, yaptıklarının hesabını vereceklerini unutmalarıdır.

³⁷³ Tirmizi, Kıyamet 50; İbn Mâce, Zühd 30.

³⁷⁴ Said Nursi, *Lem'alar*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996, 16.

³⁷⁵ Zümer, 39/53.

³⁷⁶ Buhârî, Salat 9; Askalani, İbni Hacer, *Fethul Bari şerhüs-Sahihî Buhârî, Şerhi*, II., s. 169.

Buhârî, Mevâkitu's-Salât 6; Tirmizî, Emsal 5; Nesâî, Salat 7.

³⁷⁷ Müslim, Tahârât 14 ; Tirmizi, Salat 160.

“Düşünmeden hareket etmek Çoğu insanın pervasızca ve hayâsızca günah işlemeleri, dirildikten sonra hesap vermeyi hesaba katmamalarından ileri gelmektedir.”³⁷⁸

3. 5. 1. İnsanlara İftira ve Cezası

İftira; bir kimsenin işlemediği bir suçu yapmış gibi anlatmak, onda olmayan kötü bir davranış, özellik varmış gibi göstermeye çalışmaktır. Şahıs mesuliyetini unutup arzuladıklarına ulaşabilmek için başkasına iftira ediyor olması bir hastalıktır. İftiranın amacı, bir başkasını karalayıp küçük düşürmektir. Bundan dolayı İslam dini, duyulan habere inanmadan onu iyice araştırmayı ister. Toplumların güven ve barış ortamını bozan davranışlardan olan iftiradan uzak durmak gerekir

İftira çok kötü ve tahrip etme özelliği yüksek olan bir hadisedir. Bu özelliğinden dolayı da hem iftira eden hem de iftira edilen çok rahatsız olurlar. İftiranın olduğu yerde dostluklar ve güven ortamları bozular. Kimse kimseye güvenemez ateş misali güzellikleri yakıp yok eder.

“Eğer dünyada ve ahirette Allah’ın lütuf ve merhameti üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız bu iftiradan dolayı size mutlaka büyük bir azap isabet ederdi.”³⁷⁹ Allah Resûl’u (a.s.) buyurdular ki: “Kim karalamak maksadıyla bir müslümana iftira ederse Allah o kimseyi, bu söylediği sözlerin (vebalinden) dolayı (temize) çıkıncaya kadar cehennem köprüsünde bekletir.”³⁸⁰

İftira toplumda adaletin tesis edilmesini önleyen ahlaki bir hastalıktır. Hakkın ve hukukun iftira ile ortadan kalktığı toplumlarda adaletsizlik ve başıboşluk olur.

Bir kişinin yapmadığı hatta haberinin dahi olmadığı, kötü bir işin kendisine yüklenilmesi hakkında Allah Teâlâ (c.c.) şöyle buyurmaktadır: “Mü’min erkeklere ve Mü’min kadınlara yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir.”³⁸¹ Bir şahsın yapmadığı bir günahı yapmış gibi aktarmak, ondan olmayan bir vasfı onda mevcutmuş gibi anlatmak iftiradır. Özellikle

³⁷⁸ İzzet Derveze, *Et-Tefsirü'l Hadîs*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2014, IV., 383.

³⁷⁹ Nur, 24/14.

³⁸⁰ Ebu Davud, Edeb 36.

³⁸¹ Ahzab, 33/58.

insanların namus ve iffetleriyle ilgili iftiralar büyük günahlardan sayılmış. Hz. Peygamber (a.s.): Helak eden yedi büyük (günahların en büyükleri olan) gūnahtan sakının buyurarak namus ve iffete iftira etmeyi yasaklamış.³⁸²

İftiranın gayesi, doğru ve dürüst insanları yıpratmaktır. Şerefli kişiyi şerefinden etmektir. Bundan dolayı her tür söze, habere inanmadan önce iyice araştırılması gerekir. Hassaten ırz ve namus gibi önemli konularda fikir beyan etmeden önce iyice araştırmak gerekir. Bu tür hatalara düşmemek için de Yüce Allah: “Ey iman edenler! Size fâsık birisi bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için haberin doğruluğunu araştırın.”³⁸³ buyurmaktadır.

İftiranın hem dünyevi hem de uhrevi cezasını, Allah Teâlâ Kur’ân-ı Kerim’de şöyle açıklamaktadır: “Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup sonra (bunu ispat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkârdırlar.”³⁸⁴ Bu ceza, iftiranın ne denli çok büyük bir günah olduğunu açıklamaktadır.

İftiranın en çirkini iffetli bir kadına yapılan iftiradır. “Hz. Peygamber ashabı kirâmla sefere çıkarken, kura ile belirlenen bir eşini de beraberinde götürdü. Bu usulle, Mustalikoğulları Gazâsına da Hz. Âîşe katılmıştı. Konaklama yerinde, devenin üzerindeki gölgelikten (mahfel) tuvalet ihtiyacı için çıkan Hz. Âîşe (r.a.), dönüşünde gerdanlığını düşürdüğünü fark etmiş, aramak için yeniden çıkmıştır. Bu sırada ordu yola çıkmış, Hz. Âîşe, devenin üzerindeki gölgeliğin içinde zannedilmiştir. Dönüşte unutulduğunu anlayan Hz. Âîşe, orada beklemiş, ordunun gerideki gözcüsü Safvân b. Muattal onu devesine bindirerek yolda orduya yetiştirmişti. Münafıkların reisi Abdullah b. Ubey ve arkadaşları bunu fırsat bilerek Hz. Âîşe’ye zina iftirasında (ifk) bulundular. Bir aydan fazla bir süreyle bu dedikodu Medîne’de dolaştı. Hz. Peygamber ve Âîşe validemizin yakınları bu olaya çok üzüldü. Daha sonra Hz. Âîşe Nûr suresindeki şu ayetlerle temize çıkardı³⁸⁵: “O uydurma haberi getirip iftira (ifk) atanlar, içinizden bir topluluktur. Onu kendiniz için bir şer sanmayın, bilakis o, sizin için hayırdır. İftirada

³⁸² Buhârî, Vesâyâ 23; Müslim, İman 144.

³⁸³ Hucurat, 49/6.

³⁸⁴ Nur, 24/4.

³⁸⁵ Râzi, Fahrudin, **Tefsirul Kebir**, xx1,172.

bulunanlardan her birinin kazandığı günaha göre cezası vardır. Onlardan günahın en büyüğünü yüklenene de büyük bir azap vardır.”³⁸⁶

Kısaca, büyük zarara uğratacak ve yedi büyük günahın sayılan iftira, yapmadığı halde özellikle kötü bir durumun bir insana atfedilmesidir. İftira eden, mutlaka ceza görecektir. İftira eden kişi, nihayetinde kendisi dünyada ve ahirette de zararlı çıkar. Hz. Peygamber (s.a.s.): “İftira eden kimse zarara uğramıştır.”³⁸⁷ buyurur.

3. 5. 2. Suizan ve Cezası

Zan; olmamış bir şeyi olmuş gibi sanmak, kesin olmayan bir durumu olmuş gibi şüphe duymak ve kesin olmayan bir bilgiyi kesinmiş gibi anlatmaktır.

Durup dururken, delilsiz bir şekilde birisinin kötü bir şey yaptığını zannetmektir. Bu anlam da Kur’ân-ı Kerim’de: “Ey iman edenler, zandan çok kaçınınız çünkü zannın bir kısmı günahdır.”³⁸⁸ “Hz. Ömer (r.a.) demiştir ki: “Mü’min, kardeşinin söylediği bir sözü, hayra yorumlayabiliyorsan sakın o söz hakkında hayırdan başka bir zanda bulunma.” “Müslümanların mahrem konularını araştırmayın, onların ayıplarının peşine düşmeyin. Birbirinizi arkadan, hoşlanmayacağı kötü bir şeyle anmayın.” Bu âyette, insanın, Allah’ın rahmetinden ümit kesmemesi için, hatayı itirafa, tövbe etmeye ve yapılan hatadan hemen pişmanlık duymaya teşvik vardır.”³⁸⁹ “Zandan sakının. Çünkü zan, sözün en yalanıdır.”³⁹⁰

Mümin, gözleriyle şahit olduğu, kesin bildiği şeyleri konuşur, bir başkasının niyetini kötü bir şekilde okumaz. Ama illaki bir şey söyleyecekse hüsn-i zan besler. Resûl’ullah şöyle buyurdu: “Allah’a ve âhîret gününe iman eden ya faydalı söz söylesin veya sussun!”³⁹¹ Zan, hiçbir faydası olmayan, art niyetli bir davranıştır. Ayrıca zannın vebal gerektiğini ayet ve hadislerde anlatılmıştır. İnanan kimse malayani sözlerle, kendisine vebal kazandıracak işlerle vakit geçirmez.

³⁸⁶ Bkz. Nur, 24/11-16.

³⁸⁷ Ahmed B. Hanbel, I, 91.

³⁸⁸ Hucurat, 49 /12.

³⁸⁹ Es-Sâbûnî, *age.*, 6/144. s.

³⁹⁰ Buhârî, Edeb 58; Ebu Davud, Edeb 48.

³⁹¹ Buhârî, Edeb 31.

3. 5. 3. Müslüman'ı Tekfir Etme ve Cezası

Müslüman'ın görevi başka bir Müslüman kardeşinin yaptığı hata ve kusurdan dolayı, kardeşini dışlamak değildir. Kardeşini hatasından, kusurundan veya günahından dolayı uygun bir dille uyarıp, onun kurtuluşuna vesile olmaktır.

İslam, bu konuda büyük bir hassasiyet göstermektedir. Aksi takdirde bunun vebalinin büyük olacağını bildirmektedir. Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Bir kişi din kardeşine, kâfir derse, bu söz ikisinden birine döner. Eğer böyle denilen kişi söylenildiği gibi ise söz doğrudur; yerini bulmuş olur. Bu özellik söylenilende yoksa, söz söyleyene geri döner.”³⁹² “Mümin kardeşine lanet eden onu öldürmüş gibidir.”³⁹³ “Herhangi bir Müslüman, Müslüman kardeşine kâfir derse o ikisinden bir bu sıfatla döner.”³⁹⁴ Hadis-i şerifte, inanan kişiye yakışmayan 'kâfir' (küfürde olan), veya Allah'ın düşmanı gibi sözleri sarf etmemek gerektiği bildirilmiş. Söylenmesi halinde de büyük günah (ceza) olacağı haber verilmiştir.

3. 5. 4. Yalan ve Cezası

Kızb, yalan ve yalancılık demektir. Yalan, muhatabını aldatmak amacıyla söylenen ve gerçeğe aykırı sözdür. Allah Teâlâ (c.c.): “Yalan sözden sakınınız!”³⁹⁵ “O gün yalanlayanlara veyl olsun!”³⁹⁶ buyurmuştur.

İslam dini hakikate, doğruluğa ve hakkı söylemeye büyük önem vermiştir. Doğruluk; kurtuluşun nuru, hidayetin cevheri, yüksek ahlakın bir gereğidir. Doğru söz, imanın sesi; hakkı söylemek müminin şiarıdır. Hz. Peygamber (s.a.s.) bir hadis-i şeriflerinde: “Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse, ya hayır söylesin ya da sussun.”³⁹⁷ buyurmuşlardır.

Sorumluluk sahibi kişi ağzından çıkan sözden de sorumlu olduğunu bilir. Başka bir ayette sorumluluk sahibi bir kişinin, sorumlu davranması gerektiğini yoksa söylenen

³⁹² Buhârî, Edeb 73; Müslim, İman 111;Bkz. Tirmizi, İman 16.

³⁹³ Buhârî, edeb 44; Müslim, Zühd 1.

³⁹⁴ Müslim, İman 76; Tirmizi, İman 16.

³⁹⁵ Hac, 22/30.

³⁹⁶ Mürselat, 67/19.

³⁹⁷ Buhârî, Edeb 122

sözün veballe sonuçlanacağı açıklanmış: “Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.”³⁹⁸ “İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında onu gözetleyen ve dediklerini kayda geçen bir melek hazır bulunmasın.”³⁹⁹ buyurarak yalandan, başka organlarımızın da sorumlu olduğu bildirilmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.s.): “En büyük günahı: Allah’a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek olduğunu buyurduktan sonra, yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve İyi belleyin, bir de yalan söylemek, yalancı şahitlik yapmaktır. Bu son cümleyi sürekli tekrarladı.⁴⁰⁰ İnsanlar arasındaki ilişkiler güvene dayanır. Yalanın olduğu yerde de güven olmaz. Sadakat, doğruluk ve güven, toplumu kaynaştırıp ayakta tutarken, yalan ve yalancılık da toplumu ifsat eder. Yalan ve yalancılık hakkın, hakikatin ve adaletin yok olmasına neden olur. Bütün bunların hepsinin kaybolduğu toplumlarda da adaletsizlik ve zulüm olur.

İslam’ın genç davetçileri İslam’ı kısa ve net özetlerken insanın yalancı olamayacağını vurgulamışlar. Hatta bu dinin peygamberini düşmanları bile anlatırken peygamberin hayatında yalanın asla olmadığını ifade etmişlerdir. “Roma imparatoru Hirakl’e (Hireklius) Ebû Süfyan’ı çağırttı ve aralarında şu şekilde bir konuşma oldu. O’na en çok uyanlar kimlerdir, zenginler mi, fakirler mi? Fakirler. Hiç O’na inananlardan dönenler oldu mu? Şimdiye kadar hayır. Artıyorlar mı, eksiliyorlar mı? Her geçen gün biraz daha artıyorlar. Hayatında hiç yalan söylediğini duydunuz mu? Hayır, O’nu hiçbirimiz yalan söylerken duymadık. İşte mektubun tesirinden sonra henüz Müslümanların en amansız düşmanı olan Ebu Süfyan’dan aldığı bu cevaplarla çarpılan Hirakl, kendini tutamayarak şöyle dedi: ‘Bir insanın bunca zaman, insanlara yalan söylemekten kaçınıp da Allah’a karşı yalan söylemesi düşünülemez.’⁴⁰¹ Kısacası İslam’ın gayesi yeryüzüne doğruluğu ulaştırmak olduğunu söyler.

³⁹⁸ İsra, 17/36

³⁹⁹ Kaf, 50/18

⁴⁰⁰ Buhârî, Şehadet 10, Edeb 6, İsti'zan 35, İstıtabe 1; Müslim, İman 143

⁴⁰¹ Buhârî, Bedü'l vahy 6.

Yalan haklı ile haksızın yer değiştirmesidir. Yalan İnsanın insani duygularını darmadağın eder. Yalan yüzünden toplumlarda, nefret, kin, dūřmanlık ve öldürmeler gibi büyük kötölükler baş gösterir.

Hakiki manada inanan insanın yalancı olamayacağını Allah Resūl’u (s.a.s.) řu şekilde beyan etmiş: “Safvān İbnu Süleym (r.a.) anlatıyor: Ey Allah Resūl’u, dedik, mümin korkak olur mu? Evet, buyurdular. Peki, cimri olur mu, dedik, yine, evet, buyurdular. Biz yine: Yalancı olur mu, diye sorduk. Bu sefer: Hayır (asla), buyurdular.”⁴⁰² Bu hadis-i şerifte anlatılan, hakiki müminim yalancı olamayacağıdır. Bařka hadis-i şerifte “Dođruluktan ayrılmayınız. Dođruluk sizi bir’e, o da sizi cennete götürür. Kiři doğru olur ve daima doğruyu araştırırsa Allah katında sıdıklardan yazılır. Yalandan sakının. Yalan insanı günaha, o da cehennem’e götürür. Kiři durmadan yalan söyler ve yalan araştırırsa Allah katında yalancılardan yazılır.”⁴⁰³ buyrularak yalan ve yalancının cezasının ne kadar büyük oluğu bildirilmiştir.

Aynı şekilde yalanın kalbi rahatsız ettiği belirtilmiş: “İçine şüphe dūřüren şeyleri terk et, içine kuşku vermeyen (içinin mütmain olduğu) şeyleri yap, çünkü doğrulukta kalbin itminanı var. Yalana gelince o burkuntudur, kuşkudur.”⁴⁰⁴ İnanan kiři yalanı bir tarafa bırakın, yalan ihtimali olanı bile terk eder. “Abdullah İbnu Amir (r.a.), ’Bir gün, Resūl’ullah (a.s), evimizde otururken, annem beni çağırđı ve: Hele bir gel sana ne vereceğim, dedi. Hz. Peygamber (s.a.s.) anneme: Çocuđa ne vermek istemiştin, diye sordu. Ona bir hurma vermek istemiştim deyince (a.s.): Dikkat et! Eđer ona bir řey vermeyecek olursan, üzerine bir yalan yazılacak, buyurdular.”⁴⁰⁵ İslam dini kişiye yalana götürren, yalana alıştıran yolları da kapatılmıştır.

Bu kötü huydan uzak durmanın mükāfatını Hz. Peygamber (s.a.s.) şu şekilde müjde vermiş: “Kim bana çeneleri ile bacakları arasındaki şeyler hususunda garanti verirse ben de ona cennet hususunda garanti veririm.”⁴⁰⁶

⁴⁰² Muvatta, Kelam 19.

⁴⁰³ Buhārî, Edeb 69; Müslim, Birr 103-105; Tirmizi, Birr 46; İbni Māce, Dua 5

⁴⁰⁴ Tirmizi, Kıyamet 60.

⁴⁰⁵ Ebu Davud, Edeb 88.

⁴⁰⁶ Buhārî, Rikāk 23; Tirmizi, Zühd 61.

3. 5. 5. Gıybet (Söz Taşıman)'in Cezası

İslam, toplumun birlik ve beraberlik içerisinde olması için bazı yasaklar koymuş, bunlardan bir tanesi de koğuculuktur. Hz. Peygamber: “Koğuculuk eden cennete giremez.”⁴⁰⁷ Gıybet yapmanın cezasını ve öldükten sonra azabın olacağını Resûl’ullah (s.a.s.) şöyle haber vermiş: Resûl’ullah (a.s.) iki mezarın yanına geldi ve şöyle buyurdu: “Şu iki mezardakinin ikisine de azap edilmektedir. Kendilerine yapılan azap herhangi bir büyük günah işledikleri için de değil. Şu mezarda yatan, küçük abdestten (idrar sızıntısı veya sıçraması). Öteki mezarda yatan da koğuculuk yapardı.” Sonra yaş bir hurma dalı istedi. Getirilen hurma dalını ikiye ayırdı. Birini bir mezarın diğerini de diğer mezarın üzerine dikti. Daha sonra da: “Umulur ki, bunlar yaş kaldığı müddetçe azapları hafifler, buyurdu.”⁴⁰⁸ Koğuculuk yapanın kabirde azap göreceği beyan edilerek önemsizmiş gibi görünen bu kötü davranışın günah olduğu bildirilmiştir.

Eğer bu günaha düşüldü ise salih amelden başka hiçbir şeyin fayda vermediği o gün gelmeden, mutlaka sahibinden (gıybeti yapılandan) helallik alınmalıdır. Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Kimin üstünde din kardeşinin ırzı, namusu veya malıyla alakalı bir hakkı varsa altın ve gümüşün geçmediği o kıyamet gününden önce o kimseyle helalleşsin. Aksi durumda kendisinin salih amelleri, zulüm yaptığı kimseye verilir. Eğer iyilikleri yoksa zulmü nispetinde zulüm yaptığı kimsenin günahları zulmü oranında kendisine yükletilir.”⁴⁰⁹ Öyle bir hesaplaşma ki sevapların başka birine verilmesi ve günahların alınması ile dengelenecektir. Zalimin zulmü oranında varsa sevapları alınır. Sevapları yoksa da mazlumun günahlarından zulmü oranınca yüklenir. Bu şekilde hiç kimsenin hakkı hiç kimsede kalmayacak, bu şekilde ilahi adalet gerçekleşecektir.

⁴⁰⁷ Buhârî, Edeb 49, 50; Müslim, İman 168, 169, 170; Ebu Davud, Edeb 33; Tirmizi, Birr 79.

⁴⁰⁸ Nesâî, Tahârat 27.

⁴⁰⁹ Buhârî, Mezalim 10, Rikâk 48.

3. 6. İÇ DÜNYAMIZI KİRLETEN DAVRANIŞLAR VE KURTULMA YOLLARI

Eşrefi mahlûkat olan insan, kendisi gibi gönül dünyasını kullanmakla da sorumludur. Hz. Peygamber (s.a.s.) günahın, tertemiz kalbe değen simsiyah leke gibi kalbi kirleteceğini şöyle ifade etmiştir: “Kul, bir hata işlediği zaman kalbine siyah bir nokta vurulur. Şayet el çeker, mağfiret diler ve tövbe ederse kalbi cilalanır. Eğer (bunu yapmayarak) dönerse siyah noktalar artar ve neticede bütün kalbini istila eder.

Allah (c.c.) Mütafifin süresinin on dördüncü ayetinde: “Gerçek şu ki onların kazanmış oldukları günahlar, kalplerini örtmüştür. Müslüman günah lekeleriyle kararan gönül dünyasını, tövbeyle yeniden tertemiz hale getirebilir. Günahların etkilerinden bazıları şöyle sıralanabilir. Kul bir hata (günah) işlediğinde bundan (tövbe ve istiğfar ile) vazgeçmezse günah, kalbi tamamen kaplar,⁴¹⁰ rızıktan eksilme devam eder,⁴¹¹ kişinin helakine neden olur.”⁴¹²

Ayrıca üstün yeteneklerle ve tertemiz bir fitratla yaratılan insan, bu masumiyetini muhafaza etmek için tüm gücüyle çaba sarf etmelidir. İnsanoğlu zayıf yaratılışlı olduğundan dolayı, şayet günaha düşerse de gönül dünyasını karartan kirlere temizlenmenin yollarını aramalıdır. Bu yollardan bazılarını şöyle açıklamaya çalışalım.

3. 6. 1. Tövbe

Tövbe, dini bir tabirdir. Günahları terk etmek demektir. İşlenen günahattan pişman olup günahı terk etmektir. Tövbe özrü beyan etmenin en açık şeklidir. Tövbe etmenin bir zamanı yoktur. Her zaman günahattan vazgeçilip özür beyan edilebilir yeter ki kıyamet kopmaya başlamış olmasın. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Her kim güneş batıdan doğmazdan evvel (kıyamet kopmadan)tövbe ederse Allah tövbesini kabul eder.”⁴¹³

⁴¹⁰ İbn Mâce, Zühd 29.

⁴¹¹ Muvatta, Cihad 26.

⁴¹² Buhârî, Enbiya 7.

⁴¹³ Müslim, Zikr 43.

Can bedenden çıkmadıkça tövbe edilebilir. Yeter ki bu fırsat kaçırılmış olmasın. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Kul son nefesini vermedikçe Allah Teâlâ, kulunun tövbesini kabul eder.”⁴¹⁴ Ama can boğaza geldiyse, Hz. Peygamber (s.a.s.) bu tür bir tövbenin kabul olamayacağına dair: “Allah, kulunun tövbesini boğazı hırlamadıkça (can boğaza gelmediği sürece) kabul eder.”⁴¹⁵ Allah Resûl’u (a.s.) Allah (c.c.), kulun tövbe etmesini beklediğini şöyle haber vermiş ki: “Aziz ve Celil olan Allah, gündüz günah işleyenlerin tövbesini kabul etmek için geceleyin elini açar. Gece günah işleyenlerin tövbesini kabul etmek için de gündüz elini açar, bu hal, güneş batıdan doğuncaya kadar devam edecektir.”⁴¹⁶ Yani Allah Kur’ân’da, rahmetiyle kulunu affetmesi için bekliyor adeta kulunu affetmek için yollar gösteriyor.

Allah Teâlâ’nın Hz. Peygamber (s.a.s.)’i gûnahtan koruduğunu biliyoruz. Ama tertemiz (gûnahtan korunmuş) olmasına rağmen her gün birçok kere tövbe ettiğini sahabeler aktarmış. Bunun nedeni Allah Resûl’u ümmetine tövbenin ne kadar mühim olduğunu göstermek istemiş. Hiçbir kimse Allah layık ve eksiksiz ibadet edemeyeceğini, tövbeye istiğfarla bildirmiş. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Ben de Allah Teâlâ’ya günde yüz kere tövbe ederim.”⁴¹⁷ İnsan şöyle düşünecek Hz. Peygamber günahsız olduğu halde her gün ve bu kadar çok tövbe ediyorsa, bende binlerce defa tövbe ve istiğfar etmeye çalışmalıyım.

Tövbenin, tam bir tövbe olması, için işlenen kötü ameli terk edip iyi ve güzel olana yönelmekle olur. “Her kim tövbe eder ve akabinde güzel amel yaparsa muhakkak ki, o tövbe Allah’tan makbul olarak döner.”⁴¹⁸ İnsan gûnahtan uzak olamayacağı için, tövbeyi ertelemeden çabukça ve bolca tövbeye istiğfarda bulunmalıdır. “Cennet nimetlerinin en güzel olanları, amel defterinde çokça tövbe istiğfar bulunan kimseler içindir.”⁴¹⁹ Başka bir hadiste ben günde yetmiş kere tövbeye istiğfar ederim, der⁴²⁰ Bu açıdan Günahlarından tövbe eden o günahı işlemeyen kimse gibi olur. Günaha devam edip aynı anda da af ve mağfiret dileyen kimse de rabbi ile alay eden kimsenin

⁴¹⁴ Tirmizi, Davaat 103; İbn Mâce, Zühd 30.

⁴¹⁵ Tirmizi, Deavât, 98; İbn Mâce, Zühd 30; Muvatta, Hudûd, 2; Ahmed B. Hanbel, II, .132.153.

⁴¹⁶ Müslim, Tevbe 32.

⁴¹⁷ Müslim, Zikir 42.

⁴¹⁸ Furkan, 25/71.

⁴¹⁹ İbn Mâce, Edeb 57.

⁴²⁰ Buhârî, Deavât 3.

durumuna düşer.⁴²¹ Allah'ın rahmeti çoktur, tövbeden uzak durmamalıyız. Günahlardan arınmak için tövbeden, helalleşmeden, ibadetten ve itaaten başka keffaret yoktur.

Tövbe zamanında yapılmalıdır. Yeis halindeki tövbeler ise makbul değildir. Günaha devam edip ancak can boğaza geldiğinde yapılan tövbenin makbul olmayacağını Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: “Allah katında tövbe ancak cehalet sebebiyle kötülük işleyip sonra yakından tövbe edenler içindir. İşte onlar var ya Allah onların tövbelerini kabul eder. Şüphesiz Allah Alîm ve Hâkim olandır. Kötülükleri işleyedurup onlardan birine, ölüm geldiğinde: “Muhakkak ki ben şimdi tövbe ettim.” diyenlerle kâfir olarak ölenlerinki tövbe değildir. İşte onlar var ya onlar için çok acıklı bir azap hazırladık.”⁴²² Bundan dolayı da günahkâr hemen tövbe etmeli, günahlarını alışkanlık haline getirmemelidir. Çünkü can boğaza gelince, ölüm sekeratında artık tövbe makbul değildir. Ancak Allah'ın dilemesine kalan bir şeydir. Ölüm sekeratından önce istiğfar ve tövbe ederek dönmek makbuldür. Yüce Allah ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur: “Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”⁴²³

Tövbe nasuh (tövbe edilen günaha bir daha dönmek) şeklinde olmalıdır: sahabeden Muaz tarafından nasuh tövbe nedir? Diye sorulmuş, Hz. Peygamber (s.a.s.): “Kulun, yaptığı günahtan dolayı pişmanlı, duyması, Allah'tan bağışlanma dilemesi, şunun gibidir: Nasıl ki sağılan sütün memeye dönmesi mümkün olmadığı gibi o günaha tövbe edenin de cehenneme girmesi öyle imkânsızdır.”⁴²⁴ “Resûl'ullah (a.s.)'e Cüheyneli, zinadan hamile kalmış bir kadın geldi ve: Ey Allah Resûl'u! Ben bir had cürmü işledim, cezasını bana tatbik et, dedi. Resûl'ullah (a.s.) da kadının velisini çağırıp: Buna iyi muamelede bulunun. Çocuğu doğurunca kadını bana getirin! Buyurdu. Velisi öyle yaptı. (Doğumdan sonra gelince) Resûl'ullah kadının elbisesini üzerine bağlamalarını emretti. Sonra taşlamalarını söyledi ve taşlandı. Üzerine cenaze namazı kıldırdı. (Bunu gören) Hz. Ömer: Bu zâniye kadına namaz mı kıldırıyorsun?’ dedi. Hz. Peygamber (s.a.s.): Bu öyle bir tövbe yaptı ki onun tövbesi Medine ahalisinden yetmiş kişiye taksim edilseydi onların hepsini rahmete bandırırdı. Sen Allah için canını

⁴²¹ İbn Mâce, Zühd 30.

⁴²² Nisa, 4/17-18.

⁴²³ Zümer, 39/53.

⁴²⁴ Tirmizi, Zühd 8; Fezailu'l- Cihad, 8; Nesâi, Vesâyâ 88; Ahmed B. Hanbel, II, 505.

vermekten daha efdâl bir amel biliyor musun?’ diye cevap verdi.”⁴²⁵ Bir tövbenin nasıl en mükemmel olacağına dair bir nasuh tövbe örneğidir.

İnsanlar hata ve kusurdan beri değildirlir. Ancak her yerde ve zamanda tövbe edebilen kişi şunu iyi bilmelidir ki hatalı insanların en hayırlısı tövbe edendir. Bütün insanlar hatalıdır; hatalı insanların Allah katında en makbul (hayırlı) olanları tövbe edenleridir.⁴²⁶ Yine Resûl’ullah, başka bir hadis-i şerifte Allah Teâlâ’nın kulunun tövbesinden dolayı çok hoşnut olduğunu bildirmiş. Hatta Allah Resûl’u (s.a.s.) Allah’ın hoşnutluğunu şöyle ifade etmiş: “Allah’ım, sen benim kulumsun, ben de senin rabbinim dediğindeki sevincinden daha çoktur.”⁴²⁷ Başka bir hadis-i şerifte de Allah Teâlânın kullarına olan merhametini şöyle anlatır. Hz. Ömer derki: “Havazin Kabilesi’nden Peygamber (s.a.s.)’in huzuruna bazı esirler getirilmiş. Orda emzikli bir kadın da bulunuyordu. Çocuğunu kaybetmişti. Birikmiş sütünü başka çocuklara veriyordu ki esirler arasında çocuğunu bulup şefkatle emzirmeye başladı. Bu manzarayı gören Hz. Peygamber: Bu kadın ciğer paresini (çocuğunu) ateşe atar mı hiç? buyurdu. Orda olanlar hayır dediler. Hz. Peygamber: İşte Allah Teâlâ kullarına, bu kadının çocuğuna şefkatinden daha merhametlidir.”⁴²⁸ buyurarak Rahman olan Allah’ın kullarına olan şefkatini ifade etmiştir.

Kul günahlardan sakınırsa Allah Teâlâ onun istemeden yaptığı günahları bağışlayacak. “Eğer size yasaklanan (günahların büyüklerinden kaçınırsanız) sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi güzel bir yere koyarız.”⁴²⁹ buyurmuştur. Çünkü Allah’a şirk koşmak dışındaki günahları Allah dilerse bağışlar.

Günahkâr tövbe etmelidir. Allah’tan af dilemelidir, ancak eğer bu günah kul hakkına taalluk ediyorsa o şahıstan da helallik istemelidir. Kul hakkı o derece önemsenmiştir ki: Ümmetim içinde asıl müflis, kıyamet gününde namaz, oruç ve zekâtlarıyla) beraber gelir. Ama dünyada iken şuna sövmüş, buna iftira atmış, ötekinin malını yemiş, berikinin kanını dökmüş, diğerini de dövmüştür. (İhlal ettiği bu hakların

⁴²⁵ Müslim, Hudûd 24; Tirmizi, Hudûd 9; Ebu Davud, Hudûd 25; Nesâi, Cenaiz 64.

⁴²⁶ Tirmizi, Kıyamet 50; İbn Mâce, Zühd 30.

⁴²⁷ Müslim, Tevbe 1.

⁴²⁸ Buhârî, Edeb 18; Müslim, Tevbe 5.

⁴²⁹ Nisa, 4/31.

karşılığı olarak) onun iyiliklerinden alınıp hak sahiplerine verilir. Şayet hesabı görülmeden iyilikleri biterse, onların günahlarından alınarak bunun üzerine yüklenir; sonra da cehenneme atılır.⁴³⁰ Tövbe edildiğinde Allah günahları bağışlar ancak kul hakkına tealuk edilen haklarda hak sahibine hakkını alan sevapları verilir bu da yoksa günahları hakkını alanın boynuna verilir.

3. 6. 2. İstiğfâr

İstiğfâr, işlenen günahlara dille Allah'tan bağışlanma dilemektir. Kul bir taraftan bedenen gûnahtan uzak dururken, diğerk taraftan da bağışlanma diler. Kul günahlardan tövbe ederken sıkıntıya girdiğinde hangi kapıyı çalacağını bilendir. Ayette Allah Teâlâ Hz. Nuh'un kavmine seslenişini şöyle haber verir: "Onlara dedim ki: Rabbinizden bağışlanma dileyin, çünkü o çok bağışlayıcıdır. Gökten size bol yağmurlar yağdırır. Mallarınızı ve çocuklarınızı çoğaltır, sizin için bahçeler yaratır, nehirler yaratır."⁴³¹ Bu ayette İstiğfârın ne kadar önemli olduğu ifade edilmiştir.

Kul bağışlanma dilerken diğerk taraftan da işlemiş olduğu günahı, bir daha işlemeyeceğine dair Allah'a söz verir. Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de bağışlanma istemeyi tavsiye eder. "Günahların için, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar için bağışlanma dile!"⁴³² Bu ayet tövbeye istiğfârı teşvik ediyor. Resûl'ullah (s.a.s.), istiğfârın en üstününü tarif etmiş ve kulun şöyle demesidir, buyurmuş: "Allah'ım! Rabbim sensin. Senden başka ilah yoktur. Beni sen yarattın. Ben senin kulunum. Ezelden sana verdiğim sözün üzerinde sabit bir şekilde durmaktayım. İşlediğim günahların kötülüğünden senin affına sığınırım. Bana verdiğin nimetleri hatırlar ve itiraf ederim. Günahlarımı da dile getirip itiraf ederim. Benim günahlarımı bağışla, şu muhakkak ki senden başka günahları bağışlayacak, affedecek kimse yoktur. Peygamber (s.a.s.) sözlerine devamla kim bu duanın sevap ve faziletine inanarak tüm kalbiyle içtenlikle okursa, sabah okuduğunda akşam girmeden ölürse, akşam okuyup da gündüz olmadan ölürse cennet ehlinden olur."⁴³³

⁴³⁰ Müslim, Birr 59.

⁴³¹ Nuh, 10-12.

⁴³² Muhammed, 47 /19.

⁴³³ Buhârî, Deavât 1.

Günahların bağışlanmasını istemek (istiğfar), en büyük kurtuluş kapısıdır. “Kim ki istiğfara devam bağışlanma dilerse, Yüce Allah ona, her türlü sıkıntıdan kurtuluş ve her türlü darlıktan bir çıkış yolu gösterip ummadığı yerden onu rızıklandırır.”⁴³⁴

İnsanın en büyük düşmanı olan iblis onu yoldan çıkarmak için sürekli çabalar. İnsansa günaha düşmemeye gayret eder. Şayet düşerse de tövbeye istiğfara hemen sarılır. “İblis, yemin olsun ki ruhları bedenlerinde olduğu sürece, senin kullarına vesvese vermeye devam edeceğim, deyince Allah da şöyle cevap vermiştir: İzzetim ve Celâlim hakkı için, yemin olsun ki, onlar bağışlanmayı istedikleri müddetçe ben de onları bağışlamaya devam edeceğim”⁴³⁵ Resûl’ullah (s.a.s.) de pak ruhunu hakka teslim etmeden önce sık sık istiğfar ederdi.⁴³⁶ Aynı şekilde ümmetinden istiğfar etmelerini isteyerek günahları ne kadar çok olursa olsun ümit var olmalarını ve Allah’ın rahmetini beklemelerini istemiştir. Demek ki günahın çokluğu, kişinin bağışlanmasına engel değildir. Yeter ki kul tövbesinde samimi olsun.

İstiğfarın faydalarını şöyle sıralayabiliriz. Günahları siler, rızkı bollatırır, malları bereketlendirir, kişinin helakını önler. Bunu için de kirlenen gönüllerin temizlenmesi için çokça istiğfar edilmelidir. İstiğfar özellikle günümüzdeki sıkıntı, stres ve bunalmalardan kurtulma reçetesini sunar. Gönülün huzur ve sükûnet bulması için kişi yeter ki ümidini hep koruyarak ve kendini affetmeyi bekleyen rabbi olduğunu bilsin, İnşallah günahlarından kurtulur. “Şüphesiz ki Allah (c.c.) , gündüzün günah işleyenin tövbesini kabul etmek için, geceleyin (rahmet) elini açar. Geceleyin günah işleyenin tövbesini kabul etmek için de, gündüzün (rahmet) elini açar. (Bu) ta güneş battığı yerden doğuncaya kadar (devam eder).”⁴³⁷ Allah Teâlâ kullarını bağışlamak için rahmetiyle bekliyor yeter ki kul kapısına gelsin adeta bağışlamak için bahane arıyor. Başka bir hadis-i şerifte, Resûl’ullah (s.a.s.) Kişi Allah’tan bağışlanma diler ve tövbe ederim diye Allah’a için yalvarırsa bağışlanacağını⁴³⁸ müjdesini vermiş.

⁴³⁴ Ebu Davud, Vitr 26; İbn Mâce, Edeb 57.

⁴³⁵ Ahmed B. Hanbel, III, 29, 41, 76.

⁴³⁶ Buhârî, Ezan 123, 139; Müslim, Salât 218-220.

⁴³⁷ Müslim, Tevbe 31; Ahmet b. Hanbel, IV/395,404.

⁴³⁸ Ebu Davud, Vitr 26; Tirmizi, Deavât 118; Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 511.

Günahtan korunmuş olan Hz. Muhammed (s.a.s.) de tövbe istiğfarın nasıl olması gerektiğini şöyle ifade etmişler: “Allah’a yemin ederim ki ben günde yetmiş defadan fazla tövbeye istiğfar ederim.”⁴³⁹ buyuruyor.

3. 6. 3. Salih Ameller

Salih amel: “Amel, iradeye dayalı iş, davranış ve eylem”⁴⁴⁰ “Niyete ve iradeye bağlı olarak yapılan bilinçli fiil ve hayırlı iş demektir.”⁴⁴¹ “Yapıldığı zaman sevap kazanılan, Allah ve Peygamber’in emir ve yasaklarına uygun her amel salih ameldir. Bir amelin salih amel olabilmesi için salih ameli yapan kişinin Müslüman olması lazımdır. Salih ameli iman gereği olarak yapması, Kur’ân’a ve Sünnete uygun olması, Tam bir ihlâs ve iyi bir niyetle yapılması gerekir.”⁴⁴²

Hz. Peygamber (a.s.), İslam’a davet ederken kısa bir zamanda başarı elde etmesinin nedeni, bizzat kendisinin samimiyetle, ihlâsla dine bağlı olmasıydı. Bundan dolayı da İslam hızlı bir şekilde yayıldı. Hz. Peygamber (s.a.s.) İman ile salih amelin irtibatlarını şöyle ifade etmiş: “İman yetmiş küsur şube’dir. En yükseği, Allah’tan başka ilah yoktur demek; en aşağısı ise yoldan, eziyet veren şeyleri gidermektir. Utanmak da imanın bir şubedir.”⁴⁴³ İnsan, yer zaman ve zemini fırsat bulup bu fırsatı ganimet bilmelidir. Bulduğu her bir ortamda İmanın gereği olan güzel ahlakı hemen göstermelidir. Yapılan iş çok küçük bir şey olsa da eğer salih amelse bu Allah katında çok değerlidir.

Hz. Peygamber (s.a.s.) kalıcı olan yalnızca salih amellerin olduğunu ve kişiyle dünyanın öbür tarafına sadece salih amellerin geçeceğini şöyle ifade etmiş: “Biri öldüğünde kendisini kabre kadar üç şey takip eder; kabirden ikisi geri döner biri onunla beraber kalır. Bunlardan ailesi (ehli) ve malı geri döner. Ama ameli onunla kabre girer devamlı onunla beraber kalır.”⁴⁴⁴ Başka bir rivayette de: “İnanan kişiye, dünyada iken

⁴³⁹ Buhârî, Deavât 2.

⁴⁴⁰ Razi, Fahrüddin, *Mefatihü'l Gayb*, XIV, 34.

⁴⁴¹ Karagöz, İsmail, Salih ve Muslih İnsanların Özellikleri, *Diyanet İlmî Dergi*, s. 60.

⁴⁴² Karagöz, İsmail, *Kur’ana göre İnsana verilen Görev ve Değer*, s. 28.

⁴⁴³ Müslim, İman 12.

⁴⁴⁴ Buhârî, Rikâk 42.

yaptığı salih amellerin mükâfatı devam eder. Bunlar; faydalı bir ilim, geride bıraktığı salih bir evlat ve sadaka-i cariyelerdir.”⁴⁴⁵

Salih amel, sadece rızayı Barî gözetilerek yapılan ibadetlerdir. Salih amelin hem dünyada hem de ahirette faydası olacağını Hz Peygamber haber vermiştir. Hz. Peygamber’den rivayet edilen uzunca bir hadiste: “Üç kişi yağmurdan korunmak için bir mağaraya girerler ve mağaranın ağzına bir taş yuvarlanıp mağaranın kapısı kapanır. Duadan başka çareleri yoktur. Onlardan birisi anne babasına hürmette en ufak bir kusurda bulunmadığını, diğeri çalıştırdığı işçinin hakkına son derece riayet ettiğini ve kendi uhdesinde kalmış olan işçinin hakkını yine onun namına çalıştırıp büyük bir meblağ olarak yıllar sonra ona verdiğini, öbürü ise her türlü imkân ve uygun bir ortam mevcut olduğu hâlde zina etmediğini, bütün bunları da sadece Allah rızası için yaptıklarını söyleyerek o sıkıntının giderilmesini dilerler. Sonunda Allah’ın izniyle tas yuvarlanır gider ve onlar da kurtulurlar.”⁴⁴⁶ Bu hadiste, yapılan salih amellerin karşılığının hem bu dünyada hem de ahirette görüleceği haber verilmiştir. Salih ameller sahiplerini günahlardan koruyup sahibine mükâfatlar kazandırır.

3. 6. 4. Sabır

Sabır; acıya, sıkıntıya katlanmak, zorluklara dayanmak demektir. Kişinin hayatta karşılaştığı tüm sıkıntı ve güçlüklerle sabretmesidir. Zorluklara, sıkıntılara, müsibetlere sabredip sonucunu Allah’tan beklemektir. Dünya hayatında herkes kesinlikle sabır sınavından geçecektir. Sabredip günaha direnenlere Allah yardım edeceğini ayet-i kerimede: “Sabredin! Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.”⁴⁴⁷ bildirmiştir. Ayrıca sabretmenin mükâfatına da işaret edilmiş. Olaylara, felaket ve musibetlere dayanmak anlamına gelen sabır, şu şekillere ayrılabilir:

- 1- Kişinin yapmakla mükellef olduğu işlerin devamına sabretmesi,
- 2- Kişinin haramlara düşmemek için sabretmesi, şeklinde tanımlanabilir.

⁴⁴⁵ İbn Mâce, Mukaddime, 20, I.

⁴⁴⁶ Buhârî, Edeb 5; Müslim, Zikir 100.

⁴⁴⁷ Enfal, 8/46.

Hız. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur. Allah (c.c.) buyuruyor ki: Mü'min kulumun sevdiklerinden birinin ruhunu alınca üzölür, ama mükâfatını Allah'tan bekleyip sabrederse ona cennet vardır.⁴⁴⁸ Resül'ullah (s.a.s.): "Sevabın çokluğu, belânın büyüklüğüne göredir. Allah (c.c.) bir topluluğu sevdiği zaman, onları muhtelif musibetlerle imtihan eder. Kim bu musibetleri sabırla karşılasa Allah Teâlâ ondan hoşnut olur. Ve kim musibetleri sabır ve tevekkülle karşılamaz isyan ederse o da Allah(c.c.)'ın gazabına müstahak olur."⁴⁴⁹ Sabır çeşitli şekillerde olur: Hastalık ve musibetlere sabretmektir.

Hız. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Mü'mine verilen ağrı, sıkıntı, hastalık, üzüntü ve hatta çok ufak bir sıkıntı bile olsa, Allah bununla onun günahlarından bir kısmını bağışlar,⁴⁵⁰ buyurur. Başka bir hadis-i şerifte Mus'ab ibni Sa'd der ki: Hız Peygamber (s.a.s.)'e sordum belanın en büyüğünü kimler çekmiş? O da; belanın en büyüğüne peygamberler, ardından bunlara yakın olanlar ve kişi dini samimiyeti oranında belası da şiddetli olacağını haber vermiş.⁴⁵¹ Hız. Peygamber (a.s.); "Mü'mini rahatsız eden her şey musibettir" demiştir. Sabretmenin karşılığı ancak cennettir.

Bela müsibet ve sıkıntılar boşuna değildir. Allah Teâlâ musibeti, kullarının mükâfatını artırmak amacıyla verir. Yeter ki kişi sabredebilsin. "Ebu Sinân anlatıyor: Oğlum Sinan'ı defnettiğimde kabrin kenarında Ebu Talha el-Havlânî oturuyordu. Defin işinden çıkınca bana: "Sana müjde vermeyeyim mi?" dedi. Ben: Tabiî, söyle dedim. Ebu Musa el-Eş'arî (r.a.) bana anlattı diye söze başlayıp Resül'ullahın şu sözlerini nakletti: Bir kulum çocuğu ölürse, Allah meleklerle şöyle söyler: Sana müjde vermeyeyim mi? dedi. Ben: Kulumun çocuğunu kabz ettiniz mi? Evet derler. Yani kalbinin meyvesini elinden mi aldınız? Melekler yine: Evet derler. Allah tekrar sorar: Kulum (bu esnada) ne dedi? Sana hamd etti ve istircâda bulundu derler. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hazretleri şöyle emreder: Öyleyse, kulum için cennette bir köşk inşa edin ve bunu Beytu'l-hamd (hamd evi) diye isimlendirin."⁴⁵²

⁴⁴⁸ Buhârî, Rikâk 6.

⁴⁴⁹ Tirmizi, Zühd 57; İbn Mâce, Fiten 23.

⁴⁵⁰ Buhârî, Merda 1; Müslim, Birr 52; Tirmizi, Cenaiz 1.

⁴⁵¹ Tirmizi, Zühd 57.

⁴⁵² Tirmizi, Cenaiz 36.

Sabrınız denenmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız? Allah sabredenleri sever nice peygamberler Allah yolunda başlarına gelenlerden yılgınlık göstermediler, herhangi bir zaaf göstermediler. Allah sabredenleri sever.⁴⁵³

Asıl sabır, musibetin geldiği andaki sabırdır. Bunu açık ve net bir şekilde anlatan Hz. Peygamber (a.s.): Resûl'ullah (a.s.), çocuğu ölen, bundan dolayı feryat eden bir kadına rastladı, ona: “Allah'tan kork sabret, dedi. Kadın benim başıma gelenleri sen bilemezsin (sana ne), dedi. Resûl'ullah (a.s.) oradan uzaklaşınca, o kadına bu gelen Resûl'ullah idi, dendi. Kadın söylediklerinden dolayı üzüldü ve gidip, o sözleri sizi tanımadan sarf ettim, dedi. Allah Resûl'u (s.a.s.): “Sabır; müsibet başa geldiğinde verilen ilk tepkidir.”⁴⁵⁴ buyurdu. Demek ki sabır musibet başa geldiğinde verilen ilk tepkidir. Allah Teâlâ kullarına karşı çok merhametlidir. Yeter ki kul bunu bilip tövbe etsin.

3. 6. 5. Dua

Dua, yardıma çağırma, yalvarma, gibi anlamlardadır. Dua içten gelen bir olgudur. Her İnsan bir şekilde dua eder. İnsanlar güçlerinin yetmediği durumlarda ya da herhangi bir sıkıntıda umutsuz kalmayıp dua ederler. Kur'ân-ı Kerim'de: “İnsana bir darlık dokunduğu zaman, yatarken otururken veya ayakta iken bize yalvarır. Biz onun darlığını giderdiğimizde sanki başına gelen darlık sebebiyle bize hiç yalvarmamış gibi geçip gider.”⁴⁵⁵ Bela ve sıkıntılar kaldırıldıktan sonra da duadan önce tutum ve davranışlar devam etmelidir. Salih bir kişiye yakışan, sıkıntıda olsun ve olmasın her durumda Allah'ı anmak ve ona dua etmektir. Ancak inancı zayıflamış biri sıkıntı anında dua eder, bu sıkıntı kaldırıldıktan sonra yine gaflete dalar.

Dua, insanda fitrîdir, herkes dua eder. Ayet ve hadislerde dua teşvik edilmiştir: “Kullarım benden sana sorarlarsa; şüphesiz ben yakınım. Bana dua edenin, dua ettiği zaman, duasına karşılık veririm.”⁴⁵⁶ Hz. Peygamber (s.a.s.); dua'nın çok şerefli bir şey

⁴⁵³ Al-i İmran, 3/146.

⁴⁵⁴ Buhârî, Cenaiz 43, 7, 32, Ahkâm 11; Müslim, Cenaiz 14; Ebu Davud, Cenaiz 27; Tirmizi, Cenaiz 13; Nesâî, Cenaiz 22.

⁴⁵⁵ Yunus, 13/12.

⁴⁵⁶ Bakara, 2/186.

olduğunu⁴⁵⁷, duanın ibadet olduğunu⁴⁵⁸, sadece Allah'a yapılacağını, aracıya gerek olmadığını bildirmiş. Kur'ân-ı Kerim'de: "Yalnız sana kulluk ederiz ve yalnız senden yardım dileriz."⁴⁵⁹ Bu ayette duanın sadece Allah'a yapılması ve sürekli dua halinde olmamız istenmiştir.

Dille söylenmesi çok kolay olduğu halde mükâfat açısından çok ağır olan sözler olduğunu, Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle ifade etmiş: Hafif ama sevapta ağır olan sözler için "Elhamdülillah mizanı doldurur; sübhanallah velhamdülillah arz ve sema arasını doldurur; namaz nurdur; sadaka burhandır; sabır ziyadır; Kur'ân ise lehine veya aleyhine bir hüccettir. Herkes sabahleyin kalkar, nefsinı satar; kimisi kurtarır, kimisi de helak eder."⁴⁶⁰ Duada dilde çok hafif olduğu halde, günahı affettirecek kadar da ağırdır.

İnsan, gücünün yetmediği durumlarda da dua eder. Kişi Allah'ın kendisine çok merhametli ve yakın olduğunu bilip, bu şuurla yaşamalıdır. Hz. Peygamber (s.a.s.) de şöyle dua ederdi: "Allah'ım dolu ve kar suyuyla günahlarımı yıka. Beyaz elbiseyi kirden arındırdığın gibi kalbimi günahlardan temizle."⁴⁶¹ Dua kişiyi günahlardan suyun elbiseyi kirden temizlediği gibi temizler.

Kur'ân-ı Kerim'de peygamberlerin de şöyle dua ettiklerini bildirmiş: Hz. Âdem (a.s.); "Ey Rabbimiz, kendimize zulmettik, bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen elbette hüsrana uğrayanlardan oluruz."⁴⁶² dediler. Hz. Yunus: "Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni tenzih ederim. Ben zalimlerden oldum." şeklinde dua etmişler.

Hadis-i şeriflerde duanın günahları affettireceği şöyle anlatılmış. Duanın karşılıksız kalmayacağı, duanın ya kabul ya âhirete bırakma yahut da edilen dua oranında günahın affedileceği bildirilmiştir. Resûl'ullah (s.a.s.): "Allah Teâlâ: Ey âdemoğlu! Sen bana dua ettiğin ve benden affını umduğun sürece, işlediğin günahlar ne kadar çok olursa olsun onların büyüklüğüne bakmadan seni bağışlarım. Ey âdemoğlu! Günahların gökleri dolduracak kadar olsa, sen benden bağışlanmanı dilerisen,

⁴⁵⁷ Tirmizi, Deavât 1; İbn Mâce, Dua 1.

⁴⁵⁸ Tirmizi, Tefsirü sure 16.

⁴⁵⁹ Fatıha, 1/ 4.

⁴⁶⁰ Müslim, Tahârât 1; Tirmizi, Da'avat 91; Nesâi, Zekât 1.

⁴⁶¹ Nesâi, Sular 6.

⁴⁶² Araf, 7/23.

günahlarını affederim. Ey âdemoğlu! Sen yeryüzünü dolduracak kadar günahla huzuruma gelsen fakat bana hiçbir şeyi ortak tutmamış, şirke bulaşmamış olsan ben de seni yeryüzü dolusu mağfiretle karşılarım.’ buyurmuştur.”⁴⁶³

Müslüman, Müslüman kardeşi için dua etmelidir. Bu gereklilik ayet-i kerimelerde ve hadis-i şeriflerde şöyle anlatılmış: “Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman eden kardeşlerimizi bağışla, kalbimizde iman edenlere karşı bir kin bırakma!”⁴⁶⁴ “Ey Rabbim! Beni, anamı, babamı ve müminleri Hesap görülecek günde bağışla!”⁴⁶⁵ Hz. Peygamber (s.a.s.): “Bir Mümin, yanında olamayan inanan din kardeşine dua ederse, melek de ona aynı şeylerin verilmesi için Allah’a dua eder.”⁴⁶⁶

Duanın nasıl yapılacağını Kur’ân-ı Kerim ve hadislerde anlatılmış. Allah Teâlâ yakın olduğunu, dua edenin duasına icabet edeceğini,⁴⁶⁷ bildirmiş. Hz. Peygamber (s.a.s.) de: “Allah’ın bize şah damarımızdan yakın olduğunu, bunun için de dua edilirken sesin çok aşırı yükseltilmemesini, kişi ile Allah arasında aracı olmadığını bildirmiştir.”⁴⁶⁸ Başka bir hadiste ise: “Rabbimize gönülden ve gizlice yalvarın. Doğrusu o, aşırı gidenleri sevmez.”⁴⁶⁹ İnanlar bağırp çağırmadan içten samimiyetle dua etmelidir. Hadis-i şerifte: “Biliniz ki, Allah Teâlâ, kendisinden gafil bir kalbin duasını kabul etmez.”⁴⁷⁰ Dua eden kişi gönülden, samimi ve içten dua etmelidir. Kişi bu şekilde dua ettikten sonra, ettiği duaya uygun da yaşamını sürdürmelidir. Netice itibariyle dua da günahları affettirir.

Nasıl dua edileceğini Hz. Peygamber (s.a.s.) bizzat göstermiş. Aişe (r.a.); “Peygamber (s.a.s.) şu duayı söylerdi: ’Ya Allah, tembellikten, bunaklık derecesinde ihtiyarlıktan, gınahtan, korkaklıktan, kabir sualinden ve kabir azabından, ateş fitnesinden ve ateş azabından, zenginlik gururunun şerrinden sana sığınırım. Fakirlik fitnesinden de sana sığınırım. Mesih Deccal’ın fitnesinden de sana sığınırım. Ya Allah! (Günahlarımın kirini) benden kar ve buz suyu ile yıka, kalbimi de günahlardan beyaz

⁴⁶³ Tirmizi, Deavât 98.

⁴⁶⁴ Haşr, 59/10.

⁴⁶⁵ İbrahim, 14/41.

⁴⁶⁶ Müslim, Zikir 86. Ayrıca bkz. Ebu Davud, Vitr 29.

⁴⁶⁷ Bakara, 2/186.

⁴⁶⁸ Buhârî, Cihad 131; Deavât 51; Tevhîd 9; Ebu Davud, Vitr 26; İbn Hanbel, IV, 394, 402.

⁴⁶⁹ Araf, 7/55.

⁴⁷⁰ Tirmizi, Deavât 64.

elbiseyi kirden temizlediğin gibi pakla! Benimle günahlarımın arasını da doğu ile batı arasını uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır!⁴⁷¹ Dünya ve ahiret azabından kurtulmak için dua edilmelidir: “Azaptan korunmak için sık sık dua etmelerini müminlere tavsiye eder.”⁴⁷² Azaptan kurtuluşun reçetesini ise tövbeye dua şartına bağlar. Hadislerde belirtilen dünya azabı âhiret azabına nispetle daha hafif olarak nitelenmiştir.⁴⁷³

3. 7. BAŞIMIZA GELENLERLE YAPTIKLARIMIZ ARASINDAKİ İLİŞKİ

İnsana iyi ve kötüyü yapma kabiliyetini verip, imtihanda olması hasebiyle iyiliğe ya da kötülüğe zorlamadan hür bırakan Allah, insanın yaptıklarından dolayı ya mükâfat ya da ceza ile karşılaşacağını bildirmiştir. Amellerin karşılığının tam olarak verileceği yer cennet ve cehennemdir. Ancak ibret alınması için zaman zaman bu karşılık zaman zaman dünyada da verilmektedir.

Dünyada çektiğimiz boşuna değildir. Her iyilik ve kötülüğün cezası vardır. Hastalıklarımız, sıkıntılarımız bize sevap kazandırır. Hz. Peygamber (s.a.s.) bu konuda: “Mümin bir kişinin bedenine bir diken batsa veya başına daha büyük bir musibet gelse Allah o yüzden o kulun bir hatasını siler ve derecesini de yükseltir.”⁴⁷⁴ Aynı şekilde çekilen sıkıntılar günahların affına vesile olacak. Allah Resûl’üne de sıkıntılar isabet etmiş. Resûl’ullah (s.a.s.): “Müslüman’ın başına gelen yorgunluk, hastalık, üzüntü, sıkıntı ve hatta ayağına batan diken dahi kendisine isabet eden olumsuz her bir şey, onun hatalarını (günahlarını) bağışlamaya vesile olur.”⁴⁷⁵ Benzer bir hadiste insanın başına gelen sıkıntılar, musibetler, belalar ve felaketlerin hiçbirisi boşuna değildir. Bunlar günahların affına vesile olurlar. Abdullah b. Mes’ûd (r.a.) “Allah, ayağına batan

⁴⁷¹ Buhârî, Deavât 39.

⁴⁷² Müslim, Mesacid 128, 132.

⁴⁷³ Ahmed B. Hanbel, IV., 410.

⁴⁷⁴ Müslim, Bir Sıla 14; Buhârî, Merda 1.

⁴⁷⁵ Buhârî, Merda1, 3; Müslim, Birr 49.

bir diken veya başına gelen daha büyük bir sıkıntıdan dolayı Müslüman'ın günahlarını bağışlar. Müslüman'ın günahları ağaç yaprakları gibi dökülür.⁴⁷⁶ buyurdu.

Yüce yaratan inanın yaptıklarına karşılık verirken rahmetinin büyüklüğüne dikkatlerimizi çekmiş. Her iyilik, karşılığını mutlaka bulacaktır. “Resûl’ullah (a.s.) buyurdular ki: ’Allah Teâlâ; Kim bir hayır işlerse ona sevabının on katını veririm veya arttırırım da. Kim bir günah işlerse bunun cezası misli kadardır veya affederim. Kim bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir zira’ yaklaşırım. Kim bana bir zira’ yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Kim bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak giderim. Kim bana hiçbir şeyi şirk koşmaksızın, arz dolusu hata ile kavuşursa ben de onu bir o kadar mağfiretle karşılarım.’”⁴⁷⁷ buyurmuştur.

Ahirette karşılaşacağımız şeyler dünyadayken yaptıklarımıza bağlıdır. Hz. Ali (r.a.) bunu şöyle anlatıyor: “Biz bir cenaze vesilesiyle Bakiu’l Gark ad’da idik. Derken yanımıza Resûl’ullah (a.s.) çıkageldi ve oturdu. Biz de etrafında oturduk. Elinde bir çubuk vardı. Çubuğuyla yere bir şeyler çizmeye başladı. Sonra: ’Sizden kimse yok ki, şu anda cennet veya cehennemdeki yeri yazılmamış olsun!’ buyurdular. Cemaat: ’Ey Allah Resûl’u dedi. ’Öyleyse hakkımızda yazılmasına itimat edip ona dayanmayalım mı?’ ’Çalışın.’ buyurdular. Herkes kendisi için yaratılmış olana erecektir. Cennetlik olanlar, saadete götüren amele muvaffak olacaktır. Şekavet ehli olanlar da şekavete götüren amelde muvaffak olacaktır! Sonra şu ayeti tilavet buyurdular: ’Kim bağışta bulunur, günden kaçınır ve dinin en güzelini tasdik ederse, biz de ona hayır ve kolaylık yolunu kolaylaştırırız.’”⁴⁷⁸

Hz. Peygamber (s.a.v.) dünyadayken yapılanlarla ahirette başımıza gelenler arasında bir ilişki olduğunu ifade etmiş. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Müflis kimdir, biliyor musunuz?” diye sordu. Ashab: Ey Allah Resûl’u! Bize göre, iflas eden; parası ve malı olmayan kimsedir dedik. Hz. Resûl’ullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Ümmetimin müflisi o kimsedir ki kıyamet günü namazıyla, orucuyla ve zekâtıyla gelecek ancak kimine haksız yere zina isnadında bulunmuş, kiminin haksız yere malını yemiş, kiminin haksız yere

⁴⁷⁶ Buhârî, Merda 3, 13, 16; Müslim, Birr 45.

⁴⁷⁷ Müslim, Zikr 22.

⁴⁷⁸ Buhârî, Cenaiz 83, Edeb 120, Tevhîd 54; Müslim, Kader 6; Ebu Davud, Sünnet 17; Tirmizi, Kader 3.

kanını akıtmış, bütün bunlar hesap günü ortaya konacak. Bu kişinin yaptığı o kötülüklerine mukabil yaptığı iyilikler verilecektir. Hatta kişinin vereceği iyilikleri kalmaz. Bu kalan kötülüklerle de mukabil karşı tarafın günahlarından buna yüklenilecek. Sonunda cezasını ateşle çekecektir. İşte müflis budur.”⁴⁷⁹ Hz. Peygamber (s.a.s.): “Sâlih kullar için kabrin cennet bahçelerinden bir bahçe olacağını, günahkârlar için ise cehennem çukurlarından bir çukur hâlini alacağını,” bildirmiştir.⁴⁸⁰

Ahirette cezalar dünyadayken yapılanların misliyle olacağını hadis-i şeriflerde dikkatlerimize şu şekilde sunulmuş: “Kıyamet günü herkes yaptığı amelleri oranınca sıkıntıdan ter içinde kalacaktır. Kimi topuğuna kadar kimi diz kapaklarına kadar kimi de beline kadar kimi de ağzına kadar ter içinde kalacaktır. Resûl’ullah (s.a.s.) bu sözü söylerken ağzına işaret ediyor. Ağzına gem vuracak kadar.”⁴⁸¹ diyordu. Bu hadis-i şerife göre, ahirette başımıza gelen sıkıntılar dünyada iken yaptıklarımızın karşılığı olacaktır. Demek ki yaptıklarımızla başımıza gelenler aynıdır. Bundan dolayı yaptıklarımıza dikkat etmemiz gerektiği beyan edilmiştir. Dünyadaki infakların faydası hem bu dünyada hem de ahret içindir. Dünyada Allah için verilen hiçbir şey boşuna değildir. Hatta dille verilen (konuşulan) şeylerin bile bedeli olacaktır. Sadaka; suyun ateşi söndürdüğü gibi günahları siler süpürür. Kişinin gece kıldığı namaz da yine hataları siler süpürür.⁴⁸² İnsanoğlu; görebildiği ve göremediği felâketlerden sakınmalıdır. Dünyadaki ve Ahretteki cezalardan kendisini emniyete almalıdır.⁴⁸³

Sonuç olarak Allah Resûl’u (s.a.s.) herkesin yaptığının karşılığını alacağını ve bundan kurtulmanın asla mümkün olamayacağını veciz bir şekilde bildirmiştir: “Kıyamet günü tüm haklar sahiplerine iade edilecektir. Hatta boynuzsuz koyunun bile boynuzludan hakkı alınacaktır.”⁴⁸⁴ Bu teşbihte ifade edilen; hiç kimsenin ettikleri yanına kar olarak kalmayacak. Herkes zamanı gelince yaptıklarının hesabını verecek. Bütün bu hadis-i şerifler, insanın dünyaya başıboş değil imtihan için gönderildiğine dikkat çekmiştir.

⁴⁷⁹ Müslim, Birr ve Sıla 74.

⁴⁸⁰ Tirmizî, Kıyâme 26.

⁴⁸¹ Müslim, Cennet 15.

⁴⁸² Müslim, İman 12; Buhârî, İman 2.

⁴⁸³ Taberi, *aeg*, XXIII, 11-12; Şevkani, IV, 426-427.

⁴⁸⁴ Müslim, Birr 79

SONUÇ

Çalışmamızın konusu Hadislere göre Günah ve Ceza'dır. Bu itibarla araştırmamız, İslam'ın ana kaynakları olan Kur'ân Âyetleri ve Hadisler çerçevesinde gerçekleşti.

Günah Allah'ın emirlerine aykırı olan, dini açıdan suç olan davranışlardır. Mükâfat, iyi ameller için verilen karşılıktır. Ceza ise kötü amelleri için verilen karşılıktır. Kur'ân'da ve hadislerde, yapılan her iyi işin mükâfatının ve işlenen her hatanın da mutlaka cezasının olacağını bildirilmektedir. Bu ceza ve mükâfatın verileceği asıl yer ahiret olmasına rağmen, ibret alınması için bu karşılıkların dünyada da verilebileceği dikkatlerimize sunulmuştur. Dünyadayken insanların, çeşitli felaketlere maruz kaldığı da bize bildirilmektedir. Yine ibret alınmadığı takdirde geçmişte olduğu gibi günümüzde de yaşanılması kaçınılmaz olaylar olduğu hususu vurgulanmaktadır. Yani Ceza günahlara bağlıdır.

Kur'ân ve hadislerde günah kavramını ifade eden birçok kelime kullanılmıştır. Bu kelimelerin bazıları: İsm, zenb, cürm, delalat, seyyiedir. Günah, dini emirlere aykırı olarak yapılan ve bunun karşılığı olarak maddi manevi bazı cezaları olan davranışlardır. Günah, Allah'ın emir ve yasaklarına aykırı düşen, dinen suç sayılan ve gönül dünyamızı kirleten davranışlardır.

İslam'da, günahlar büyük ve küçük diye ayrılır. Hangi günahın büyük veya hangi günahın küçük sayılacağı hadislerde belirtilmiş. Hadislerin önemle belirttiği bazı günahların cezalarının Allah'a karşı yapıldığında ya da toplumdaki tahribatı büyük olduğunda çok şiddetli olacağı bildirilmiş. İnsanı Günaha sevk eden faktörler, insanın yapısındanadır. Nefis kişiyi günaha sevk etmek için insanda bulunan menfi bir güçtür. İnsanı günaha sevk eden en büyük şey, ahireti unutup dünyanın geçici süsüne aldanmasıdır. Aynı şekilde dünya hayatının çekiciliği, kötü örneklerin çokluğu, şeytan ve şeytanlaşmış insanların ve cinlerin tahrikleridir.

İncelediğimiz ikinci kavram da cazadır. Ceza, bir şeyin mükâfatı ve karşılığı demektir. Bu karşılık iyi ameller içinse mükâfat olacak. Kötü ameller içinse ceza

olacaktır. Hayır ise hayır, şer işe şer olur. Ceza kavramına yakın birçok kavram kullanılmış. Bunlar, azap, bela ve helâk kelimeleridir.

Kâinattaki hiçbir şey boşuna değildir. Her şey bir sebebe binaen yaratılmıştır. Bunun için de insanın başına gelenler hem bir imtihan hem de Allah'ın "yapma" dediklerini yaptığımız içindir. Kâfirlerin inkârından vazgeçmeleri için inananların da günahlarından tövbe etmesi için bir hatırlatma mahiyetindedir. Muttaki müminler ise Allah'ın yanındaki derecelerini yükseltmeleri içindir. Kur'ân-ı Kerim ve Hadis-i şeriflerde günah ceza arasında doğrudan ilişki kurulmuş. Yüce yaratan, kullarının yaptıklarına göre, ahrette onlara aynı şekilde karşılık verecek ancak bu karşılığın asıl yeri öteki dünya olmasına rağmen bu dünyada da uyarmak için karşılık verir. Buna rağmen Allah insanın yaptıklarından dolayı hemen cezalandırmaz kul belki döner diye kendisine mühlet tanır.

Bütün anlatılan karşılıkların da sadece görüne göre değil asıl niyete göre olacağını haber veren Resûl'ullah (s.a.s.): "Kâbe'ye karşı bir ordu, saldırı tertibleyecek. Yerin bir çölüne geldikleri vakit en öndekileri de en sondakileri de yere batırılacak! Ben: Ey Allah Resûl'u! Onların içerisinde çarşı-pazar olanlar, onlardan olmayanlar da var. Nasıl olur da hepsi birden yere batırılır, dedim. Resûl'ullah (s.a.s.): Öndekiler de, arkadakiler de batırılır. Ancak, her biri niyetlerine göre diriltilir."⁴⁸⁵ buyurdular. Başka bir hadis-i şerifte de Hicret örneğinde olduğu gibi, ahirette hesabı da niyete göre verilecek."⁴⁸⁶

Günah neticesinde daha dünyadayken verilen sıkıntılar ve cezalara örnek olarak: Hz. Lût (a.s.), Şuayb (a.s.), Nûh, Hûd veya Salih (a.s.) kavimlerinin başına gelenler gösterilebilir. Günümüzde de günahlar terk edilmediği sürece bu cezalar hem bu dünyada hem de ahiret hayatında tekrarlanabilir. İnsanların uğradıkları, kendi yaptıklarıdır. İman edip iyi işler yapanlar dünya ve ahirette ilâhî mükâfata nail oldukları gibi, inkâr edip isyan eden ve kötü işler yapanlar da dünya veya ahirette cezalandırılırlar.

⁴⁸⁵ Buhârî, Büyü 49; Müslim, Fiten 8.

⁴⁸⁶ Buhârî, Bed'il Vahiy 1; Müslim, İmara 45.

Ayrıca gönül dünyamızı kirleten davranışlar nelerdir? Bunlar önlenbilir mi? Bunlardan kurtulmanın yolları üzerinde duruldu. Düşen düşmüş değil düştüğü gibi doğrulup eski haline dönmenin mümkün olduğu, hatta yaratan tarafında en sevilen davranış olduğu gerçeği vurgulandı. İnsan, ilk doğduğu günkü gibi tertemiz kalabilir.

Kısacası hadislerde; tarih boyunca insanların, çeşitli cezalara maruz kaldığı bize bildirilmektedir. Yine bu olaylardan ibret alınmadığı takdirde, her an yaptıklarına karşılık bir şey başlarına gelebilir. Yani yaptıklarımızla başımıza gelenler arasında bir ilişki kurulmuş. Aynı şekilde hadis-i şeriflerde ve ayet-i kerimelerde genellikle sayılan günahların hemen ardından cezası da zikredilmiştir.

Özetle cennet mükâfat, cehennem de cezadır.

Netice olarak bu çalışmamızın fert ve toplum hayatında faydalı olmasını temenni ederim.

KAYNAKÇA

- Ana Britannica**, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, Ana Yayınevi, İstanbul, 1986.
- Abdulkaki**, Muhammed Fuad (ö.1968m.) *el-Mucemu'l-Müfehres li-Elfâzi'l Kur'âni'l Kerîm*, İstanbul, 1987.
- Ağırakça**, Ahmet, "Ahlâk", *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, I.
- El-Âlûsî**, Ebi Fadl Şihabüddin Mahmut el-Bağdadi, *Rûhu'l Me'ânî Tefsir'ul Kur'ân-il Azîm ve Seb'il Mesânî*, Daru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1971.
- El-Askalani**, İbni Hacer "Fethul Bari Sahihi Buhârî Şerhi", Dâru'l-Ma'rife, I-XIII, Beyrut 1389.
- Aydın**, Mehmet, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Konya, 2005.
- Aydın**, Mehmet, "Ahlâk", *DİA*, II.
- Aynî**, Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed b. Musa Bedruddin (Ö.1855/1480), *Umdetü'l Kârî Serhu Sahîhi'l Buhârî*, I-XXV, Beyrut ts.
- Bebek**, Adil, *Maturidi'de Günah Problemi*, Rağbet Yay. İstanbul, 1998.
- Buhârî**, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğire (ö. 256/870) *el-Câmi'us-sahîh* I-VIII, el- Mektebetül İslamiyye, İstanbul 1979.
- Bursevî**, İsmail Hakkı, *Ruhü'l Beyân Fî Tefsîru'l Kur'ân*, Daru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1971.
- Canan**, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Serhi*, Akçağ Yayınları, İstanbul, 2004.
- Cebeci**, Lütfullah, *Kur'ân'da Şer Problemi*, Ankara, 1985.
- Cürcânî**, Ali b. Muhammed b. Ali (ö. 816-1413), *et-Tarifât*, Daru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1408/1987.
- Çağrı**, Mustafa, "Ahlâk", *DİA*, II.
- Çağbayır**, Yaşar, *Ötüken Türkçe sözlük*, İstanbul, 2017.
- Dârimî**, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman (ö. 255/868), *Sünen*, Çağrı Yay. İstanbul, 1992.
- Derveze**, İzzet (ö.1984m.) *et- Tefsîru'l-Hadîs* (trc. Şaban Karataş) Ekin Yay. İstanbul, 1998.
- Doğan**, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Rehber Yay., Ankara, 1990.
- Dönmez**, İbrahim Kâfi, "günah" *İnanç, İbadet Ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*.

- Ebu Dâvud**, Süleyman b. el Eşhas es-Sicistânî (ö. 275/888), *Sünen-i Ebi Davud*, I-V, İstanbul 1981.
- Esed**, Muhammed, *Kur'ân Mesajı Meâl-Tefsir*, İstanbul, İşaret Yay., 1999.
- Gazzâli**, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, *İhya'u Ulum'id-Din*, İstanbul, çev. Sıdkı Gülle, Huzur yay. 1998.
- Görmez**, Mehmet, *Kalbin Erbaini*, OTTO, Ankara, 2014.
- Harman**, Ömer Faruk, Günah, *DİA.*, İstanbul, 1996.
- Heyet**, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2006.
- Hüseyin**, K. Ece, *İslam'ın Temel Kavramları*, Beyan Yayınları.
- İbn Hanbel**, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, *el-Müsned*, I-VI, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- İbn Kesir**, Ebu'l Fida İsmail b. Kesir, *Tefsiru'l Kur'ân'il Azim*, Kahire, Müessesetü Kurtubetin Lit-Tibaeti ven-Neşri vet-tevzi, 2000.
- Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri*, Çağrı Y. III., 678-679.
- İbnul-Hümmam**, Kemaleddin Muahammed b. Abdu'l Vahid, *Fethu'l-Kadir ve tekmiltühü li Şemseddin Ahmed Kadızade*, Mısır, el-Mektebetüt-Ticariyyetül Kübra, t.y.V, 277.
- İbn Manzûr**, Ebu'l Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mükrim el-İfrîkî el-Mısırî (ö. 711/1311) *Lisân'ul-Arab*, Daru İhyâ-i't- Tûrâsî'l Arabî, Beyrut, 1992.
- İbn Hacer**, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi serhi Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru'l-Ma'rife I-XIII, Beyrut 1389.
- İbn Mâce**, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen*, I-II İstanbul 1981.
- İsfahânî**, Râğıb, Hüseyin, b. Muhammed (ö. 502/1108), *el-Müfredât Fi Ğaribil Kur'ân*, Darül Marife, Beyrut, t.y."czy" md.
- İzutsu**, Toshihiko, *Kur'ân'da Dini ve Ahlaki Kavramlar* (trc. Selahattin Ayaz) Pınar Yay. İstanbul, 1991.
- Kandemir**, M. Yaşar, *Örneklerle İslâm Ahlâkı*, Nesil yay. İst., 1984.
- Karadeniz**, Osman, "Fâcir", *DİA.*, XII.
- Karagöz**, "Fâcir" *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB. Yayınları, Ankara, 2006.
- İlahî Yasaklar*, Kar yayınları, Ankara, 2016.
- Kur'ana göre İnsana verilen Görev ve Değer*, Çelik Yay. İstanbul 2000.
- Karaman**, vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl Ve Tefsir*, Ankara, Diyanet Yay., 2007.

- Kılıç**, Sedat, *Kur'ân'da Günâh Kavramı*, Hibaş Yay., Konya, 1984.
- Köksal**, M. Asım, *Peygamberler Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 8.Baskı, Ankara, 2004.
- Kutup**, Muhammed, *Kur'ân Araştırmaları*, çev. Bekir Karlığa-Beşir Eryarsoy, Seriyeye yayınları, İstanbul, 1997.
- Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklımalı Meâli**, (Heyet: Ali Özek, Hayreddin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağırıcı, İ.Kafi Dönmez, Sadreddin Gümüş,) TDV, İslâm Ansiklopedisi Yay., Ankara, 1993.
- Kurtubî**, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. El-Ensârî (ö. 671/1272) *el-Câmiu li-Ahkâmî'l Kur'ân*, Dârul İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1985.
- Malik**, b. Enes Ebu Abdillâh el-Ashabi, *Muvattau Malik*, İstanbul, Altuğ Yayınları, 1982.
- Merğınani**, Burhanuddin Ali b. Ebubekr, *El Hidaye Şerhu Bidayetü'l Mübtedi*, İstanbul, el Mektebetül İslamiyye, 1986.
- Münzirî**, İmam Hafız Abdulazim b. Abdulkavi, *Hadislerle İslâm "Terğip ve Terhib"*, Çev. Heyet, A. Muhtar Bükükçınar, Ahmet Arpa, İst., Huzur yay., tsz.
- Müslim**, Ebul Huseyn b. el-Haccâc b. Müslim el-Kurayşî en-Nişaburi, (ö. 261/874) *el-Câmiu's-sahîh*, Daru'l-Hadîs, I-VI, Kahire 1991.
- Na'im**, Ahmed, Babanzâde Ahmed Na'im (1353/1934) (893/1488) *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi Mukaddimesi* I-XII, D.I.B. Yayınları, Ankara 1987.
- Nesâî**, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (ö. 303/915), *Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- Nesefî**, Ebi'l Berekat Abdullah b. Ahmet b. Mahmut, *Medarikü't-Tenzil ve Hakaikü't-Te'vil*, Daru'l İbn Kesir, Dimeşk-Beyrut, 2013.
- Nursî**, Said, *Lem'alar*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996.
- Okumuş**, Ejder, "Kur'ânda Toplumsal Çöküş", İstanbul, İnsan Yayınları, İstanbul, 2007, s. 131,13.
- Özarlan**, Selim, *Kelâmda Tevbe*, Bizim Büro Yayınevi, Ankara, 2003,
- Özervarlı**, M. Sait, *DİA*, 16/182.
- Uludağ**, Süleyman Bela, *DİA*, V.
- Ünal**, Ali, *Kur'ân'da Temel Kavramlar*, Nil Yay., İstanbul 1999.
- Paçacı**, Mehmet, *Kur'ân'a Giriş*, İsam yayınları, Ankara, 2013.
- Râzî**, Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. el- Hüseyin b. el-Hasan b. Ali et-Temîmî el-Bekrî, (ö. 606/1209) *et-Tefsîru'l Kebîr (Mefâtihu'l Ğayb)*, Darul Fikr, Beyrut, 1981.

- Rıza**, Muhammed Reşid Rıza, *Tefsiru Kur'âni'l Hâkim (Tefsiru'l-Menar)* Beyrut, Tarihsiz, V, 435.
- Sâbûnî**, Muhammed Ali, *Safvetu't-Tefâsir*, I-III, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1987.
- Sami**, Şemsettin, *Kâmûs-i Türkî*, “Günah”, Kapı yay. İst., 2011.
- Sarıçam**, İbrahim, *Evrensel Mesaj*, DİB Yay. Ankara, 2011.
- Suyutî**, Celalüddin Ebû Abdirrahman, *Lübabü'n-Nükûl Fi Esbabî'n-Nüzûl*, Müessesetü'l-Kütübi es-Sekafiye, Beyrût-Lübnan, 2010.
- Şimşek**, M. Sait, *Kur'ân Kıssalarına Giriş*, Konya, Kitap Dünyası Yay. 2013.
- Taberî**, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Hâlid (ö. 310/922), *Câmiu'lBeyân fi Tevîlil Kur'ân*, Mısır, 1968.
- Tirmizi**, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi (ö. 279/892), *Sünenü't-Tirmizi*, I-V, ÇağrıYay. İstanbul, 1401/1981.
- Topaloğlu**, Bekir, “Ahiret”, *DİA.*, II.
- Türkçe**, Sözlük, *Türk Dil Kurumu*, 10. Baskı, Ankara, 2005.
- Türkiye Diyanet Vakfı**, *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2015.
- TDV.**, *İslâm Ansiklopedisi*, Yay. Ankara, 1993. (Mustafa Çağırıcı, İ.Kâfi Dönmez, Sadreddin Gümüş,).
- Yavuz**, A. Fikri, *İmam Buhârî'nin Derlediği Ahlak Hadisleri* (el-Edebü'l Müfred), Sönmez Neşriyat: 2/20-21.
- Yavuz**, Yusuf Şevki, “Azab”, *DİA.*, Cilt IV.
- Yazır**, M. Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, İstanbul, Azim Dağıtım, 2012.
- Zemahşeri**, Ebu'l Kasım Carullah Mahmut b. Ömer, *el- Keşşaf*, Daru'l Kütübi'l İlmiyye, Beyrut, 1971.